

Шавкат ТУРОБ

ОҚ ТУЛПОР

Шеърлар, ҳикоялар, хотиралар

ТОШКЕНТ
“АДАБИЙОТ”
2021

УЎК: 821.512.133-32
КБК: 84-5(5Ўзб)
Т 87

Шавкат Туроб

ОҚ ТУЛПОР [*Шеърлар, ҳикоялар, хотиралар*]:

Шавкат Туроб. – Тошкент: «Adabiyot» нашриёти,
2021. – 200 б.

ISBN 978-9943-718-3-2

Ушбу китоб Шавкат Туробнинг етмиш беш йиллик ёшига аталган. Муаллиф юрт кезган ижодкор. Унинг кўплаб очерклари матбуотда ёритилган. Шунингдек, шеърлари, ҳикоялари илҳом ва ихлос билан ёзилган. Унинг энг яхшилари сизнинг кўлингиздаги китобга жамланган. Ўқиганлар, чуқур сўлиш оладилар, муаллифга раҳматлар айтадилар, албатта.

УЎК: 821.512.133-32
КБК: 84-5(5Ўзб)

ISBN 978-9943-718-3-2

© Шавкат Туроб, 2021
© “ADABIYOT”, 2021

ЕТМИШГА КИРГАНДАН НАҚЛ СЎРА

Кўлингиздаги китобнинг ички саҳифалари учун ёзилган устозларнинг истакларини ўқиб чиққач, хаёлга толдим, улардан ошириб бир сўз айта оламанми? Шавкат билан икковимиз бир мактабда ўқидик. Бир тўғаракка қатнадик. Устозларимиздан бирга маслаҳат олдик. Биринчи шеърларимиз чоп этилди. Китобларимиз чиқди. Бундай ўйлаб қарасак, соч-соқоли оқариб қолган чолларга айланиб қолибмиз. Шунисига беадад шукр!

Ижод довларидан ошиш... Бу янги ер очиш билан баробар. Янги ердан мўл ҳосил олинади одатда. Шавкатнинг ҳосиллари чўғи камроқ кўринса ҳам донлари сара, бўлиқ. Ҳаётда кўрган-кечирганлари, юракка келган алам, шу аламларни қувган қувонч шабадалари, шукроналик туйғулари акс этган унинг шеърларида.

Шавкат юрт кезган ижодкор. Унинг кўплаб очерклари матбуотда ёритилган. Унинг энг яхшилари сизнинг кўлингиздаги китобга жамланган. Ўқиганлар, чуқур сўлиш оладилар, муаллифга раҳматлар айтадилар, албатта.

Шавкат Туроб руҳан етмиш беш ёшни қоралаб турибди. Халқимиз “Олтмишга киргандан ақл сўра, етмишга киргандан нақл сўра”, дейди. Шавкат оғайнимиз ҳам авжи ақли чархланган етук бир даврда, тиним билмасдан, қаламни йўрғалатадиган дамларда эди. Эрта тонгдан то кечгача деҳқонлар ҳосил йиққани каби шоирлар ҳам энг яхши ижод намуналарини

яратадилар. Шавкат дўстимиз айни илҳоми тиниқиб, зилоллашиб турган бир паллада эди. Илҳом ва ихлос билан ёзилган ҳар бир сатрнинг баҳолари тилло билан ўлчанади.

Ушбу сўзларимни Шавкат Туробнинг етмиш беш йиллик тўйига аталган ниятларим деб қабул қилишини истагандим. Унга ёру дўстларининг, устозларининг ниятлари то юз ёшга етгунча йўлдош бўлсин, деб ният қилгандим. Бу ниятлар рўёбини, афсуски, номард ажал раво кўрмади. Уни боқий дунёга етаклаб кетди. Дўстимиздан шеърлар, ота изини босадиган, хотирасини эъзозлайдиган фарзандлар қолди. Умр мазмуни шундай: тупроғинг енгил, хотиранг абадий, қалбларда мангу тирик қолиш...

Темур УБАЙДУЛЛО

ОДАМЛАРГА ШАЙДО ЮРАГИМ

Шеърлар

ТОНГ ҚЎШИҒИ

АЭРОПОРТ

Аэропорт!

Юлдузларга бир зина

Шундадир самонинг дарвозаси ҳам.

Қуёш нури... гоҳ сирғанар, гоҳ синар,

Инсоннинг қудрати шунда мужассам –

Шундадир самонинг дарвозаси ҳам.

Юксакка ўрлайди ҳаво қайиғи,

Жўшқин юракларда қўзғаб бир ҳавас.

Кузатиб юради ажиб ҳис-туйғу,

Ер-кўкка ишонмай бизни бир нафас –

Юксакка ўрлайди ҳаво қайиғи.

Рентгенда олинган юрак сингари

Қизиқ туюлади она ер ҳамон.

Бағрига яширган не-не сирларни,

Чексизлик қаърида бепоён само...

Қизиқ туюлади она ер ҳамон.

Кеча афсонани яратган бўлсанг

Бугун-чи, кўрасан уни бегумон.

Кўкда ҳам севасан...

Ҳатто илк бўса...

Қалбингга солади титроқ ҳаяжон,

Бугун сен кўрасан уни бегумон.

Ердами, кўкдами инсон йўл юрар
Майлига, розиман, нима десалар:
Циалковский ёнида Улуғбек турар,
Ферузага ўшар стюардессалар,
Ердами, кўкдами инсон йўл юрар!
Аэропорт!

Юлдузларга бир зина
Ялтирайди, дюралюмин ойналар,
Қуёш нури... гоҳ сирғанар, гоҳ синар,
Хув, юксакда ҳаво қуши айланар...
Аэропорт...

УМРИМ

Менинг умрим, ҳали бир рубоб,
Созланмаган, сози қўлимда.
Менинг умрим, ишқий бир китоб,
Ўқилмаган ошиқ дилида.
Менинг умрим тонгларда бедор,
Булбул куйи, булбул навоси.
Менинг умрим сеҳргар баҳор,
Бошида бор анча савдоси.
Менинг умрим, жонсарақ оху
Сўқмоқ ошар кимсасиз тоғдан.
Менинг умрим, уммондаги сув
Шовуллайди узоқ-узоқдан.
Ўша уммон, ўша дарёдай
Шошиламан йўлда эрта-кеч.
Истагим бор кўҳна дунёда,
Жўшқин дарё тўхтамасин ҳеч.

ҲАЗРАТИ ИНСОН

Балки мен ҳам бўлмасдим азиз,
Сенинг меҳринг яратган мани.
Шунча гўзал бўлмасин сенсиз,
Авлодларнинг кўҳна Ватани
Янграмаган бўлсайди созинг
Дағаллашиб кетардим билсанг.
Сенга мангу қиламан таъзим
Тошдан олов чиқарган инсон.
Йўл тополмай ҳориб қолганда
Нажот излаб сенга боқаман.
Антей ердан мадад олгандек,
Хаёлларинг бўйлаб оқаман.
Рози бўлар эдим ўзимдан
Қалбингга йўл тополсам, ишон.
Нажоткорим фақат ўзингсан,
Олий ҳиммат,
Ҳазрати инсон!

ДЎСТИМГА

Сену менинг қисматимиз бир,
Гарчи, ҳислар ўзга бўлса ҳам.
Баъзан дерлар:
“Ортиқча ахир,
Икковига битта қалам ҳам!”

Мижғов гаплар тарқатиб юрар,
Орамизда бугун аллаким.
Биз-чи, парво қилмасдан сира
Хиёбонда кезишайлик жим.

Бу тақдирни яратган бўлса
Яратгувчи Аллоҳнинг сўзи
Балки ростдир,
Шоирлар эса...
Ўз тақдирин яратар ўзи.

Майли, борин кўрармиз баҳам
Баъзилар-чи... Қулоқ солмайлик.
Қўлни-қўлга бериб, дўстгинам,
Олға кетдик, йўлдан қолмайлик!

ҚИШЛОҚ МЕҲРИ

Олисларда қолди шовқинли шаҳар,
Дорилфунун боғи, таниш хиёбон.
Қалбимда нур бўлиб мангуга яшар –
Қишлоғим. Севинчим дилда бир жаҳон.

Хув ўша кўринган сўқмоқ, далалар,
Менинг сўқмоқларим. Менинг йўлларим.
Қуёшда қорайган содда болалар –
Менинг болалигим, сўнгсиз ўйларим.

Ҳов яшил денгизда,
Буғдой бошоғин
Меҳридир дилимга умрбод зиё.
Нега севмай сени она қишлоғим,
Шу кичик нуқтадан
Бошланса дунё.

ТОНГ ҚЎШИҒИ

Тонг отмоқда.
Уйғонган дунё.
Бошлар ажиб тонг ҳикоясин,
Ўзлигини унутиб гўё.
Йиға бошлар тун ҳам соясин,
Бир дақиқа мудраб олгудек.
Сокинликнинг сўнгги палласи,
Инжиқланар қайси бир гўдак...
Янграб кетар она алласи.

Тонг отмоқда.
Нурли бир зиё,
Эшитилар радио овози:
Қўшним қилар бадантарбия,
Бошланади сакрашлар, ҳозир!
Газ ўчоққа қўйилган човгум,
Бир нафасда қайнаб-тошади.
Бекатларда одамлар гавжум
Тонгда ҳамма ишга шошади.

Тонг отмоқда.
Дилрабо ва шан,
Қуёш чиқар дулдул отида.
Дўстим! Бизга шубҳасиз бу тонг..
Бахт келтирар гул қанотида,
Тонг отмоқда.

СЕН КЕТАРСАН...

Сен кетарсан,
Кўзларингда ёш,
Дардларингни дардимга қўшиб.
Сен кетарсан,
Қоларман яккаш...
Тугал бўлмай қолгандай қўшиқ.
Сен кетарсан,
Сўқмоқлар оша,
Ҳамроҳ бўлар менга ўзгалар.
Сен ўйларсан:
...У қандай яшар?
Балки, йўлда фикринг ўзгарар.
Сен кетарсан,
Тошдек оғир, зил
Нигоҳингдан бўларман унут.
Сен кетарсан,
Кўнгилда хижил...
Қайтмоққа ҳеч боғлама умид.
Сен кетарсан,
Кўзёшим ютиб,
Айрилиққа берурман бардош.
Сен кетарсан, мангу унутиб,
Мен ортингда қолурман яккаш.
Сен кетарсан...

БУЛУТЛАР

Табиат ишидан мамнун, махлиё,
Булутлар гердайиб боқади кунга.
Ёмғир томчилари чувалган гўё,
Она ер бағрини очади унга.

Ҳар битта гиёҳни ҳимоя қилиб,
Ёмғир томчилари сингар батамом.
Биз кўкка ошиқмиз, кўпдан интилиб,
Само ҳам талпинар Она ер томон.

АСКАР ХАТИ

Олислардан йўллайди салом
Азиз дўстга, мунис онага.
Аскар хати шодлиги олам,
Нурдек кириб келар хонага.

Аскар хати оташга тўлиқ,
Майли, кимга ёзилмасин у.
Сатрлари чашмадек тиниқ
Қалбга солар тотли ҳис-туйғу.

Дил интизор, кўзлар нигорон,
Дунё кезиб келгунича хат.
Нома келар...
Йўқолар ҳижрон...
Висол, бахтдан сўзлайди солдат!

КЕЧИР МЕНИ

Гарчи сендан олис бўлсам ҳам
Кўнглим сен-ла биргадир-бирга.
Шодлик чоғи бўлмасам бирга
Кечирарсан мени, дўстгинам.

Қайда бўлсам келарман шу он
Ҳамдам бўлгум албат ёнингда.
Қайғурмасам қайғурганингда...
Йўқ, кечирма, мени ҳеч қачон!

ДЎСТЛИК

Азиз дўстим, севаман сени,
Шеърий қасамлардан не фойда?
Билиб қўйки, дўстлик тугуни,
Икки ирмоқ туташган жойда.

ОДАМЛАРГА ШАЙДО ЮРАГИМ

Қувончларим дунё чамаси...
Ватан меҳри, ҳаёт чашмаси.
Жўш ураркан орзу-тилагим,
Одамларга шайдо юрагим!

Юрак қўрим, тафтим бўлмаса,
Эл-юртимга нафим бўлмаса,
Кўнгил саҳним бўлолмас гавжум,
Одамларга шайдо юрагим!

Юрагимда қайноқ эҳтирос,
Зўр уммонда томчиман, холос.
Бошим эгиб қиламан таъзим,
Одамларга шайдо юрагим!

ТАШВИШ

Қаритармиш ташвиш одамни,
Тушса-тушсин сочларимга оқ.
Гулим, сен-ла ўтказган дамни
Унутолмам, унутмам мутлоқ!

Сен борсанки, яшайман мен ҳам,
Қалбим пайванд сенинг қалбингга.
Шундай экан:
...Айт-чи, жонгинам...
Ташвиш қандай юзланур менга?!

ФУРСАТ

Югур-югур билан ўтиб кетар кун,
Сув эмас, бу ўтган умр-ку, ахир.
Умримдан бир томчи соврилди бугун
Фурсатни бой бериб қўйиш ҳам оғир.

Шартмиди ўтганни эсламоқ фақат,
Озгина фурсатга “оҳ” урмоқ нечун?
Менимча, ҳар дамни билсак ғанимат,
Албатта, сезардик фурсатнинг кучин.

Нимани ўйласак қаршимизда у
Совуққон жилмайиб тураркан ҳамон,
Умр деганлари эмас оқар сув,
Ростдан ҳам умрни бой бериш ёмон.

ЁЛҒИЗЛАТМАНГ

Ором билмас, содда ҳисларим,
Янграйверсин, мунис оҳанглар.
Ёлғизлатманг мени, дўстларим,
Ёлғизлатманг, азиз одамлар!
Ёлғизликка ўрганмасин жон,
Шовқин-сурон тўлсин хонамга.
Ёлғизликка бермангиз омон,
Ёлғизлатманг мени, одамлар!

БОЛАЛИКНИНГ АРМОНЛИ ҚЎШИҚЛАРИ

(Туркум)

ТАСАВВУР

*Қўлтиғида тўрт ярим газ қаноти,
Асл тулпор экан ўзбекнинг оти.*

(“Алломиш” достонидан)

Хивич минган митти болажон
Тушларимга отилиб кирар.
Кўзларида мунгли ҳаяжон,
Рўпарамда жавдираб турар...
...Онажони не қилсин, ахир,
Осон эмас қозон қайнатиш.
Ҳамма нарса фронтга,
Ҳозир...
Мушкул бирон ширин сўз айтиш.
Кунда минг бор сўрар болажон,
Ўртанади бағри хун, кабоб:

...Дадам қачон келар, аяжон? –
Она шўрлик не қилсин жавоб?
Катталар-чи, бир гап сўрасанг,
Бош чайқатиб қараб қўйишар:
“Катта бўлсанг, ўзинг кўрасан,...
Ҳали ёшсан, ўйна” дейишар.
Йиллар ўтди ташвишга тўлиқ,
Хивич от ҳам дилга овунчоқ.
Болаликнинг қувончи бўлиб,
Иқбол унга очди кенг кучоқ...
Ғолиб қайтди отаси бир кун,
Хивич оти қайдадир қолди.
Ҳамма нарса бадастир, тўкин –
Болаликнинг армони дилда...
Тонг сингари мусаффо қалбли
Болалигим жавдираб турар.
Совимаган қўрғошин каби
Тушларимга отилиб кирар...

ОРЗУЛАР

Дарахтга боғланган хивич арғумоқ,
Эгасин кутганча қалтираб қолди.
Эҳ, содда болалик очганча кучоқ –
Оқ тулпор ортидан мўлтираб қолди.
Қаердан билсин у ҳатто отларнинг
Қайроқи тошларда чатнаб кетишин.
Ўқ тешган тумордек, сўнгги хатларни
Орзиқиб-орзиқиб, ёниб кутишин.
Ўша оқ тулпорни севганлар ҳақи,
У ғолиб кунларда порлади чироқ.
Ғолиблик нашъасин сурганлар ҳақи,

Орзуга айланди хивич арғумоқ!
Дарахтга боғланган хивич арғумоқ,
Орзуга айланар орзулари кўп.
Эх, содда болакай, очсанг-чи кучоқ,
Оқ тулпор ўрнида ётар хивич, чўп.
Ҳозир-чи...
Болалар хивич от минмас,
Космонавт қалпоғин қиларлар ҳавас.
Орзулар ушалар, орзулар тинмас,
Фақат сен ўксинма, арғумоғим, бас.

ҲАЙРАТ

Сафар Остоновга

Дўстим Сафар!
Чавандоз умри дол қилмаган тулпор қаддини.
Дейдиларки, матал бор: “От ўрнини той босар,
Чавандоздан чавандоз туғилади ҳар қачон!”
Отасининг чавандоз умрин елга совурган ўғлон –
Қайдан билсин, билолмас, оқ тулпорнинг қадрини.

Дўстим Сафар!
Ҳаёт тулпор сингари олға йўртаркан ҳамон,
Баъзан шодлик келтирса, баъзан бўлар бесамар.
Болалик орзулари... ушалмаган орзулар,
Ўзи каби беташвиш, ўзи каби соз улар...
Болалик орзулари ушалмаса бу ёмон!

Дўстим Сафар!
Ҳаёт севиб ардоқлади, дилда истаклар талай.
Жужуқлар бизга тортган, жуда сипо йўл босар,
Билмадим, бир сир борми, дил ҳайратда қолади,
Оқ тулпорни кўрганда бир энтикиб олади...
Чавандоз бобосига талпинаркан болакай!

МУНОСАБАТ

Синиб қолди, оқ тулпорнинг синиб қолди оёғи,
Кўпкарида чавандозни асрайман деб ногаҳон
Гоҳо ўзи шундай бўлар,
Омад тарк этар чоғи.
Жужуқларнинг бахтигами,
Чавандоз қолди омон...
Синиб қолди, оқ тулпорнинг
Оёғи синиб қолди.
От қоқилса, эгасига оғир ботар залвори,
Чил-чил синди орзулари,
Эҳ... орзулар бир талай.
От ёлига юзин ишқаб,
Аламини яширар.
Оғир бўлди чавандозга,
Осон эмас ҳарқалай –
Ҳеч кимсани арғумоқсиз,
Қолдирмасин, яхшилар.
Оқ тулпорнинг оқ ёллари алангадай порласин,
Туёғидан ўт чақнатиб,
Олисларга чорласин.

БЕЗОВТАЛИК

Кўз ўнгимда саф тортиб қатор,
Кетаётир отлар урушга.
Болалигим энтикиб чопар –
Кучи етмас ортга буришга.

Кўз ўнгимда кўраман такрор,
Тушларимда йиғлайман... Етар!
Ҳар отларки, ҳақиқий тулпор,
Чавандозни асрай, деб кетар.
Нақ бўғзимга тиқилади жон,

У кунларни эслаган дамлар...
Вагонлардан мўлтираб боққан,
Оқ тулпорни асранг, одамлар!

Мен ўтмишга қайтмасдим такрор,
Турфа гуллар кўпроқ ром этар.
Аммо, нетай, саф тортиб қатор –
Отлар, отлар безовта ўтар...

Қай бир юртда ҳайрон тенгдошим,
Ҳайқириққа ўхшар қадамлар.
Шунда тугар менинг бардошим,
Оқ тулпорни асранг, одамлар!

АРҒУМОҚ СИЙРАТИ

Оқ тулпор ҳақида,
Бу... кўнгил кўшиғи.
Болалик ўйлари... севинчи, ҳайрати,
Овунчоқ, бир қучоқ, беминнат ўйинчоқ.
Даставвал... у хивич арғумоқ сийрати,
Ўшанда орзуга қоришиқ ҳаётим.
Туморга айланган хатларни кўп кутар,
Шарипов парвози армонли бир ҳавас –
Юксакка ўрлаган оқ чинни кабутар.
Армонли-армонсиз одамлар бўлади,
Шунинг-чун, муҳташам бу олам меҳвари.
Оқ тулпор қаддига ҳавас-ла боққанман,
Чавандоз умрининг завқлари сингари.
Оқ тулпор ҳақида,
Бу кўнгил кўшиғи.
Болалик ўйлари... севинчи. Ҳайрати,
Овунчоқ, бир қучоқ беминнат ўйинчоқ...
Даставвал... У хивич арғумоқ сийрати.

ЧАВАНДОЗ ҲАҚИДА БАЛЛАДА

Басир бўлиб қолди Мўмин чавандоз,
Етдим деган салкам етмиш ёшида.
Майин тортди бирдан зардали овоз –
Нотавон қисматнинг зўр талошида.

Чавандоз ўй суради... Айланади от,
Қўнгил нозик экан, хаёл турмас жим.
У номард тақдирни ёзғирар фақат:
“...Отнинг озиғидан хабар олар ким, –
Энди ким совутар, бўлса бетоқат?!”

Чавандоз ўй суради... Айланади от,
“Кўктеракда сурбет отжаллоб талай.
Тулпорнинг қадрига етмас, ваҳшийлар,
Атрофимда изғиб юрар ҳойнаҳой...
Бу... кўргулик қайдан келди, яхшилар?!”

Чавандоз ўй суради... Айланади от,
Шу топда кўзлари олов, шўх бола,
Югуриб келару, кучар бобони.
Кўксидан сирғалиб сўнгсиз бир нола, –
Чолнинг томирида гупурар қони...

Чавандоз ўй суради... Айланади от,
“Гоҳ адоват, гоҳ адолат кулиб
Ўтаверар экан ўлим билмас қул.
Чавандоз умрининг давоми бўлиб,
От ўрнини тойлар босгани маъқул!”

Тушовин узолмай, айланади от,
Чавандоз ўй суради: “Шу экан ҳаёт!..”

ДУПУР

Ойдин кеча, чароғон кеча,
От дупури келар узоқдан.
Дилда не-не суронлар кечар,
Типирчилар қушча тузоқда.

Ойдин кеча, ширин бир оғуш,
От дупури, сеҳргар оҳанг.
Тузоғини узиб, учган қуш,
Қанотида ота бошлар тонг.

ОТ ЙИЛИ

*Халқ оғзаки ижоди пешволаридан
бири, муҳтарам устоз, профессор
Малик оға Муродов 60 ёшга
кирганларида айтолмаган айтимларим*

Малик чолнинг мучали “асп” дейишар,
Қариганда отга бало бормиди?
На ўзига, на рўзғорга қайишар, –
Бола-бақра шу чўбирга зормиди?
Тулпорининг таърифини излайди,
Алпомишлар тушиб қолган ғазалдан.
Ўзи қолиб, тулпорини сизлайди:
“От одамга дўст бўлади азалдан!
Кўзикканга ўшар жонивор, чамаси,
Кўрсатайми, Ҳожи Шайхга отимни.
Яхшилиқдан ўзга йўқдир таъмаси –
Тузатди-ку оёқдаги бодимни.
У чоғ баркаш миниб келган сайёҳни,
Қувиб етган шу тулпорим бўлади.

Қодир бахши жўшиб айтган дostonдан,
Чиқиб келган алпнинг ғироти шудир.
Бундай тулпор яралмаган ростдан-да,
Чавандознинг асли муроди шудир!”
Гоҳо мақтаб ўтмишини, гоҳ койиб,
Кўйиб берсанг, от баҳона тортишар.
Ён бергандай чавандозга ғўдайиб –
“Гўрўғли”лар “Матиз” миниб ўтишар.
Малик чолнинг мучали “асп” дейишар,
Отжаллоблар сал жилмайиб қўйишар.

“ВАЛ-ОДИЁТ”

*(“Чопқир отларга қасам!”
Қуръони Карим, 100-сура.)*

Кўнгил обод, кўнгил озод,
Вал-одиёт, Вал-одиёт!
Мунча гўзал, боқий ҳаёт –
Ҳайт! Чопқир отларга қасам!

Кўпкарида улоқ олган,
Ҳар имога қулоқ солган.
Эркалашга муштоқ бўлган –
Ҳайт! Чопқир отларга қасам!

Кўзларидан ўт чақнатиб,
Ёғийларни ҳар ён отиб,
Бор аламин ичга ютиб –
Кетган, Ҳайт! отларга қасам!

Ҳар иш қилса собит бўлган,
Чавандозга тобут бўлган.

Урушларда нобуд бўлган –
Ҳайт! Чопқир отларга қасам!

Узангиси заррин, кумуш,
Чавандози зўр Алпомиш.
Емишлари сув ва кишмиш...
Ҳайт! Чопқир отларга қасам!

“Чўли ироқ” ёки “Баёт”
Ярашади ўзбакка от,
Кўкайида қирқ газ қанот, –
Ҳайт! Чопқир отларга қасам!

Кўнгил обод, кўнгил озод,
Вал-одиёт, Вал-одиёт!
Мунча гўзал, боқий ҳаёт –
Ҳайт! Чопқир отларга қасам!

УЙҒОҚ ХОТИРАЛАР

Ёмонларнинг яхшиси бўлиб,
Келдик дунёга.
“Яхши”ларнинг бахшиси бўлиб,
Келдик дунёга.
Жонимиз қаттиқ экан, ҳайрият,
Кўшдарёнинг...
Орол томон оқиши бўлиб,
Келдик дунёга.

СЎЗ ХУСУСИДА СЎЗ

Алибек Рустамовга

Сўз... муддао! Демак, ягона Худо,
Муҳаббат сингари суюкли дилдор.
Фикрат қопқасини қоқамиз бедор:
...Сўз айтмоқ бахтидан бўлмайлик жудо!

Сўз... инқилоб! Фурсат-чи, тиғиз,
“Девонул луғатит турк”... ғурурли сўз.
Ойбек айтолмаган сўз... сурурли сўз,
Нон каби муқаддас, нон каби азиз!

Сўз оҳангини ҳис қилмас кимсалар:
Кўзингни, сўзингни ўймоқчи бўлар.
Сўз айтиб, тузатиб қўймоқчи бўлар,
Сўзамол, сўз ургур, тўймас кимсалар.

Сўзлар кулдирар, сўз ўлдирар ҳамон,
Ярадор кўнгилга малҳам излаймиз.
Энтикиб қоламиз, севиб сизлаймиз,
Товушлар сўзларга айланган замон.

Олислардан келар сўнгсиз бир нидо:
“Энг яхши сўзингни сўзла, биродар!”
Фикрат қопқасини қоқамиз такрор:
...Сўз айтмоқ бахтидан бўлмайлик жудо!

Сўз... муддао...

ҚЎРҚАМАН

“Кадхудо”лар... “шафқат талаб”
Гадолардан қўрқаман.
Эътиқоду имонидан
Жудолардан қўрқаман.

Она замин кипригимда
Томчи ёшдай омонат...
“Омонатдир” деган нодон
Нидолардан қўрқаман.

Қўркувлардан туғилади
Хоинлик ҳам аслида.
Инсонларга жабр айлаган
Савдолардан қўрқаман.

Кўҳна замин айланаркан,
Шодлик бордир, ситам бор.
Беихтиёр қилинган ул –
Хатолардан қўрқаман.

“Оҳ адашди, адашди”, деб
Яна таъна қилмангиз.
Шавкатини адо қилган,
Адолардан қўрқаман.

“Кадхудо”лар, “шафқатталаб”
Гадолардан қўрқаман.
Эътиқоду имонидан
Жудолардан қўрқаман.

ОИЛА

(Маъмуржон Мираҳмедовга)

Каласда “Нурхон” йўлаги, учинчи,
Чоғроққина, кўҳна дала ҳовлида.
Оила бор, аҳил тотув яшайди...
Темирйўлчи ота, камтар волида,
Йиллар тутқич бермас, йиллар ўтकिनчи.
Эшикларни шамол очган бир пайтлар,
Саккиз ўғил, икки қиз бўй ўлчашди,
Йиллар ўтиб, бўйларига бўй қўшди.

Ота... Қора Маҳмуд Мираҳмад ўғли,
(Исмин аввалига лақабин тиркаб...
Айтмасанг гар, биров танимас, тўғри!)
Иззатда яшаркан, қайта ва қайта –
Ишчилик касбини шарафга буркаб,
Бахтли тақдирига шукрона айтар!
Хайрият, фарзандлар қобил чиқишди,
Отанинг сабоғин обдон уқишди.

Она... Ҳабибахон Назиркул қизи,
Келин... кеват чиқмас измидан ҳамон.
Набиралар талай, хизматига шай,
Ҳеч икки бўлмаган онанинг сўзи.
Зеро, кўҳна замин... бу, айтилгану,
Айтилмаган турфа ҳангомага бой.
Шу топда бировга сен бирни айтсанг,
Эринмай, иккини қўндирар замон...

Алқиса шу: ҳамма нарса ўтकिनчи,
Яшашнинг ҳам содда удумлари бор.
...Шу топда “Нурхон” йўлаги, учинчи,

Калласдаги чоғроқ дала ҳовлини.
Саккиз ўғил бирдан соғиниб қолар,
Ва оҳиста... бирин-кетин йўл олар:

...Сизни соғинамиз ҳануз отажон,
Сизга сиғинамиз, мунис онажон!

ЧЎЛИ ИРОҚ

Уфқ ёнар, уфқ. Уф-ф!..

Рауф Парфи

Най куйи янграйди, келар бир нидо:
...Мен сенга ҳайронман, эй азиз инсон.
Оддий бир қамишдан чиқариб садо –
“Чўли ироқ” дея нега бўзлайсан?
Карвон борар ҳорғин,
Сўнгсиз кўнғироқ.
Олис тун яқин –
Чўли ироқ... Чўли ироқ...

Сувсизлик, ташналик дилни поралар,
Қумли барханларда ёнар кун тиғи.
Сув бўлиб кўринар оддий зарралар,
Карвон борар сўнгги мадорин йиғиб.
Карвон борар, ҳорғин,
Бўлиб минг қуроқ.
Сокин тун яқин –
Чўли ироқ... Чўли ироқ...

Нортуялар чўкар, сайҳонда аста,
Бир нафас мизғийди туякашлар ҳам.

Қайдадир чигиртка чириллар хаста,
Бир нафас мизғийди қари-ёшлар ҳам.
Карвон юрар, тағин,
Сўнгсиз қўнғироқ.
Оппоқ тонг яқин –
Чўли ироқ... Чўли ироқ...

Кимнидир манзилга етказиб аранг,
Кимнидир Ватандан айирган тақдир.
Бобурми, Фурқатми, йиғлаган, қаранг –
Барининг тақдири шу бўлган ахир!
Карвон борар ҳорғин,
Сўнгсиз қўнғироқ.
Манзил ҳам яқин –
Чўли ироқ... Чўли ироқ...

Най куйи янграйди, келар бир нидо:
...Балли бардошингга, ҳазрати инсон!
Оддий бир қамишдан чиқариб садо –
Олис ўтмишингни ёниб сўзлайсан!
Карвон борар, карвон...

ТУРНАЛАР

Хайриддин Салоҳ хотирасига

Табиат минг хилда турланар,
Совуқ тушган боғларда яна.
Барги хазон ажиб товланар,
“Қий-чув” солиб осмонда, ана...
Учиб ўтди сўнгги турналар.

Табиат минг хилда турланар,
Кузнинг сеҳри, ёлқини ўчар.
Сен келмасанг, қалбим тирналар,
Сен келмасанг, ҳолим не кечар? –
Учиб кетди сўнги турналар.

Сен-ку, қайтиб келмадинг, аммо,
Қайтиб келди ўша турналар.

СОҒИНИШ

Опажоним Дилбархон!
Толеи баланд, бекам,
Кўтаргим келар сени юксак қуёшга томон.
Ҳаёт қоғоз қуш эмас, жуда мураккаб экан –
Гоҳо соғинч қийнаса, гоҳ юраман шодумон.

Онамизнинг сочига оппоқ йўл тушган чоғи,
Дафтаримда қолган у жаранглаган икки байт.
Кечиккан турналардай йиғлатган бўлса гоҳи,
Кечир мени, опажон, дилда армон ўша пайт.

Опажоним Дилбархон!
Сенга айтсам бирма-бир:
Мен кўнгилнинг измига қулоқ тутганча ҳамон,
Серғулу давраларда илиқ сўзга мунтазир.
Соғинч деган оҳуга тутқун бўлиб юраман,
Балки, онам шу топда нон узаркан тандирдан.
Маъюс боқар эшикка, мени қумсаб шубҳасиз,
Сўнг мулойим жилмайиб “шукр” қилар тақдирга:
“Уйинг буғдойга тўлгур, омон бўлсин ўғил-қиз!”

Опажоним Дилбархон!
Ёдга тушар бир қишлоқ,
Ўша қишлоқ йўлларига қилай дейман жон фидо.
Ахир ўша масканда болалигим бор, муштоқ,
Ўша сўзим, сўз ҳамон... (Сенга таниш бу садо).

Яхшиямки, сен борсан, толеи баланд бекам,
Меҳринг учун ташаккур, бахтимга бўлгил омон.
Ҳаёт қоғоз куш эмас, жуда мураккаб экан,
Кўнгил учқур охудек талпинади сен томон –
Опажоним Дилбархон, эй, опажоним Дилбархон!

МУЛОҚОТ

Устоз Миртемирни эслаб

Устоз!
Сизни севиш осон,
Сизга ўхшаб яшаш қийин.
Гарчи ҳар кимсанинг
Ўзлиги, фалсафаси бор.
Бу олам кимгадир завқ берар,
Кимгадир ўйин...
Йиллар эса тутқич билмас –
Оху каби... чарх урар,
Ахир бир кун сарҳисоб сўрар.

Устоз!
Шаънингизга тош отганлар,
Қадрингизни ўйлашмади ҳеч.
Кўксингизга теккан зарбадан –
Завқ олгувчи кимсалар ҳам бор.
Аммо мағрур эдингиз ҳамон,

Билардингиз, хоҳи эрта, хоҳи кеч –
Ҳақиқат устувор,
Синдириб бўлмайди ҳеч қачон!

Устоз!
Ниҳолни асрамоқ осон иш эмас,
Неларга ўрганмас ёш қалам.
Ҳаётда мураса деган гаплар бор,
Имконин топса гар,
Қўллаб юборар...
Гоҳида ўзингиз бир четда қолиб,
Устозлик даъвосин қилар бошқалар, –
Эътиқод, имони
Кемтик кимсалар...

Устоз!
Бугун сиз мағрурсиз яна,
Суратлардан боқасиз майин.
Замона дастхатларида,
Ўз ўрнингиз бор тайин.
Мен билмадим, кимни оқлаб –
Кимларгадир ёқасиз...

Устоз!
Сизни севиш осон,
Сизга ўхшаб яшаш
Нақадар қийин!

ЙЎҚЛАШ

*Ажойиб инсон, журналист, шоир
Муҳаммадҷон Қўшоқовнинг хотирасига*

Хувиллаган кўнгил... Сокин бир хона
Совуқ сукунатни бузар аллаким.
Телефон жиринглар,
Жиринглар яна –
Ҳамхона йигитча унсиз боқар жим...

Кўнгилга қил сиғмас, бундай дамларда,
Наҳот бу зарбага чидолмас ўзи.
Ҳамроҳи олисда, бефарқ ғамларга,
Бош қўйиб ухларми, ҳаётдан рози...

Телефон жиринглар,
Кимдир бетоқат...
Ҳамхона йигит-чи, дудуқланар: “Йўқ!”
Уйқусиз кўзларда ҳайрат бор фақат,
Гўёки билмасдан ушлаб олган чўғ.

Телефон жиринглар, асабий, вазмин,
Телеграф ноилож, қаердан билсин:
Унсиз сукунатда нечоғлик мазмун, –
Унсиз сукунатда жавоб не қилсин?!

Телефон жиринглар,
Хувиллар кўнгил...

ШАРИФАХОН МАРСИЯСИ

*Рафиқам Шарифахон
Убайхўжа қизи хотирасига*

Ой бўлиб боқдингиз, нега,
Сой бўлиб оқдингиз, нега?
Мунчалар золим экансиз,
Шарифахон, Шарифахон!
Қайданам ёқдингиз менга?

Кўчангиздан ўтолмадим,
Кўлингиздан тутолмадим.
Олисмиди, юлдузингиз? –
Шарифахон, Шарифахон!
Нечун қувиб етолмадим!

Гулни эккан ўзингиз-ей,
Сувни тўккан ўзингиз-ей.
Менинг ҳолим забун бўлди –
Шарифахон, Шарифахон!

Ёлғонмиди, сўзингиз-ей?
Ёндираркан фироғингиз,
Очиқ кетди қароғингиз.
Ўзингиз-ку, ташлаб кетган,
Шарифахон, Шарифахон!
Қизиқ бўлди сўроғингиз?

Гул юзда хол бўлмадимми,
Суҳбатда бол бўлмадимми?
Сиз кўнгилни хушлаганда –
Шарифахон, Шарифахон!
Ишқизда чол бўлмадимми?

Ҳолим ёмон бўлди, нетай,
Рангим сомон бўлди, нетай?
Сиз қолдирган ғунча, гуллар –
Шарифахон, Шарифахон!
Чаман-чаман бўлди, нетай?

Ой бўлиб боқдингиз, нега,
Сой бўлиб оқдингиз нега?
Энди ночор хўшлашурмиз,
Шарифахон, Шарифахон!
Қайданам ёқдингиз менга?!

КУЗГИ ПАЛЛАЛАР

БИР ЧИГИТ УМРИ

Шу тупроқ муқаддас,
Шу тупроқ вазмин.
Оқ пахтаминг оппоқ толаси каби,
Уйғониш фаслининг лоласи каби
Бир чигит умрида оламча мазмун.

Қуёшнинг ортидан қолмай уззу-кун,
Меҳнатда тобланар инсон чиройи.
Шу тупроқ туфайли яшнайти доим, –
Бир чигит умрида олмача мазмун.

МАНЗАРА

Ойдин кеча...
Сокинлик оғушида кечар.
Ажиб оҳанг, сўнгги чироқ сир бермай ўчар...
Деразани тиқирлатиб, ёлғиз, дарбадар –
Шамол шохи дарпардани тортқилаб қочар.

Ойдин кеча...
Ой қўлига олар тароғин.
Шамолни ҳам юпатади, кўзу қароғин,
Шоҳи парда сирли бўлиб туюлар, тағин –
Ойдин қўшиқ... ёлғиз шамол... ойнинг ўроғи...

КУЗГИ ПАЛЛАЛАР

Ястаниб ётибди, сарғайган далалар,
Эгатлар оралаб, мезонлар учмоқда.
Кўнгилгане келмас оҳ, кузги паллалар –
Хаёлдай паришон хазонлар учмоқда.
Офтобнинг тиғи-ю,
Тупроқнинг ҳовури
Сўнгсиздай, қоришиб кетади. Менимча:
Олтин куз... малларанг от минган сувори
Ёки у... юзига тўр тутган келинчак.

Олтин куз энтикиб, қайгадир шошади,
Оёғи остида хазонлар чирпирак.
Пахтакор бобом ҳам,
Карвонлар бошида –
Юзлари ёруғдир, дўпписи чамбарак.

Мен кузни улуғлаб шеъримга соламан,
...Ястаниб ётибди, мен севган далалар.

Ўзимча, бир сўзни такрорлаб қоламан:
...Оҳ, кузги паллалар!
Оҳ, кузги паллалар!

УМИД

Мен сени соғиндим,
Она қишлоғим,
Яшил далаларинг сокин, дилрабо...
Қаршимдан чиқади, қўлда чироғи –
Ўғлининг йўлига илҳақ бир бобо.
Соч-соқол оқарган,
Содда, оқ кўнгил,
Неча ёшдалигин билмайди ҳатто.
“Ёлғиз ўғли олис қирқ биринчи йил
Дейишар: урушда бедарак кетган!”
Қачондир...
Ўткинчи дайди фолбинга
Битта танга тухфа қилганида чол,
Фолбин ҳам дебдики:
“Рост айтай сенга,
Бир ойда келади ўғлинг, кутиб ол!”
Шундан бери чол ҳам кутар ўғлини,
Кундуз мизғиб олар,
Тунда-чи, уйғоқ...
Кўнглини тарк этмас умид учқуни,
Деразада порлар, тун бўйи чироқ,
Тақдирга шукрона айтиб оҳиста,
Умидвор кутади, кутар беомон.
Ўзича ненидир шивирлаб аста,
Ўғлини шуълага чорлайди ҳамон!

ЧАРХПАЛАК

Тиним билмас ишчан чархпалак,
Юракларда қўзғайди ғулу.
Бир-бирини қувган қўшчелак –
Бир ирмоққа узатади сув.

Айланаркан ернинг курраси,
Чархпалакка ўхшайди дунё.
Табиатнинг ҳар бир зарраси,
Томчи сувдан олади зиё.

Тиним билмас ишчан чархпалак,
Сувсизликдан, чарчаган гўё.
Қўй, ваҳима қилмагин, юрак –
Тўхтаб қолмас, чарчамас дунё.

Сув кўпайгач қилиб тантана,
Айланади ишчан чархпалак,
Чулдирайди ирмоқча яна –
Бир-бирини қувлар қўшчелак.

Чархпалак ҳам эмас абадий,
Тўхтаб қолар эртами ё кеч.
Дунё шундай яралган жиддий,
Ёлғиз қолган
Яшай олмас ҳеч!

БАТАН

Сўнгги япроқ чайқалиб,
Айри тушса дарахтдан.
Ногоҳ ҳайрат ҳайқириб, –
Титрай бошлар дафъатан:
...Ватан!

Шу заъфарон япроқдай,
Мен бағрингга қайтаман.
Дейман, қолдирма доғда,
Дилда борин айтаман:
...Ватан!

ҚАЙТИШ

(Беморхонадаги ўйлар)

“Тинчлик сақланг” дея ҳайқирар,
Оппоқ девор... Сокин бир хона.
Сен хастасан, худди шу нафас,
Кўзларида илтижо, таъна.
Кириб келар... гўзал, беқиёс...

Оқ деворлар оппоқ хайқирар!
...Доктор! Айтинг, нима гап, ахир?!
Қош чимира: “Кўзғалманг яна,
Бу хасталик хуружи оғир...”
Кўзларида сеҳрли маъно.

Сен хастасан, кўнгил беҳузур,
Ёғду сочар қуёш оҳиста.
Деразадан сирғалади нур,

Пичирлайди ҳамхонанг аста:
...Доктор. У ҳам уйғонди ҳозир.

Чақирар... йўқ, ҳайқирар сукут,
Туш сингари ўтиб кетар хавф.
Хотиралар бўлгандек унут,
Кунлар ўтар бўлиб сафма-саф,
Чақирар... йўқ, ҳайқирар сукут.

Ўша гўзал борлиги учун,
Жонга тегар ҳар қандай дори.
Сен оёққа турасан бир кун
Соғинтирар дўстлар дийдори,
Ўша дилдор борлиги учун.

Ўша гўзал борлиги учун,
Балки шундай эъзозлар сени.
Оппоқ девор. Сокин бир хона,
Тарк этасан мангуга уни
Қалбда ўша гўзал, ягона.

ҚЎШИҚ

Анча ёшга кирган бу қўшиқ,
Гоҳ ҳайқириб, гоҳо бўғилиб.
Кўзёш бўлиб, ғам бўлиб келган,
Гўдак янглиғ йиғлаб, туғилиб –
Баъзан шодлик, шон бўлиб келган,
Анча ёшга кирган бу қўшиқ.

Алишернинг юрагида у –
Мангуликка туғилган қўшиқ.

Бобур шоҳнинг тилагида, у –
Ватанини соғинган қўшиқ,
Анча ёшга кирган бу қўшиқ.

Мен ҳам баъзан сўзлайман шошиб,
Қўшиқ сира бўлмайди адо.
Яна шодман, қўшиқ улашиб –
Менинг қалбим қўшиққа фидо,
Анча ёшга кирган бу қўшиқ.

САРАТОН

(Ўлжас Сулаймоновдан)

Қандай сулув аёл бу?
Қўлларин ёзганча,
Ухлаб ётар чанг босган олма тагида.
Жилдир-жилдир оқар сув,
Қуёш нури кўксида югуриб қолар.
Эзилган бедазорда ари соз чалар,
Ариқ ёқалаб мен ҳам боргум эгарда.
Қандай сулув аёл бу?
Сочи ерга тегарди.
Хижолатда боқарди қари от ҳам афтидан,
Қуёш эса борлиқни тутиб турар кафтида.

ЎЙЛАР

(Улмамбет Хожаназаровдан)

Тўзар экан мадрасалар, минорлар,
Тўзар экан кароматли Қуръонлар.
Тўзар экан харсангтошли қўрғонлар,
Тўзар экан тўзмайди деб солганлар.
Тўзар экан хоннинг карвон саройи,
Тўзар экан ҳатто атлас ва шойи.
Тўзар экан нақшланган устунлар,
Тўзар экан, тўзар экан бутунлай...
Тўзар экан ботир таққан совут ҳам,
Тўзар экан минг тиллолик мовут ҳам.
Тўзар экан пўлат шамшир юзи ҳам,
Тўзар экан одамларнинг ўзи ҳам.

Чиқар экан шундай ажиб ҳангома,
Шўх юлдузлар қолар экан мангуга...

ОНАМГА ХАТЛАР

Онажон, энди сен кўнглингни бузма,
Ўғлининг муттасил севиб, соғиндинг.
Тақдирнинг қўлида йигитнинг изми –
Кимларга ёлвориб, кимга сиғиндинг?!
Соғиниб яшагим келади мен ҳам,
Сиғиниб яшагим келади мен ҳам!

Кўп олис тунларни тонгларга улаб,
Мени қучоғингда этсанг тасаввур.
Ёлғиз Шавкатингга омадлар тила –
Кўнгилда гул очиб, портлаган ғурур!

Сурурим, Аллоҳим... ўзингсан, она,
Ғурурим паноҳим ўзингсан, она.

Фараҳли тонгларнинг баридан тутиб,
Умид шудгорига уруғ сочардим.
Шу бахтли кунларнинг келишин кутиб –
Қизим Шаҳнозанинг сочи оқарди.
Оқ рангда кўраман бугун оламини,
Соф рангга бўягим келар боламини!

Соғинчлар гулхани ловуллаб, ногоҳ,
Кимсага очмасам зада кўнглимни.
Ўзгалар сингари уролмасам, оҳ –
Онажон, кечиргил ношуд ўғлингни!
Излагим келади сени, онажон,
Сизлагим келади сени, онажон!

ДУО ҚИЛИНГ

Мени қийнар сўнгсиз ҳаяжон,
Тонгда сендан кетарман узоқ.
Койимагил мени, онажон,
Ўзгаларга солмагин қулоқ...
Тонгда сендан кетарман узоқ.

Юрагимда аламли ҳижрон,
Ўша қиз... У севмасди... Она!
Дўстларимга ушбу хонадон,
Кимсасиздир, гўё бегона,
Ўша қиз ҳам севмасди... Она!

Юрагимни очмоқлик учун,
Сендан ўзга кимим бор яна?!
Ёмонларга етмаса кучим –
Дўстларим ҳам ёғдирар таъна.
Сендан ўзга кимим бор, она!

Дўстларимни севаман ортиқ,
Нима қилсин кўнгилда ғазаб?!
Ишончимга бўлган кесатиқ,
Ойлар, йиллар берса ҳам азоб –
Нима қилсин кўнглимда ғазаб?!

Дўстларимни ёмонлагим йўқ,
Ўзимни ҳам оқламам сира.
Ўша қизсиз омонлигим йўқ,
Она кўнглинг бўлмасин хира.
Ўзимни ҳам оқламам сира.

Дуо қилиб мени, онажон,
Олисларга йўллагин яна.
Юрагимда эзгу ҳаяжон,
Дўстларим ҳам бўлмас бегона,
Олисларга йўллагин, она!

РОЗИМИСАН

*Дунёга қайтиб келурман,
Лекин бошқа ўғил бўлиб...*

Миртемир

Ташвишларим кетмоқда нари,
Мен ҳам ундан кўнгил узаман.
Яна шодлик денгизи сари,
Ташланаман, шодон сузаман.
Яна шеърий сатрлар аро,
Эгиламан, тонггача бедор.
Онагинам, кўз очиб қара,
Дунё қандай гўзал, беғубор!

Изтироблар тугамай ҳали,
Қирқ кун ёнган чироғинг ўчар.
Тутқунликдан бўлгандай ҳоли –
Сенинг руҳинг қалбимга кўчар.
Мумкинмиди, сенсиз яшамоқ,
Бўлиб қолдинг дилда ҳикоя.
Ҳузурингга ҳар тонг шошаман:
...Мени кимга ишондинг, дея
...Сағананинг эшиклари берк,
Бузилади сокин халоват.
Кўзёшларга бераману эрк...
Дейман: “Ўзинг кечиргил фақат!”
Оқим томон сузган елкандай,
Ҳоли қўймас, дўстлар бир нафас.
Дўст қўлини туйсам елкамда,
Она, менга шунинг ўзи бас.
Кўз олдимда рухсоринг, ўша –
Ҳамон мунис, ҳамон меҳрибон.
Юрагимда бир армон яшар –
Розимисан мендан, онажон?!

АЙРИЛИҚ

Онам кўрмай ўтди набирасини,
Билмам, қандай бўлар ўша фарзандим.
Онам кўрмай кетди дилпорасини,
Қабрига гул қўяр, балки арзандам?
Онам орзу қилар эди, келини,
Бир пиёла чойга қилмаса илхақ!..
Дер эди: “Сочлари чулғаб белини –
Олдимда солланиб юрсайди бундоқ!”
Опаларим келса, яна ўша гап:
...Мен ҳам етай Шавкатимнинг тўйига!
Аммо тақдир қаттиқ қўл ва мураккаб,
Сўнгги йўлда инсон сиғмас уйига..
Бу кекса дунёга улушин қўшиб,
На келин кўрди-ю, на бир набира.
Бир ўғил икки қиз қолдик бўзлашиб,
Жафокаш онадан сўнгги хотира..
Шеърим! Жигарбандим, дилбандим ўзинг,
Онамга набира бўлгин ягона.
Мукамал бўлмасанг, қайғурма қўзим –
Пешонангдан севиб ўпса бас, Она!
Шеърим менинг жажжи, увоқ фарзандим,
Ҳатто қуш қаноти қайрилмасин ҳеч.
Мен ҳам ўз онамга эдим арзанда,
Фарзанд онасидан айрилмасин ҳеч!

ЎЙЛАРИМ

Тиним билмас содда ўйларим,
Тонггача нелардир ўйладим.
Ўйларим, сиз менинг ўйларим,
Тинч қўйинг... Шошилманг, шоширманг.
Ҳисларим қирғоққа тоширманг,
Улуғлайман инсон мадҳини.
Гоҳ кўраман уммон сатҳини,
Йўқ, олманглар менинг вақтимни.
Ўйларим, эй содда ўйларим,
Ҳамоҳангдир сизга куйларим...
Қулоқ солмас, шошар бетиним,
Гоҳ дафтар қатига беркиниб,
...Сенга ҳам, бизга ҳам йўқ тиним.
Дея шошар жўшқин ўйларим,
Тонггача нелардир ўйладим...
Ўйларим, сиз менинг ўйларим,
Сиз мени шоширманг, шошилманг,
Юксакка чорлаган куйларим.
Шошилманг, шоширманг, сочилманг,
Нелардир қолди-ку ечилмай...
Ўйларим, сиз жўшқин ўйларим.

КЎКЛАМНИ ЕТАКЛАБ

Кўкламни етаклаб келгандай, шошиб –
Ирмоқлар чулдираб оқар боғларда.
Оловранг лолалар, бир-бир туташиб
Чиройин кўз-кўзлар, болқар баҳорда.
Кексалар кўлида яшил ялпизлар,
“Омонлик дейишар, асли баҳордан!”
Сочига толбаргак тақиб шўх қизлар,

Дейишар: “Гўзаллик фасли баҳор-да”.
Ғунча гул ишқида тўқиб қўшиқлар,
Булбулнинг навоси янграр саҳарда.
Гулларга севгисин қўшиб ошиқлар –
Гўзаллар қўлига тутар баҳорда.
Баҳор гулларига кўнгил пайваста,
Ирмоқлар қўшиғин тинглаймиз такрор.
Умримиз ўтганин сездирмай аста –
Аста ўтиб борар, сеҳргар баҳор.

КЎЧАТ ЭКИШ ОЙЛИГИ

Кўчатлар кўчага чиққанда,
Ҳайратга солади ҳаммани.
Гўдакнинг кулгуси юққандай –
Кўчатлар орзулар уммони.

Кўчатлар саф бўлиб боришар,
Эсланар куздаги хатолар.
Одамлар шошилиб қолишар,
Чинқириб ўтади автолар.

Кўчатлар кўчага чиққанда,
Кўллардан-кўлларга ўтади.
Келажак қисматин уққандай –
Боғларга тарқалиб кетади.

ЙЎЛГА ЧИҚДИМ

Йўлларни чангитиб шўх болалигим,
Қуюлмоқ нелигин билмай ўтмоқда.
Тоғ оша гулдураб шалолалигим,
Қайгадир етаклаб олиб кетмоқда.

Қалбимни эркалар ажиб ҳаяжон,
Йўлларга боқаман уфқи кўринмас.
Ўйларим ҳамроҳим, шошар хаёлчан,
Йўлдаман, йўлларда чарчоқ билинмас.

Сўқмоқдан пиёда йўл бошигача –
Бораман. Севинчим қалбга сиғмасдан.
Қадамим етади то қуёшгача!
Шу йўллар мафтуни бўлдим сезмасдан.

Рубобим пардасин оҳангга солиб,
Боғларни оралаб саҳарда чиқдим.
Ўлкамнинг муаттар бўйини олиб,
Ҳув, олим йўлларга
Сафарга чиқдим...

ПРОМЕТЕЙ

Мен – ўша Прометей, одам наслига
Олов келтирдиму, бўлдим занжирбанд.
Ўша мен келтирган олов аслида,
Қўрқаман, инсонга бермасайди панд.

Қалбимни тимдалар бургут чангали
Сенга ҳам, менга ҳам осонмас бу дам.
Розиман, шу ўтда ўзим ёнғали –
Сен олов доғини кўрмагин, одам!

ИНСОН

– Айт, ғамгинсан, нечун шу қадар,
Кўзларингда қайғудан нишон?

– Кеча оқшом оламдан ўтди,
Ҳамқишлоғим, яхши бир инсон.

– Нега кулдинг. Қайғу бўлса гар,
Кўзларингда шодликдан нишон?!

– Эшит меҳмон, қишлоғимизда
Бугун тонгда туғилди инсон.

ҲАЙҚИРИҚ

Болалар уйида ўқилмаган шеърлар

Ҳайқириқ отилиб чиқар кўксимдан,
Негадир кўзимда ғилтиллади ёш.
Мен уни тиёлмай, бирдан ўксийман,
Бошингни силайман, тилайман бардош.

Жавдираб боқасан, сенга ёт эмас
Бу меҳру юпанчим балки, эҳтимол.
Қаттиққўл мураббий огоҳ қилар: “Бас...
Гўдакни бу ҳислар қила олмас лол!”

Меҳрга зор болалик олдида турган,
Қалбимни тирнайди аламли савол:
– Билмадим, отангни нима жин урган,
Она, деб аталмиш, у қандай аёл?!

Болалик армони, соғинч ҳислари,
О, мағрур боқишлар сенга ёт эмас.

Биз ахир, ҳур Ватан ўғил-қизлари –
Ўзгалар бахтини қилмаймиз ҳавас.

Ҳайқириқ отилиб чиқар кўксимдан
Негадир кўзимда ғилтиллайди ёш...
– Яхшиям, шу Ватан бизни ўкситмас,
Яхшиям, зулматга бўй бермас қуёш!

ҲУКМ

(Ташландиқ ўғил монологи)

Бутун ҳисларимни ўлдирдим, тамом,
Вужудим қалтираб, музлади, тинди.
Сенга бегонадир аёл деган ном –
Оналик даъвосин қилмагин энди!

Аёл назокати, оналик ҳисси,
Фақат оналарда бўлар мужассам.
Аёллар унутса гўдак исини –
Ўлган саналади, тирик бўлса ҳам.

Гарчи, мен асримнинг бағрида туриб,
Улуғлагим келар... Она меҳрини.
Сен тамом бепарво, айшингни суриб,
Ичирмоқ бўласан ўтмиш заҳрини.

Наҳотки мени ўз бағрингдан юлиб
Ўзгалар меҳрига зор қилганинг рост?!
Энди сен ҳаётни ўйинчоқ билиб –
Кимнингдир фарзандин қиласан ҳавас.

ЭШИТДИМ

Аллоҳга сиғиниб ҳатто,
Инсоф тилармишсан, менга эрта-кеч...
Қайтмасин дейману, ортиқ бу хато –
Сенинг ҳузурингга йўлламайман ҳеч.

Бутун ҳисларимни ўлдирдим, тамом,
Вужудим қалтираб, музлади, тинди.
Сенга бегонадир аёл деган ном –
Оналик даъвосин қилмагин энди.

УМР

Баъзан алам қилар, дўстгинам,
Эшитганда хазон шилдирин.
Ҳали манзил олис бўлса ҳам,
Гўё умринг ўтар пилдираб.

Инсон умри хазон эмас-ку,
Ё ўткинчи, ё бўлар мангу.

НАЙ КУЙИ

Қулоқ сол, биродар,
Азиз дўстгинам!
Найингни қўлга ол, чалгин “Наво”ни.
“Чўли ироқ”ни чал, ғамгин бўлса ҳам,
Куйлагин, куйлагин ишқу вафони.

Оҳанглар таралсин, диллар яйрасин,
Найингни қўлга ол, чалгин дўстгинам.
Най куйи тинмасин, мангу янграсин,
Шу мунис куйларсиз
Яшолмас одам...

ОЛТИНЧИ ҚАВАТДА

Олтинчи қаватдан боқаман, сокин,
Чироқлар қўйнида мудрайди шаҳар.
Чарчаган ишчидек кундуз олар тин,
Сўнгни трамвайлар ҳам манзилга шошар.

Олтинчи қаватдан боқаман сокин,
Само ҳам кўринар, сирли ва сулув.
Теракка илиниб тўлин ой секин,
Юлдузлар қалбига салади ғулу.

Олтинчи қаватдан боқаман сокин,
Гўзаллик ахтариб, асло тинмайман.
Дераза олдида ўлтириб ёки –
Сукунат қўйнида эртак тинглайман.

Олтинчи қаватдан боқаман сокин.

АЛЬБОМГА

Альбомга ёзмайлик, аччиқ хотира,
Ҳеч қачон солмасин кўнгилларга ғаш.
Ўткинчи ҳисларни ёзмайлик сира,
Кўзларга инмасин бирор томчи ёш.

Альбомга ёзилсин: шоир орзуси,
Энг ширин кечинма... Бахтиёр дамлар.
Альбомга ёзилсин гўдак кулгуси –
Яхши хотиралар,
Танти одамлар!

ДОРИЛОМОН КУНЛАРИМ

Гоҳо кўнгил ёзолмасдан кунларим ўтар,
Ўқилмаган китобларим сочилиб ётар.
Гоҳо шодлик, эҳтирослар алдайди ёмон,
Жўшқин хаёл тизгинини тутолмай, ҳамон –
Дориломон кунларимни қўмсаб ёнаман.

Болалигим орзулари кўрмасин завол,
Жийда гулин совуради шафқатсиз шамол.
Салқин гўша... жийдазорим, бетимсол чаман,
Ёмон кўздан асрамоқчи бўламан, ҳамон –
Дориломон кунларимни қўмсаб ёнаман.

Дўст меҳрини ардоқлайман қалбимга жойлаб,
Дўстларим бор... йўқламайди ҳаттоки ойлаб.
Дўстларим бор... панд бермаган менга ҳеч қачон,
Ўша дўстлар меҳри пайванд қалбимда, ҳамон –
Дориломон кунларимни қўмсаб ёнаман.

Бир париваш қалбимни ром этганди, тамом,
Ўша сулув қаршисида лолман-ку, ҳамон –
Кўнгилда армон янглиғ қолди ягона,
Бахтли-бахтсиз илтижолар олдида, яна –
Дориломон кунларимни қўмсаб ёнаман.

Дилга тушди у кун қўшиқ айтмоқ ҳаваси,
Қўшиқларим кўнгил мулки, кўнгил навоси.
Ўзи йўқлаб келса дейман қошлари камон,
Сабаби йўқ таъналарга сир бермай, ҳамон –
Дориломон кунларимни қўмсаб ёнаман.

ТУРНАЛАР УЧМОҚДА

(Рамис Рисқуловдан)

Ажабо,
Ҳув юксақда,
Гуллар атрин сочмоқда!
Ортда
Қанча кенгликлар,
Мовий денгиз, пучмоқда –
Мағрур ёзиб қанотин,
Уфққа турналар учмоқда.
Худди,
Атай тортилган,
Эгик камон ўқидек,
Санчилган.
Оппоқ, хира,
Улар сирғаниб борар.
Эриб кетган кенгликлар аро –
Уфққа учмоқда турналар.

ХАЙРЛАШУВ

Ер юзида тинчлик бўлсин умрбод,
Мезбоним, сизга ҳам чексиз ташаккур.
Оз бўлса-да кўнгил уйин этдик шод.
Бир йўловчи бўлиб чиқарман, ҳозир –
“Тезюар” автобусларим,
Шаҳарлараро поездларим,
Маҳаллий аэропортларим, –
Йўлларимга илҳақ,
Йўлларимга мунтазир!

ҚУШЛАРНИНГ ТАҚДИРИ

(Шухрат Умаровга)

Қушларнинг тақдири нима бўларди?
Шохдан-шоҳга ўтиб, кўкка учади.
Қушларнинг тақдири нима бўларди –
Ногоҳон чирқиллаб ўққа учади.
Қушларнинг тақдири албатта, қизиқ:
Кимдир тузоқ қўяр,
Қафас ясайди...
Кимгадир пуллайди (ночорлик сезиб) –
Бунинг эвазига яхши яшайди.
Қушчанинг қалбида сўнгсиз аланга,
Қудрати етса гар, қочиб кетарди.
У фақат талпинар кўкка, баландга –
Қафаснинг эшигин очиб кетарди.
Тутқунлик нелигин билмайди чоғи,
Қушлар чуғурлайди, суҳбат қуради.
Шухрат бўш қафасни кўрсатиб гоҳи –
Қушларнинг тақдирин сўзлаб юради.

СИРЛИ ДУНЁ

Сирли дунё, ойдин хиёбон,
Ошиқларга севги маскани.
Шўх еллардан, ҳар бир гиёҳдан –
Ўтинаман, сўрайман сани.
Бунда қанча бахтли йигит, қиз,
Оқшом чоғи айлайди висол.
Бунда фақат ёлғизман, ёлғиз,
Кўзларимда эрийди хаёл.
Сирли дунё, ойдин хиёбон,
Гул атрини уфуради ел.
Ҳаммасидан ўзинг зиёда –
Қайлардасан,
Муҳаббатим, кел!

СЕНИ СОҒИНИБ

Сен соғиниб йўқлайсан мени,
Тушларимга кирасан, ҳатто:
“Тур ўрнингдан, ғафлатда ётма,
Ўзим келдим, сени кўргани” –
Дея мени уйғотасан гоҳ,
Бу хаёлдир, хаёл бегуноҳ.
Сўнгсиз соғинч уйғонар дилда,
Ҳузурингга шошаман фақат.
Райҳон исин уфурган сурат,
Ҳатто бир зум беролмас далда,
Тунги рейсга шошиламан гоҳ,
Бу хаёлдир, хаёл бегуноҳ.
Кечир, жоним, ҳисларим нотинч,
Не учундир бағрим хун бугун.
Хаёлинг-ла ўтиб кетди тун,
Яқин қолди учрашув, севинч.

ГУЛХАН

Хув, олисда ловуллаар гулхан,
Шуъласига термиламан жим.
Сокин қалбда қўзғайди туғён,
Қалб торини чертиб аллаким.

Ўша гулхан ёлқинларида,
Кимдир менга қўз тикар мағрур.
Учқур хаёл тўлқинларида –
Қанча умид... Қанчалар ғурур...

Хув, олисда ловуллаар гулхан,
Хаёлларим тенг келолмас, тенг,
Вужудимга қуюлар оҳанг –
Унга томон интиламан мен.

Хув, олисда ловуллаар гулхан...

ИШҚ

Истагинг нимадир? Титратасан гоҳ,
Сирингдан мени ҳам айлагин огоҳ,
Чиройинг олдида уялармиш ой,
Сен кимсан... Сен кимсан...
Баён қилгин, ҳой?!
Қалбинг оҳанглардан титрагани пайт,
Мунис боқишларни сезасанми, айт?
Кўнгилнинг туғёни танламас чирой –
Мен ишқман... Мен ишқман...
Тушундингми, ҳой?!

БИР ОҒИЗ СЎЗ

Бир оғиз сўз...
Бир бор қарашинг
Сеҳрлади, ногоҳон мени.
Ларза солди севги оташи –
Чайқатгандек довул кемани.

Шундан бери билиб муқаддас,
Такрорлайман, сенинг исмингни.
Шундан бери қўймай бир нафас –
Ардоқлайман, ўтли севгини.

КАЙФИЯТ

Баҳор эшик қоқар, совуқ томчилар,
Кўнгилга сокинлик, юпанч берса ҳам.
Омадсизлик шу-да, тиғдек санчилар –
На шодлик келтирмас,
Келтирмас алам.

Яланғоч тераклар титрар асабий,
Сунъий кўринади, шунчаки... Баҳор.
Юрак типирчилаб тутқун қуш каби
“Омадсизлик” дея,
Шивирлар такрор.

Жимгина ўтаман осма кўприқдан,
Жимгина ўтади омадсизлик ҳам.
Сенинг қувончингга яна шерикман –
Баҳор омадсизлиги бу,
Шарифам.

МАЖНУНТОЛ

Кўзларимда ўткинчи хаёл,
Интиқ қалбга олов туташган.
Сен севганинг ўша мажнунтол –
Ўзгаларга бўлибди маскан.

Айри тушди йўлимиз у кун,
Сен-ку, дилда эзгу бир хаёл.
Нега, ахир, бош эгар бугун –
Сен севганинг ўша мажнунтол?!

Сирли-сирли эгилиб хушхол,
Шу сеҳргар эрка баҳорда,
Сен севганинг ўша мажнунтол –
Севгимизни сочар анҳорга.

Кўзларимда сўнгсиз бир малол.

ТУШЛАРИМДА

Тушларимда қийнайсан кўпроқ,
Ўз ҳолимга қўймайсан, нега?
Вужудимда сўнгсиз бир титроқ,
Севмасанг ҳам, қулоқ сол менга.

...Тушларимда секин, оҳиста,
Қор бўрони айланиб тушар.
Бир йигит-ла ўтарсан, аста –
Балки, илк бор кўрганим ўша.

Ташламадинг ҳатто кўз қирин,
Жунжиктирар мени изғирин.

Эсимда..
Бу фақат сен эдинг,
Ўша нигоҳ, ўша табассум.
Ёнингдаги балки, мен эдим –
Оҳанг оқар сирли ва маъсум.
Тушларимда ёниб ҳар сафар,
Гўё сувда оқаман қалқиб.
Ўша севги ёлғон бўлса гар, –
Нега тушда этасан таъқиб?

Сен эмасми, кўзи қиймасдан,
Тушларимда ҳоли қўймаган?!

ИЗТИРОБЛАР

Аччиқ изтироблар қуршайди мени,
Ширин ўйларимга қўйилади чек.
Ҳижрон оташида ёнса-да, жоним –
Қалбим мусаффордир, қалбим эмас берк.

Бир қизни титратиб ўтли нигоҳим,
Умид-ла яшармиш, бир кўришга зор.
Мен севган гўзал-чи, тингламас оҳим
Ҳаттоки, севгимдан қилар эмиш ор.

Хаёллар қистайди асов отини,
Ширин ўйларимга қўйилади чек.
Наҳотки билмасам севги тотини –
Бевафо ёрга ҳам сақлолмайман кек.

МЕН СЕНСИЗ

Мен сенсиз... барибир қонсираб ўларман,
Севгилим, севгилим!

Гумонлар ўлдирар, армонлар ўлдирар,
Қайта қол, қайта қол!
Қолган умримизни ким ахир тўлдирар –
Айта қол, айта қол?
Мен сенсиз... барибир қонсираб ўларман,
Севгилим, севгилим!

Рақиблар таъқиб-ла илжайиб, қарайди,
Ярадор кўксимга!
Йўлингга термилиб, кўзларим қорайди
Кел жоним, ўксима!

Мен сени соғина, соғина ўларман,
Сен йўқсан, сен йўқсан!
Қон томган кўксимни чангаллаб қоларман,
Сен ўқсан, сен ўқсан!
Мен сенсиз... барибир қонсираб ўларман,
Севгилим, севгилим.

ТАСОДИФ

Биз учрашдик тасодиф сабаб,
Ва айрилдик сўзсиз ўша пайт.
Бир вақтлар бир-бирини суйган,
Бир-бирининг дардида куйган –
Ошиқларга ўхшаймизми, айт?!

Биз учрашдик, тасодиф сабаб,
Ўтолмадик бепарво, лоқайд.
Ҳеч қачон бир-бирини кутган,
Бир-бирини тамом унутган –
Рақибларга ўхшаймизми, айт?!

Биз учрашдик, тасодиф сабаб,
Алвидога қовушмади лаб.

ОРЗУГА ЭРГАШИБ

Айрилиқ бор экан, зирқирар диллар,
Наҳотки шу бўлса инсон хоҳиши.
Орзуга ўхшайди ҳув, олис йўллар,
Орзуга эргашиб яшаган яхши.

Дийдор ғаниматдир, довонлар оша,
Висолга етаклар йўлларнинг боши.
Орзуга ўхшайди йўллар ҳамиша, –
Орзуга эргашиб яшаган яхши.

СЕВГИ САТРАРИ

АРЗИҲОЛ

(Ҳазил)

Кимлардир тушлар кўрар
Мен кўрмаган тушларни.
Кимдир нишонга урар
Мен кўзлаган қушларни.

Хув ана, ёнар гулхан,
Мен ёқмаган гулханлар.
Дилни ўртар ногаҳон –
Мен чалмаган оҳанглар.

Қайдадир қўшиқ янграр,
Жўшиб айтар ошиқлар.
Оҳ, нақадар жарангдор –
Мен айтмаган қўшиқлар.

Боқиб-боқмай, кўзгуга,
Ҳар томонга чопаман.
Ким эришган орзуга –
Мен етолмай хафаман.

Ҳар кўрганга эгилган,
Тиним билмас бахшидир.
Борига “шукр” қилган –
Сизга айтсам, яхшидир!

ИЛТИЖО

Яккалик ёмондир, яккалик қурсин.

М.Ю. Лермонтов

“Яккалик ёмондир, якалик қурсин...”
Оҳудек тутқундир кўнгилнинг изми.
Асабий қон босим у ёқда турсин –
Мағрурлик бесабаб ўлдирар бизни.
Мен уни севардим,
Севгандир у ҳам.
Мағрурлик тойдирди, асрай олмадим.
Оҳ, севги жомини кўрмадик баҳам –
Мен уни севардим
У-чи қолмади.

Билмадим...
Олисми борар манзили,
Не ҳолга тушаркин, уни топгунча?!
Мағрурлик ёмондир қўймайди ҳоли.
...Бу жонсарақ кўнгил зирқирар мунча?!
Ҳозирча бу унга кўрқинчли эмас,
Кўрқаман... Ёлғизлик уни эзмасин.
Одамлар, одамлар! Сиздан илтимос –
Сиз уни авайланг, ўзи сезмасин!
Мен уни севардим,
Севгандир у ҳам...

ТАЪҚИБ

Мен кетдим!
Ортиқча баҳсга ўрин йўқ.
Қаршимда аламли сўзлар сурати,
Ортимда дарғазаб кўзлар сийрати,
Гўёки, билмасдан босиб олдим чўғ.

Қочиб бораётган оху сингари,
Оҳ, ўша сўзларга нега эрк бердим.
Бераҳим сайёдга нима ҳам дердим?
Нишонга олмоқда унинг кўзлари.

Таъқиб этаётир сайёдим мени,
Унинг қўлларида ҳаётим менинг.

МУҲАББАТ

Бардош, бардош,
Бардош қилгил, севгилим!
Қалбда оташ,
Мен эмасман бағри тош,
Кел, бўзлама,
Ташвишингни сўзлама.
Мен булбулинг... сен гулим!
Ортиқ нисбат излама.
Майлига ташвишни ҳам,
Унутаюлик,
Мангу бахтни дўстгинам,
Шод кутаюлик!
Қайда улар –
Бунинг сири ким билар?
Булбул жўшар,

Умрин қўшар –
Мангу қолар биз билан:
Ёшлик гули муҳаббат,
Ва севгидан яхши от.

ШУНДАЙ СЕВИШАДИ

(Ҳазил)

Кимдир ўйлаб топган ўтли ҳижронни
Висолга етишди аллаким бу кеч...
Мен уни севардим,
Севмасди мени –
Кузатган эмас-да олисларга ҳеч!

Кимдир ўйлаб топган ўша айрилиқ,
Кимгадир ёлбориб,
Кимнидир излар...
Бугун у аталди ўзгага қайлиқ –
Шундай севишади шоирни қизлар!

КЎРИШАЙЛИК

Тингла жоним, гулрухсорим,
Бўлса имкон, кўришайлик.
Кўрсат менга висолингни,
Соғинган ёр кўришайлик.
Озор берма, ошигинга,
Сабри уммон, кўришайлик.
Рози бўлсанг, ғунча янглиғ,
Фасли баҳор кўришайлик.
Хотирамда тотли бўлса,
Сўнгра афғон кўришайлик.
Йўлинг пойлаб, ўтди ойлар,
Дилда армон кўришайлик.
Гуноҳим не, айтгил дилдор,
Дил интизор, кўришайлик.
Ахир нечун, гоҳо висол,
Гоҳо ҳижрон кўришайлик.
Умидвор бу... Шавкатинг дер:
Яна бир бор кўришайлик.

КЕЛАҚОЛ

Маили, айтай дилда борин,
Вафодорим, келақол.
Дил тўрида сақла ишқим,
Кел, дилдорим, келақол.

Неча кундир кўз тутарман,
Зору-зору интизор.
Интизорга не чора бор?
Шўх дуторим, келақол.

Ишққа олам тор эрурми,
Ошиқ аҳли наздида –
Менга олам шу қадар кенг,
Шаҳсуворим келақол.

Жабр қилма Шавкати дил –
Хастанинг ёш жонига.
Битди сабрим, жоним олгин,
Жафокорим келақол.

БИР ҚАРАШДА

Бир қарашда кўнглим олдинг,
Не балони бошга солдинг.
Мен нотавон, ишқ гадоси,
Йиғладим-ку, девонавор.
Ёқа йиртиб оҳ урайми:
Битта қайрил орқага?..

Дилда борин арз этмадинг,
Ё ўзингга арзитмадинг?
Шу бўлдим ишқ савдоси –
Бир нигоҳга бўлдим хумор.
Энди ночор ёлборайми:
Битта қайрил орқага?..

Оҳ, кўнгилда армон қолди,
Турфа олам ҳайрон қолди.
Айрилиқнинг бу нидоси,
Шавкатингга бўлсин ёдгор.
Изларингда ё борайми –
Битта қайрил орқага?..

ҚИЗЛАРГА НАСИХАТ

(Ҳазил)

Сенга атаб шеър ёздим,
Гўзал қизча қулоқ сол.
Яхши-ёмон, зўр ёздим,
Ўқийвергин бемалол.

Сўзлар сувдай оқди-ю,
Фақат кўнгил тўлмади.
Карсакларинг ёқди-ю,
Бирим икки бўлмади.

Давраларда ҳайқирдим:
“Шеърим, ўзинг яхшисан!”
Завқ гаштини хўп сурдим,
Синглим, кўнгил нақшисан,

Айтаверсам, борини,
Ҳов боладан вакилман.
Тингла,ошиқ зорини
Мен ҳам сўзда қоқилмай.

Ошиқ ошнам дилини,
Билиб-билмай кетарсан.
Гар тутмасанг қўлини,
Олиб қочса, нетарсан?

Шу йигитнинг кўнгли деб,
Дардим шеърда айтвордим.
Ўз-ўзингга бериб зеб,
Сен қарамай кетвординг.

Ҳушёр бўлиб гўзалим,
Ҳаётдан завқ олавер.
Бас, тугади ғазалим, –
Қарсагингни чалавер.

ЁЛҒИЗ ҚОЛАСИЗ

(Ҳазил)

Ҳай-ҳай яхши қиз, баққа қаранг,
Нечун ҳадеб аққа қарайсиз,
Лабларингиз олу лоларанг,
Адир қолиб тоққа қарайсиз.

Сочларингиз ҳар толасига,
Ман-ман деган бекваччалар зор.
Ошиғингиз зор-ноласига,
Қиё боқмай ўтганингиз бор.

Уйингизга совчи юборсам,
Онанингизга хулқим ёқмабди.
Ваъдангизни олай деб борсам,
Отанингизга кулгим ёқмабди.

Ялинмайман энди сизгаям,
Аканингизга дардим очаман.
Омад кулиб боқса бизгаям,
Эй синглингни олиб қочаман.

Карнай-сурнай чалдираман, бас,
Билмам, кимдан алам оласиз.
Қўшни қизга уйланаман-да,
Бурнингизни тишлаб қоласиз.

БИР ЖОНОНА

(Ҳазил)

Бир жонона чиқди йўлимдан,
Жа-а, кетворган қошлари камон.
Ихтиёрим кетди кўлимдан,
Энди гумон қолмоғим омон.
Бош ғувуллар, ҳушқолман андак,
Гарданимда санчиқ сезаман.
Пиёлада эриган қантдек,
Шира боғлаб, беҳол сузаман.
Юрак қурғур гурсиллаб урар,
Айтинг: ишқнинг борми зарари.
Кўзим очсам, кампирим турар, –
Кўлларида туркана дори...

ЭРКАК ҲАСРАТИ

(Ҳазил)

Ишдан келиб, дам олай десам,
Хотин зуғум қилади атай.
Дейди:
“Менга тутманг-да осон, –
Ўтин ёринг,
Сув келтиринг, ҳой!
Фалон кўшни уйда қарашар,
Уринтирмас хотинини ҳеч.
Улар кунда тўйга боришар,
Сиз бўлсангиз “банд”сиз эрта-кеч!
Дугонамнинг машинаси бор,
Бизда эса шу сабил ҳам йўқ!
Ҳовли кичик,

Ошхонамиз тор –
Яна менга қиласизми дўқ?”
Не қилайки, ўзим суйган ош,
Ҳаммасига бераман бардош.
Бу ташвишлар ҳали бир “ҳолва”
Маҳалла-кўй қилар насиҳат:
“Ўз фойдангни билмайсан, бола,
Дилда борин айтамиз фақат.
Ўтли-шудли хотининг тушкур!”
Тан оламан: “Худога шукр”
Эркак деган бўлса камсуқум,
Излаб юрар шундай ҳақиқат.
Уйда унга қиларлар зуғум,
Кўчада-чи, панду насиҳат.

СУВДЕК СУЛУВ

(Бир суратга чизгилар)

Бу на сурат бу... на сийрат,
Бу на келбат, бу на телба.
Кўнгилларни сирқиратмас,
Кўзлардан ёш тирқиратмас.
Балки баҳор, балки куздир,
Бу на кўздир, бу на сўздир, –
Менга айтгил, Эрка Ботир?!

Бу на одам, бу на одат,
Бу на қадам, бу на саодат.
Сахийлигин кўрмагансан,
Яйраб кўнгил сўрмагансан.
Сувдек сулув сўз яхшими,
Тўрт кўз тугал, дўст яхшими, –
Менга айтгил, Эрка Ботир?!

Бу на кулба, бу на кулфат,
Бу на душман, на бир улфат.
Сенга паноҳ бўлолмаса,
Ҳолинг гоҳ-гоҳ сўролмаса,
Балки биров, балки ўздир.
Бу на кўздир, бу на сўздир, –
Менга айтгил, Эрка Ботир?!
Жуда билгим келаётир.

ИҚРОРНОМА

Биз меҳмондўст, очикқўл ҳотам,
Бир майизни бўлиб еганмиз.
Ёндирса ҳам оташ-саратон –
Ҳимматли бўл, ўлма деганмиз,
Бор, йўлингдан қолма, деганмиз.

Биз қувноқмиз, бизлар меҳнаткаш,
Бир майизни бўлиб еганмиз.
Қўшдарёга солиб тўғон-тош, –
“Орол бўлсанг, ўлма деганмиз,
Э... сўзимни бўлма”, деганмиз.

Шиоримиз чин-байналмилал,
Бир майизни бўлиб еганмиз.
Умидимиз зумда бўлар ҳал,
Она тилим ўлма, деганмиз,
Э... сўзимни бўлма деганмиз.

Биз мўминмиз, бизлар камтармиз,
Бир майизни бўлиб еганмиз.
Бўшлиқларга учган каптармиз,
“Ўзбекмисан?” “Ўлма!” деганмиз,
Бор, йўлингдан қолма, деганмиз.

МУНОЖОТ

Олам жаҳон аёл эди, Ҳабиба онам,
Сўлим оҳанг, хаёл эди, Ҳабиба онам.
Етти ўғлон, икки қизга тенгсиз бахт берган –
Булбулзабон, ҳиломиди, Ҳабиба онам?!

Телбаваш бу кўнгил ҳар зум воласин излар,
Ўққа учган оҳу етим боласин излар.
Жону-жаҳоним ўртанур, ноласин излар –
Яна бошим силармиди, Ҳабиба онам?!

Чарху гардун тебранди-ю, ютоқиб қолди,
Еру-кўк чир айланиб, ўт ёқиб қолди.
Кўзларимдан жола-жола ёш оқиб қолди, –
Ёлғизлигим билармиди, Ҳабиба онам?!

Муродим шул, саҳарларим ибодат бўлур,
Бу дунёни Яратганга итоат бўлур.
Дуоларим, дуоларим ижобат бўлур –
Энди қайта келармиди, Ҳабиба онам?!

ЁР, ҚАЙРИЛИБ БОҚМАДИНГ

Айланайин ўзингдан,
Сурма тортган кўзингдан.
Қайтасанми, сўзингдан,
Балки ёқдим, ёқмадим –
Ёр қайрилиб боқмадинг.

Одобингга қойилман,
Ўзим сенга мойилман.
Келесда зўр шоирман,
Балки ёқдим, ёқмадим –
Ёр қайрилиб боқмадинг.

Ўзинг ширин қизчасан,
Бир яламли тузчасан.
Ҳуснинг бўлса... бизчасан,
Балки ёқдим, ёқмадим –
Ёр қайрилиб боқмадинг.

Бор отангга болиш бўл,
Онангга ор, нолиш бўл.
Ҳар кўрганда хоҳиш бўл,
Балки ёқдим, ёқмадим –
Ёр қайрилиб боқмадинг.

Куймагандим, куйдирдинг,
Суймагандим, суйдирдинг.
Оҳ, жонимдан тўйдирдинг,
Балки ёқдим, ёқмадим –
Ёр қайрилиб боқмадинг.

ҚИРҒИЯК

Оҳиста эсади қирғияк шамоли,
Анҳорда ғижирлаб чархпалак айланар.
Зангори самода елкалаб аъмолин –
Турналар карвони сафарга шайланар.

Турналар карвони сафарга шайланар,
Тезлашиб кетгандай кунларнинг одими.
Япроқлар сарғайиб хазонга айланар,
Намхуш ел келтирар илк ёмғир ҳидини.

ХАЗОНРЕЗГИ

Яна барглар сарғайди сариқ,
Ушалмаган хаёлдай эзгу.
Яна қалбда сўнгсиз бир оғриқ,
Хазонрезги бу, хазонрезги.

Жилва қилар, кўнгилга яқин,
Сунбуланинг сувлари кўзгу.
Юзлардаги серчизиқ ажин,
Хазонрезги бу, хазонрезги.
Ҳаёт отлиқ чавандоз аста,
Ўта бошлар армонли сезги.
Оҳ урасан, ўшанда ростдан,
Хазонрезги бу, хазонрезги!

ИЛТИЖО

Кетма гулим, кетмасанг бўлмас,
Озор бериб жону-жонима.
Кетар йўлни тутмасанг бўлмас,
Ўтлар солиб ҳону-монима –
Кетма гулим, кетмасанг бўлмас.

Аллоҳ, ўзингга ёлборурман:
...Қайтар гулим, қайтар гулимни.
Ул қайтмаса ўзим борурман,
Нурга тўлдир кўнгил уйимни –
Қайтар гулим, қайтар гулимни.

Туймагулим, куйма гулимай,
Куйган дилнинг уволи тутар.
Ўзинг дегил бир бор қулимай,
Суйсам кетар, суймасам нетар –
Куйган дилнинг уволи тутар.

Кетма гулим, кетмасанг бўлмас,
Кўнгил висол, кўнгил айрилиш.
Кетар йўлни тутмасанг бўлмас,
Соғинч бордир, бордир қайрилиш –
Кетма гулим, кетмасанг бўлмас.

ШИРИН

Кўнглим олган жононанинг шарму ҳаёси ё ширин,
Шарму ҳаёсини демай, нозик ибоси ё ширин.

Боқишлари охуга ўхшар, ҳийлалари жодуга ўхшар,
Олмиш ақлу ҳаёлимни, кўнгил сафоси ё ширин.

Қайдин кўрдим ул санамни, бахш этмаса бир карамни,
Мубталоси ўзим бўлсам, жабру жафоси ё ширин.

Қиё боқмас менга санам, ошиқ аҳли лолу ҳайрон,
Ғамзасидан куяр-ку жон, ғайру иддаоси ё ширин.

Кўйгил, деманг шу саводни, бошга тушган бу ғавғони,
Шавкат Туроб бечоранинг дарду савдоси ё ширин.

ЁЛҒИЗЛИК

Тегирмоннинг бошимиди,
Ёлғиз аёл, ёлғиз аёл.
Палаҳмоннинг тошимиди,
Ёлғиз аёл, ёлғиз аёл.
Йиллар оша ёстиқдошин,
Кутиб яшар, кутиб яшар.
Ёлғизликнинг аччиқ ошин,
Ичиб яшар, ютиб яшар.
Чироқ ёқиш удумини
Кўймайди ҳеч, суймайди ҳеч,
Қадди баланд, сирли осмон,
Кўнгил майли, кўнгил майли.
Асов отни енгиш осон,
Ёлғиз аёл енгилмайди.

Ёлғиз аёл кимлигини,
Айтолмадим тўлиқ шодон.
Хонадоннинг тинчлигини,
Бузиб қўйган ўзим нодон.
Ёлғиз аёл, суюк аёл,
Вафоларнинг бекаси у.
Юрак-бағри куюк аёл,
Ёлғизларнинг эркаси у.
Тегирмоннинг бошимиди,
Ёлғиз аёл, ёлғиз аёл.
Палаҳмоннинг тошимиди
Ёлғиз аёл, ёлғиз аёл?!

АЁЛ

Аёл хилқат, чамандир,
Бир кўнгилни тўлдирар.
У қошлари камондир,
Суйиб, суймай ўлдирар.
Аёл хилқат, вафодир,
Булбул каби чулдирар.
Ўта кетган жафодир,
Суйиб, суймай ўлдирар.

Аёл хилқат, зебодир,
Айтганини қилдирар.
Майин эсган сабодир,
Суйиб, суймай ўлдирар.

Аёл доим омондир,
Зор кўнгилни тўлдирар.
Суймагани гумондир
Ширин суйиб, ширин ўлдирар.

КУЙГАЙ

Сумбуланинг сувларига тушинг айтгин,
Ўмғирларда ивиб жисминг ортга қайтгин.
Уволмасми бийронлигим қўшиқ-байтим,
Етмасмиди ёрижоним, куйганларим.
Фироқларда ёна-ёна суйганларим?!
Машраб янглиғ ишқда куйган товонларим,
Яхши қолиб, дўст тутинса ёмонларим.
Кел, ўзингга бордир талай саволларим:
Етмасмиди ёрижоним,
Куйганларим.
Фироқларда ёна-ёна суйганларим?!
Ағёрга суянган ёрга ишонмасми,
Ўлғонларинг ростгўй сўзга нишонмасми.
Ноз-истиғно оёғингга кишанмасми?
Етмасмиди ёрижоним куйганларим,
Фироқларда ёна-ёна суйганларим?!
Боларининг топганлар асалмасми,
Муҳаббатнинг илк довони висолмасми,
Ошиқ Шавкат ўзин дорга осолмасми? –
Етмасмиди ёрижоним, куйганларим,
Фироқларда ёна-ёна суйганларим?!

МАНСУРАЛАР

ИМКОН

Имкон беринг, одамлар! Бир дақиқа имкон!
Ўзларини аямай ўзгаларга имкон берганларга
шараф-шон!
Шундай экан, олдинги жабҳаларда бўлган маъқулдир,
фақат..
Тарих саҳифаларига ёзилган қаҳрамонликлар олдида
масъулдир бу авлод.
Марду майдонлар... она юрт оғушида, гўдаклар
кулгусида барҳаёт!
Капитан Гастеллони чорлар, пойига тўшалган
“Атиргул” ҳамон!
Генерал Собир Раҳимовни тарк этган шонли умр
давомини ҳис қилмоқ кўнгилда армон..
Фақат олдинги жабҳаларда бўлганлар музаффар,
ғолиб!
Ўшанда Бойкўнғир тупроғида Юрий Гагариннинг
ҳаяжонга йўғрилган
“Кетдик!..” сўзи асрлар оша жаранглаб яшар!
Ҳар ҳолда имкон беринг, бир дақиқа имкон!
Олдинги жабҳаларда бўлганларни унутмас башар.
Ўзларини аямай, ўзгаларга имкон берганларга
шараф-шон!
Имкон беринг, одамлар! Бир дақиқа имкон!..

НОН

Бир қўшиқ бор, нон ҳақида. Эзгу бир қўшиқ...
Уфқларга туташ буғдойзорларни кўраман ўша
қўшиқда.
“Ҳо, майда-майда” деб хўп қўшган боболар чехрасини
кўраман у қўшиқда. Она тупроқдан нон ҳиди келиб
туради, айниқса саратон паллада.
Меҳмон келганда дастурхонга энг аввало нон
қўядилар:
Дўстлик туйғусининг, эҳтиромининг белгиси сифати-
да.
Қиз бошига нон қўядилар, борган жойида тиниб-
тинчисин, нондай азиз, мукаррам бўлсин, дея...
Бир чети кемтик нонлар ҳануз осифлиқ уйларимиз
тўрида. Ўша суронли йилларнинг унутилмас ёдгори –
эгасига илҳақ насиба...
Шу ноннинг бурдасига зор-зор эллар бор, элатлар
бор бу кўҳна дунёда.
Пири бадавлат кексалар нон ушоғини кўзларига сур-
тиб,
тавоб қиладилар. Ахир ноннинг ушоғи ҳам нон!
Бу нонни ота-боболаримиз қандай улуғлаган
бўлсалар, шундай эъзозлайлик!
Нон ҳақи-ҳурмати, нонкўрлик эмас, шукроналик
туйғуси бу:
...Нон бўлсин,
Нон бўлсин,
Азиз одамлар!

ФАХРИЯ

Мусаввирман,
Бугун она ўлкаминг
таърифини, тарихини, тасвирини:
Жавлон Умарбек,
Омон Азиз,
Ё Абдулла Ориф...
Ҳеч бўлмаса сайёр мухбир
Шавкат Туроб бўлиб...
Ёна-ёна, сева-сева чизарман!

Сиз кўргансиз
Ҳам танийсиз, шубҳасиз:
Мусаввирни, қандакорни ва шоирни!
Вза гулин авайлаб тутганича кўлида
Пайдо бўлар ногоҳон...
Мухбирингиз шодуман,
Бухорода, Фарғонада, Қарши чўлида!
Вза гули, шоналари,
Кўсакларнинг ул марварид доналари –
Ана шундай ардоқланар Ўзбекистонда!

Мусаввирман,
Бугун ўлкам тасвири
Зангори рангларда безалган.
Кўлларини қуёшга ёзиб, –
Дуркун-дуркун ўсаётган болакайдир ул!
Изларимдан, кўзларимдан, сўзларимдан,
Лахча-лахча ловуллаган чўғ узиб
Ер шарига, одамларга
На ирқу миллати, эътиқодин сўрамай,
Мерос қилиб қолдиргали:
Тинчлик, Дўстлик, Ватан сўзларини
Ёна-ёна, сева-сева чизарман...
Қарздорлик ҳақида сўз.

БУНГА КЎП БЎЛДИ...

Ўшанда бир гуруҳ меҳмонларни Чуст туманидаги К. Маркс номли жамоа хўжалиги ҳудудида кутиб оларкан, уруш ва меҳнат фахрийси Абдулҳай ота Ҳафизов Чиннихон ая Иброҳимовага, “Сиздан битта кўйлаклик қарздор бўлиб қолдим, агар имкон топиб боғимга ташриф буюрсангиз, шу қарзимни узган бўлардим”, дея илтифот қилдилар.

Битта янги кўйлакка етгулик мато,
Жиндак истироҳат,
Қарздор бўлиб қолди, Абдулҳай ота –
Чиннихон момодан.
Товусдай товланган гўзаллар ҳавас-ла,
Қараётирлар,
Ботирлар, шотирлар жим... бораётирлар,
Қарздор бўлиб қолгандек,
Чиннихон момодан.
Абдулҳай ота, Чуст ёки Намангонида
Айтайлик, жўяли сўз айтиш бобида,
Бировдан қарздор бўлиб қолганми, қачон?!
Ҳаёт ҳақиқатлари обу-тобида,
Сўз ахир, иплари қаттиқ тортилган камон.
“Момо, ўша кўришганимиздан буён,
Битта боғ яратдим, шукронамдир шул.
Кўпдан асло қочиб қутулмас қуён,
Биз кексалардан фақат боғлар қолгани маъқул!”

Чиннихон момонинг йиллар тилимлаган,
Упа-элик нелиги билинмаган,
Салқи юзлари яшнаб кетди –
Абдулҳай отанинг илтифотидан...
Кекса қалблар зийрак нигоҳ-ла қарашдилар,
Ўтган кунга шукрона айтиб, омонлашдилар.

Шу топда мен туйган қарздорлик
Ҳисси олдида –
Ҳар қандай сафсата ўринсиз, омонат.
Ахир айтинг, яна кимнинг олдида бурчлиман ҳамон.
Ва кимнинг беозор қалбида
Мендан қолди ёмон от?!

Шу топда,
Мен туйган қарздорлик
Ҳисси олдида –
Ёлғонларим,
Ваъдалардан тонганларим,
Ростгўй сўзга элчи бўлиб борганларим,
Омонатдир, омонатдир, омонат!

Битта янги кўйлакка етгулик мато,
Жиндак истироҳат,
Жиндак Ражабийнинг баётидан,
Қарздор бўлиб қолди, Абдулхай ота –
Чиннихон момодан.

Алп йигитлар елкада кўтаролмайдиган,
Сўнгсиз шодлик топгандек бўлди,
Чиннихон момо –
Абдулхай отанинг инжа илтифотидан.

ТОНГОЛДИ ҰЙЛАРИ

(Эркатойларим Муроджонга, Маъмурахонга)

Тонг саҳар уйғониб кетаман, ногаҳон –
Ҳайратдан севинчдан кўзларим,
Чарақлай бошлар.
Тонг отар! Оппоқ тонг..
Қуёшнинг алвонранг, сахий туғлари
Илиқ, фараҳли –
Бағримда нозланиб, ҳайқириб ётар..
Тонг отар! Қушларга гал бермай чуғурлашади:
Тонг элчилари, эркатойларим,
Югуриб қолишар тонгни кутгали,
Тонг элчилари, болакайларим,
Бугуним ва эртам,
Бахтли келажагим
Бадастур ҳали!

Шу бахтли тақдирга
шукрона айта-айта,
шод қўшиқ бошлайман:
севиниб яшайман!
Тонг отар!
Мусаффо осмоним остида,
Ғилдирак кашф этган аллома сингари
Мағрур, дадил қадам ташлайман!
Шу бахтли тонгларни,
қутламоқ қасдида –
Кун узу-ун тер тўкиб,
ҳалол ишлайман!
Сўзларни бирма-бир саралаб, танлайман,
Шод қўшиқ бошлайман:
Севиниб яшайман!

ПАХТА ҲАҚИДА СЎЗ

Пахта ҳақида ўзига хос, такрорланмас қўшиқ айтгим келади.

Ўша қўшиқнинг узук-юлуқ оҳанглари мени не-не қўйларга солмади, дейсиз.

Қўшиққа муносиб сўзларни саралаш машаққати-чи... Хув, чаноқларда кўпирган пахта бир дона чигитдан пайдо бўлади. Бир дона чигитдан ўнлаб-юзлаб чигитлар, ана шу чигитлардан эса, пахта юзага келади. Бу олтин кузда бўлади.

Ҳар кимнинг ўз сўқмоғи бўлганига не етсин!

Деҳқон ҳам далага хаёл сургани бормайди-ку! Шундай экан...

Бу дала... яъни оқ қоғоз. (Ҳали ишлов берилмаган қўриқ шу бўлса ажабмас.)

Бу механизация: сеялка, культиватор... қалам, компьютер (энг сўнгги модада. Ҳар қандай шароитда ҳам хизматга шай. Бошқара олсанг бас.)

Бу уруғлик... чигит... Сўзлар қўшини (синонимлар, омонимлар, антонимлар).

Бу оби ҳаёт... кўп сўзлик (меъёрини билмасанг, сўзлар ҳам ғовлаб кетади).

Бу шийпон, оромгоҳ... тиниш белгилари (нуқта, вергул, сўроқ, ундов ва бошқалар).

Деҳқон шоирми, шоир деҳқон! Фарқи йўқ, дейман ўзимча... Сизни жуда-жуда ишонтиргим келади бу сўзларга...

Ҳар қалай, деҳқонга дала. Шоирга оқ қоғоз...

Тиним нималигини билишмайди.

Фасллар айланаверади.

Деҳқон тиним билмайди. Она тупроқ бағрига чигит ташлаган ҳам ўша... (Қоғоз қоралаган шоир-ку!)

Ҳадсиз далалар узра саф тортган қўшқулоқ ниҳолларга айланади, чигит. Қуёш... сув... ҳаво... она замин-

нинг илиқ бағри, деҳқон бобонинг машаққатли меҳна-
ти ана шу ниҳолларга куч бағишлайди...

Ўза... чинбарг чиқаради, шоналайди. Шоналар гул-
га, гуллар эса шода-шоода марварид тугунча... бўлиқ
кўсақларга айланади. Ва ниҳоят, кўсақлар “тиш ёриб”
оппоқ-чаноқлар чаманига айлангусидир.

Бу азалий такрорланадиган ҳолат. Ана шу ҳолат
абადийлик остонасини ҳатлаган пахтакорнинг так-
рорланмас кўшиғидир.

Бу қўшиқнинг ҳам умри боқийдир!

ЖИЙДА ГУЛИ

АВТОПОРТРЕТ

Гоҳ соддадил, гоҳо қочирим,
Тузоғига илинган яккаш.
Дунёда у, ёлғиз бежирим, –
Хумкаллани кўтарган “ҳабаш”.

Худди ногоҳ узилган маржон,
Тилни тийиб юрмоғи абас.
Сўзни тиғдек отар хотиржам, –
Дилда борин айта олса, бас.

Ҳаётини нурга тўлдириб,
Кунлар шундай вазмин оқади.
Ёлғонларни бир-бир ўлдириб,
Рост сўзламоқ унга ёқади.

ОРИФОНА

(Укам Дилмурод Кенжабой ўғлига)

Бисмиллох, деб энди сўзни бошлайлик,
Катта гапмас, нонни катта тишлайлик.
Яхшига ёндашдик ёмонга ҳам хўп –
Наврўз букун, тизгинини ушлайлик,
Кел Дилмурод, кўнгилни бир хушлайлик!

Дўстлар бордир, бир-биридан зиёда,
Кимдир отлиқ, кимлар юрар пиёда.
Яхши хулқли инсон кўпдир дунёда, –
Наврўз букун, тизгинини ушлайлик,
Кел Дилмурод, кўнгилни бир хушлайлик!

Жонни-жонга берган жондошга яхши,
Шу Ватан бизники, қондошга яхши.
Ҳар қалай, яхшига ёндашган яхши, –
Наврўз букун, тизгинини ушлайлик,
Кел Дилмурод, кўнгилни бир хушлайлик!

Қон-қардошлик вожиб, ўнг келган тушдир,
Бошимизга қўнган самандар қушдир.
Бир-бировни йўқлаш Аллоҳга хушдир, –
Наврўз букун, тизгинини ушлайлик,
Кел Дилмурод, кўнгилни бир хушлайлик!

Ҳар одил инсонга осмонлар пастдир,
Яратган наздида дostonлар хасдир.
Дўст Шавкатингда имкон ҳам бадастур, –
Наврўз букун, тизгинини ушлайлик,
Кел Дилмурод, кўнгилни бир хушлайлик!

ХАЙРИЯ САБОҚЛАРИ

Мен гадоман...

Мана қўлларим очиқ,

Шу кўйга тушдим-ку, бўлай деб беғам.

Топган-тутганимни созуриб, сочиб –

Хайру саховатга зор бўлдим, Эгам!

Қисматимни ёзғирмадим, тиланиб,

Қисмат надур, қисмат субутсиз таҳқир.

Илтижоли боқдим сизга эланиб:

Хайр қилинг...

– Хайр қилинг гадога ахир!

Бир тубсиз дард осий кўнгилда ётар,

Панжалари совуқ, аёвсиз моҳир.

Баъзилар бор тубан, гадодан баттар:

– Хайр қилинг...

Хайр қилинг гадога ахир!

Ҳар кимса ўзида йўқни сўрайди,

Гадолик қисмати оғирдан-оғир.

Ана биров чўнтак кавлаб, хўмрайди:

– Сенга берсам, гадо бўламан, ахир!

Бир кун ҳасисларнинг бўғзидан тутар,

Гадолик қисмати омонсиз тақдир.

Садақа балони осон даф ётар:

– Хайр қилинг...

Хайр қилинг гадога ахир!

Мен гадоман...

Мана қўлларим очиқ,

Искандардай мағрур, кўзлари басир.

Шу ночор келбатга аччиқма-аччиқ:

...Хайр қилинг...

Хайр қилинг гадога ахир!

ОЛҚИШ

Сени олқишлайман, буюк хиёнат,
Совуқ қўлларингни кафтимда тутиб.
Шу дамлар қайтмасин, дея бетоқат,
Дуолар ўқийман ўзни унутиб...

Лаблардан сўз учар:

“Тушунинг, ахир...”

Бош эгиб хўрсинар, балки омонат.

О, аёл юраги мунчалар соҳир –

Сени олқишлайман, буюк хиёнат.

...Жимгина ўтаман осма кўприқдан,

Жимгина ўтади зил юк, хиёнат.

Бир томчи ёш эриб борар киприқда,

Сизни севолмадим, деёлмай фақат...

Сени олқишлайман, буюк хиёнат.

ИБРАТ

Сўзлашмоқ пайтидир юзма-юз туриб,

Ўтган умрингизга сарҳисоб бўлсин.

Бадбин қилиқларингизни хаспўшлаб яна,

Шукрона айтасиз тақдирингизга.

Ҳар томон чопасиз елиб-югуриб,

Кимнингдир этагин нажотдай тутасиз.

Қилолмаган ишингизга, айтилмаган сўзингизга:

Мукофот ва ёки мақтов кутасиз!

Софдилман, демоқчи эмассиз, ҳарқалай,

Инсонга хос бўлмиш хислатингиз бор.

Ёмонга қурдошсиз, яхшига бардошсиз –

Кун бермай туртасиз.

Андишанинг юзига оёқ босганча, талай,
Ёлғондан тўр тўқиб яшайсиз мудом.
Қилолмаган ишингизга, айтилмаган сўзингизга:
Мукофот ва ёки мақтов қутасиз!

Кўзни очмоқ пайти келди, бас!
Ивирсиманг, дадилроқ бўлинг.
Эгилган ҳақиқат синса, ногаҳон,
Кўзингизга тегар бир куни.
Бу ибрат... эмасдир шоирнинг даъвоси
Бу ибрат! Шу сабаб у чизар беармон
суратингизни...

БУ ДУНЁДА

Бу дунёда яшаш осондир, дейсан,
Кимга еру кимга осмондир, дейсан.
Кўнгил кўчаларин кўйинг, ярашмас –
Дунё топишга бордир имкон, дейсан.

Ялдо кўчаларда кўнгилни судраб,
Мен ўтарман, сен ҳам ўтарсан гулдираб,
Тўлдиришга манов тешик чўнтакни
На менда имкон бор,
На сенда қудрат!

ЭЪТИРОФ

Бир аёл бор,
Қалбимда яшар,
Оиласи, жужуқлари бор.
Унга ҳамма нарса ярашар,
Сулувликда тенги йўқ, дилбар.
Барг ёзмаган кўнгил боғининг
Ғунчалари чаманлай бошлар.
Дил тубида Асқар тоғининг –
Гавдасини эзар чўнг тошлар.
Тунларимни оловга ёқиб,
Ёлғизликка ундаса хаёл,
Ўтар бўлсам..
Йўлимдан чиқиб –
Мени шоир қилган шу аёл!

ЖИЙДА ГУЛИ

Жийдазорим, сирли гўша,
Сенга кўнгил ошиқона.
Келармикан, мени ўша –
Зор айлаган шўх жонона.

Жийда гули, жийда гули,
Ифорли гул, уфорли гул.
Майда гули, майда гули,
Сафоли гул, вафоли гул.

Жийда гули оҳорли гул,
Сени елдан қизғонаман.
Сарғаймагил баҳорий гул,
Ишқ ўтида оҳ, ёнаман.

Жийда гули, жийда гул,
Ифорли гул, уфорли гул.
Майда гули, майда гули –
Сафоли гул, вафоли гул.

Баргларингга дардим битай,
Жийда гули, жийда гули.
Келиб қолса ўша сулув –
Қўлларига ўзинг тут-а-ай!
Жийда гули, жийда гули,
Ифорли гул, уфорли гул.

ЮПАТИШ

Ойдин кеча... куз оқшоми,
Чил-чил синди севги жоми.
Йигит қизни ташлаб кетди,
Кўзларини ёшлаб кетди.
Ёмон бўлди, ёмон бўлди,
Қўш кабутар гирён бўлди.

Кетса кетар, садқайисар,
Ёлғон дорга ўзин осар.
Кўзимунчоқ ерда қолмас,
Ташлаб қўйсанг кимлар олмас.

Ёмон бўлди, ёмон бўлди,
Зулфи заринг хирмон бўлди.
Не йигитлар оғиз солмас,
Ахир севги заҳру болмас.

Ой қиз ўзинг, бой қиз ўзинг,
Қанду асал айтар сўзинг.

Ёмон бўлди, ёмон бўлди,
Сен гирён, ул бирён бўлди.

Йиғлама қиз, йиғлама-ей,
Юрак бағрим тиғлама-ей.
Айтаверсам дилда борин
Ўзим бўлгум харидоринг.

Ёмон бўлди, ёмон бўлди,
Илк муҳабат армон бўлди.

ЁР КЎНГИЛГА

Гунг тошлар товонидан,
Сизган чашма эдим мен,
Ёр кўнгилга боқмади,
Ортиқ яшнамадим мен.

Ағёрларга дўсту ёр,
Ёрга бўлдим бегона.
Бир бора йўқламади
Малоҳатда ягонам.

Муҳаббатнинг йўллари,
Мунчалар олис экан.
Тиконлари беозор
Озорлари болиш экан.

Тоҳир бўлиб Зуҳрони,
Суйдирмади армонлар.
Мажнун каби саҳрони,
Куйдирмадим, ёронлар.

Дарёларда оқдим мен
Қирғоқлари торайди,
Ёр соғиниб кутгандим –
Оҳ кўзларим қорайди.

КЎНГИЛ

Кўнглим-ай, жон кўнглим, ўзим айланай,
Айт сени ағёрдан қандай асрагум.
Шодлигим ўзингсан, ўзинг хасратим
Неча бор қоқилиб, қаддим ростладим:
Кўрқиб яшамоқдан сақлагин, Эгам!

Кўнглим-ай, жон кўнглим, ўзим айланай,
Гоҳо тор кўринар олам кўзимга.
Ишонмай қолдим-ку, ўзим-ўзимга,
Кўрқоқ мушт ўқталар ҳар рост сўзимга:
Кўрқиб яшамоқдан сақлагин, Эгам!

Кўнглим-ай, жон кўнглим, ўзим айланай,
Кимнидир алқадим, балки ёқмадим.
Топганим ҳамиша жуфтми-тоқмиди,
Хайрият, дарёлар ортга оқмади:
Кўрқиб яшамоқдан сақлагин, Эгам!

Кўнглим-ай, жон кўнглим, ўзим айланай,
Суянсак, дўсту ёр бел боғлаб турар.
Суюнсак, бир нодўст дил доғлаб турар,
Шавкато, дилингда қолмасин ғубор:
Кўрқиб яшамоқдан сақлагин, Эгам!
Кўнглим-ай, жон кўнглим.

НЕЧУН КЕЛДИК

Бу дунёга нечун келдик, нечун келдик,
Эртами ё кечин келдик, кечин келдик.
Бахт қопқасин гоҳ маҳзун, хушнуд очгали
Дўст-биродар бори-бори учун келдик.

Билиб-билмай ибодат қилдик Ўзига,
Ишонмадик,буюргани, бор сўзига.
Бу дунёга нечун келдик, нечун келдик,
Тик қаролмасак ҳақиқатнинг кўзига.

Фалсафам шу: ҳисса қўшгин, қўшолмагин,
Бад феълингни дарҳол ўзинг кишанлагин.
Айтганимга хоҳи ишон, ишонмагин –
Фақат озод ва хур яшаш учун келдик.

Бу дунёга нечун келдик, нечун келдик,
Эртами ё кечин келдик, кечин келдик?!

ДЎСТИМ ХОТИРАСИГА

Муҳаммад Амирга

Дарахтга илиниб қолган варраги
Ипларин тортқилаб бола кўнгли ғаш,
Қинидан чиққудек урар юраги,
Шамолнинг измига варрак бермас дош.

Юксакка интилган топар ўрнини
Кўнгилда бир алам бўй бермас ҳамон:
“Эртага ясайман бошқа, зўрини –
Амирнинг варрагин енгамиз, тамом!”

Дарахтга илиниб ётар варраги –
Қаноти қайрилган қушдай дилдирар.
Ҳасаддан тўкилиб содда юраги,
Афтода жонсарак бола ғулдирар:

“Шоҳларни қирқаман агар хоҳласам,
Чирсиллаб оловнинг бўлар хўраки.
Чийратма ипларни созлаб, боғласам,
Ҳеч кимга бўй бермас дака варрагим.

...Фалсафа излама маъни йўқ аҳдга
Болажон, не десам кўнглинг тўлади:
Варрагинг илиниб қолса дарахтга –
Амирнинг варраги ғолиб бўлади.

ИТЛАР ҲАҚИДА ҚЎШИҚ

Итлар бордир чопағон,
Итлар бордир топағон.
Итлик қилар беармон,
Итлар бордир қопағон.

Ойга ҳурган итлар-эй,
Давра қурган итлар-эй.
Кўнгил деган кўчада
Даврон сурган итлар-эй.

Ит бор жойда бор вафо,
Итлик қилиш бир сафо.
Ит ҳурар, ўтар карвон,
Ит бор жойда бор жафо!

Итга итлар боқади,
Бир-бирига ёқади.
Итлик қилар беармон,
Кўнгил сувдек оқади.

Ойга хурган итлар-эй,
Даврон сурган итлар-эй...

ТУЙҒУЛАР

1. Дилда борини
Очиқ айтмасанг,
Тингламас биров.
2. “Парво қилма” деб
Ютоқиб,
Ўзи болни
ялай бошлади.
3. Уйғондингми, айт:
Кимдир чорлаб бетиним
судрар кўчага.
4. Сархушман, эй дўст:
Қадаҳдаги дард майин
Ичиб қўйган ким?!
5. Бешик тебранар...
Оймомога эргашиб
Улғаяр гўдак!

ЁЛБОРИШ

Бир асов жангари қайғулар ётар,
Безовта кўнгилнинг туб-тубларида:
Маломат илкида сўнгсиз тош отар
Жанговар таънанинг зил тўпларидан
...Таънага доритма ўзинг, Аллоҳим!
Ғурурли юрагинг ҳаприқиб оқар,
Умиднинг қутқурли ҳавасларидан.
Ғолиблик сурури вужудинг ёқар –
Рақибнинг аламли ҳасадларидан:
...Ҳасадга доритма ўзинг, Аллоҳим!

МЕЪЁР ҲАҚИДА СЎЗ

Ҳақиқат қоғозга ўралган чўғдир,
Лов этиб аланга олар ондаёқ,
У Кубро ёғийга бермаган туғдир,
Мозийни ёритиб тургувчи маёқ.

Ҳақиқат Бобурнинг буюк армони,
Навоий йўллаган нурли китобат.
У илиқ умиднинг руҳи равони,
Кўнгилга ёруғлик солгувчи хилқат.

Ҳақиқат... гоҳ ғолиб, гоҳо ютқазар,
Энг олий ҳукамо, одил ўшадир.
Қўлингга болми, ё оғу тутқазар,
Нодўстнинг қилмиши қўша-қўшадир.

Ҳақиқат... кўнгилда собит бўлса гар,
Юсакка кўтариб қадринг оширар.
Ҳар кимнинг ўзича “мени” бўлса бор,
Гоҳида аямай сабринг тоширар.

Ҳақиқат бор экан... бу ёруғ олам,
Журъатнинг, қудратинг тумор бўлолмас.
Ғамзада кўнгилни ўртаса алам,
Меъёрни унутган меъмор бўлолмас.

ФАЛСАФА

Ҳар қанча баланддир ўтирган курсинг,
Бошингни деворга тегишлари бор.
Омадинг тарк этиб, бир бўрон турса –
Зўр чинор бўлсанг-да, эгишлари бор.

КЎЗНИ ЮМИБ

Кўзингизни юмиб, мутлоқ хотиржам,
Жисмингизга аста қулоқ тутинг, жим.
Инсон юрагида яшар минг бир жон, –
Қаҳ-қаҳ урган киму йиғлаётган ким?!

Ўз кўзига ўзи игналар санчган,
Шоҳ Эдип сингари қаролман, энди.
Бетийиқ қумларни елларга сочган –
Сув, дея зорланган Оролман, энди.

Кўзларини кузак йиғлатган далам,
Қайдадир қарғалар қағиллар: “Телба...”
Нимжон майса янглиғ жилмаяр болам –
Саратон тиғида ўртанган келбат...

Қўлингга энг ўткир ханжарни олиб,
Қалбингни бурдалаб ташлагинг келар.
Ҳар қалай, бу ҳаёт устувор, ғолиб –
Турбатни қучоқлаб яшагинг келар.

УЧИНЧИ ДЎСТ

(Рауф Парфиза)

Учинчи дўстнинг финжонидан,
Ким ичганин билолмай қолдик.
Айланайин кўнгил жонингдан,
Нодўстларни Аллоҳга солдик.

Финжонларни майга тўлдириб,
Кимлар ичди, билиб нетамиз?!
Ҳасад ўтин бир-бир ўлдириб –
Юр кўнгилжон, уйга кетамиз!

ТЎРТЛИКЛАР

* * *

Сиз мени севасизми,
Йўқ, керакмас, алдаманг.
Суянчиқ бўласизми –
Гар қоқилсам йўлдаман.

* * *

Бу яхши дедингиз, бу ёмон,
Бир-бировга кун бермас ҳамон.
Яхшиларга ёмонлик тилаб,
Ёмон жарга кетармиш қулаб.

* * *

Дунёда ўзимга ошналар топдим,
Ишққа ҳеч қонмаган ташналар топдим.
Ҳар ёнга бош уриб, кўнгил очдим
Бир-биридан ширин чашмалар топдим.

* * *

Дўст хиёнат қилса гар,
Дунё бошқа айланар.
Осмон узоқ ер қаттиқ,
Кўнгил тошга айланар.

* * *

Дунё кўзи басир, қулоқлари кар,
Ҳамиша ширин сўзга зор-интизор.
Инсон бунча худбин, бунча феълинг тор,
Дил ёриб бировга, дардинг айтмасанг.

* * *

Дафн қилдим ўзимни-ўзим,
Бевафонинг кўзларига.
Аллоҳ, ўзинг бергил тўзим,
Шу замоннинг қизларига.

* * *

Суйган сулув, создир сулув,
Суйган сўзинг создир сулув.
Суратингдир, сийратингдир
Сувдек сулув... сўздир сулув.

* * *

Ёзуғимда борга ўхшар,
Ёзғирмадим ҳеч кимсани.
Дилда мудом савол яшар,
Ҳафа қилди айт, ким сани?!

ШЕЪРИЯТ

Мен сиғиниб қаламга,
Жар солганча оламга.
Ҳансираган даламга –
Битта ниҳол қададим.
Кўнгил тўлиб зиёга,
Ўхшар меҳригиёга.
Йиғлаб келиб дунёга,
Жилмади гўдагим.

ВАТАН ҲАҚИДА ҚЎШИҚ

Мен учун ягона хожамсан ўзинг,
Ўтмишим, бугуним, эртасан ўзинг.
Меҳрибон волидам, отамсан ўзинг,
Каъбамсан, тавбамсан, меҳробим... Ватан.
Қўлимда сайраган торимсан, ўзинг,
Юксакка ўрлаган соримсан, ўзинг.
Вафодор ёримсан боримсан, ўзининг,
Ҳамиша ардоқли гулобим... Ватан!
Кўнгилда гуллаган гулимсан, ўзинг,
Истиқлол йўллаган йўлимсан, ўзинг.
Офтобим, китобим, ўғлимсан, ўзинг,
Алпомиш, Кунтуғмиш, Сухробим... Ватан!
Каъбамсан тавбамсан меҳробим ўзинг.
Ҳамиша ардоқли гулобим, ўзинг,
Алпомиш, Кунтуғмиш Сухробим ўзинг.
Ҳам шону шавкатим,
Туробим... Ватан!

ҚУЁШГА ҚАСИДА

*(“Қуёш ва унинг ёғдусига қасам”:
Қуръони Карим, Ваш-шамс сураси, 91-оят.)*

Қуёшнинг пойига тиз чўкдим,
У менинг аёвли кўнглимдир.
Онамдир, бардошли синглимдир,
Бор меҳрини бошимдан тўкди.

Тиз чўкдим қуёшнинг пойига,
Қалбимга бўлолди у паноҳ,
Отамнинг дуоси саждагоҳ,
Ҳурматин қўйдимми жойига.

Қуёшнинг пойига тиз чўкдим,
Чайқалиб ётибди буғдойзор.
Ўғлимнинг кўнглидай беозор,
Бошимдан аямай зар тўкди.

Қуёшнинг пойига тиз чўкдим,
Бор атрини сочди-фаранги.
Кўнглимда бир сурур жаранги,
Бошимдан аямай зар сочди.

Қуёшнинг пойига тиз чўкдим,
У менинг қалбимга жойланди.
Борлиғим қўшиққа айланди,
Бор меҳрини бошимдан тўкди.

Қуёшнинг пойига тиз чўкдим.

УСТОЗЛАР ЎГИТЛАРИ

Ёшлар ҳақида икки оғиз сўз

...Ё айтайлик:

Кузги паллалар

Ястаниб ётибди сарғайган далалар,

Эгатлар оралаб мезонлар учмоқда.

Кўнгилга не келмас

Оҳ, кузги паллалар –

Хаёлдай паришон хазонлар учмоқда.

Офтобнинг тиғи-ю,

Тупроқнинг ховури

Сўнгсиздай, қоришиб кетади... Менимча...

Олтин куз – малларанг от минган сувори

Ёки у юзига тўр тутган келинчак.

Олтин куз энтикиб

Қайгадир шошади,

Оёғи остида хазонлар чирпирак.

Пахтакор бобом ҳам хирмонлар бошида,

Юзлари ёруғдир дўпписи чамбарак.

Мен кузни улуғлаб шеъримга соламан,

Ястаниб ётибди мен севган далалар.

Ўзимча бир сўзни такрорлаб қоламан,

Оҳ, кузги паллалар,

Оҳ, кузги паллалар.

*Қаранг, ёш шоир кузни эсда қоларли бўёқларда кўз
ўнгингизга келтиришига қурби бор лавҳа яратибди.
Шеърят учун зарур тимсоллар топибди. Отасига
балли!*

МИРТЕМИР,

Ўзбекистон халқ шоири

ОҚ ЙЎЛ

Мен Шавкат Туробни кўпдан бери танийман. У ўзининг ҳар бир шеърини менга кўрсатиб, ўқиб беради, озми-кўпми маслаҳат олиб туради. Шавкат шеърият даргоҳига тонгдай тоза, эзгу ният билан кириб келяпти. Унинг шеърларида (тўртлик ва саккизликларида) фавқулодда янги фикрларни ўртага ташлаш ҳодисалари, ўқувчида унга нисбатан умид туғдиради.

Мен бир акаси сифатида Шавкатжонга кўп ўқишни, рус ва қардош халқлар адабиёти чашмаларидан баҳраманд бўлишни, классик устозлар бисотини кунт билан мутолаа қилишни тавсия этардим. Шуларни қанча кўп ўрганса, киши шунча юксакликка кўтарилади. Юксакликка кўтарилган одамнинг кўз ўнгида эса янги, хилма-хил манзаралар очила боради.

Оқ йўл, укам Шавкатжон! Сенга эзгу ниятларинг доим ҳамроҳ бўлсин!

Хайриддин САЛОҲ

САМИМИЙ САТРАЛАР

Ҳозирги навқирон шоирлар ижодига назар ташласак, шеъриятимизнинг энг ёш авлоди қад тиклаб қолганини кўрамиз. Улар турли овозда, лекин ягона маслак, ягона инсоний ғоя жарчилари бўлган ҳолда куйламоқдалар.

Ҳаётнинг ич-ичидан теранлик излаш, мумкин қадар китобийликдан қочиш, инсон руҳиятини бутун товланишлари билан акс эттиришга интилиш... мана шу хусусиятлар улар ижодига хос фазилятдир. Мана шундай ёш шоирлардан бири Шавкат Туробдир. Бу шоирнинг назмларини кўпдан ўқиб, кузатиб келаман. Унинг шеърлари ўйчанлиги, вазминлиги билан менга ёқади. Шавкат Туроб баъзи тенгдошларига ўхшаб ҳар

хил экспериментлар қилиб, сўзларни чайнаб, мажақламайди. Унинг изланишлари анъанавий шаклда бўлиб, асосан маънодаги янгилик, оригиналлик билан ажралиб туради. Ёш шоирнинг шеърлари ҳаётнинг, ҳалол меҳнатнинг ёниқ бир парчаси. Шавкатжоннинг бу илк тўпламида кишини хурсанд қиладиган нарса шуки, у доим самимий, ростгўй, туйғулари ҳаққоний. Унинг мисраларидаги тиниқ бир маъно шеърни ичдан ёритиб туради. Бу ҳам, албатта, маълум маҳоратни, изланишни талаб этади.

Шавкат Туробнинг биринчи шеърларини ўқиган марҳум дўстимиз, ҳассос шоир Хайриддин Салоҳ: “Сизга эзгу ниятларингиз доим ҳамроҳ бўлсин”, деб ёзган эди. Шу “эзгу ниятлар ҳамроҳ”лигида Шавкатжон тинмай изланмоқда. Ўйчанлиги ва қузатувчанлиги билан мухлисларининг озми-кўпми меҳрини қозонмоқда. Шавкатжон ўз йўналишидан, қисқа ва лўнда шеърлар ёзишдан айнинамаган ҳолда талабчанликни ошира борса, унинг тўпلامдан-тўпламга ўсик, камолотга эриша бориши шак-шубҳасиздир. Буни мана шу биринчи тўпلامдаги энг яхши мисралар исботлаб “Тасаввур” ҳосил этиб турипти.

Юсуф ШОМАНСУР

ОМОНМИСИЗ, ЖОН ҚУШЛАР

Бадиалар, ёдномалар

ВАТАН ЯГОНАДИР, ВАТАН ЯГОНА

Биринчи фасл

Номингдан, аъмолингдан айланай, Она юртим!
Сени куйлаш, ардоқлаш бахтига муяссар қилган Ис-
тиқлол кунлари етиб келганига беадад шукроналар
бўлсин! Мени жафокаш тупроғинг узра яйратиб, яш-
натиб, бошимни силаб, кўнглимни осмон қадар кўта-
ришларингга жону жаҳоним нисор бўлсин, Ватаним...
Ўзбекистоним!

Раҳматли Бувихон момом содда ҳайратларини
яширолмаи шундай алқардилар: “Яратган Эгам, мана
шу юртимизни жаннатул ризвонга мўлжаллаб қўйган
бўлсалар ажабмас, шу тупроққа бир дона таёқ суқиб
парвариш қилсанг, турли-туман анвойи мевалар бер-
гувчи дарахтга айланади-я, ўргилай, болам, шундай
жаннатмакон юртга муносиб фарзанд бўлиш учун
меҳнат қил, болам, меҳнат қил!”

Шўрлик момом Каласдаги торгина дала ҳовлида
умргузаронлик қилдилар. Яккаю ягона ўғилларига
алла айтиб, бешик тебратдилар. Уйнинг колхознинг
юмушларидан сира бўшамадилар. Бугунги кунда у
кишининг чеваралари Қўшма Штатларда бўлиб, ма-
наман деган устоз муаллимлардан сабоқ олиб қайт-
дилар. Ўша шўронинг истибдоди, зулми ошган қа-
тағон йиллар бадалида қайси Бувихон момонинг
чеваралари, эваралари Америка деган сеҳрли диёрга
бора олади-ю, қайси дувараси инглиз француз забон-
ларида сўзлаб, хорижлик тенгдошларини ҳайратга
сола билди?

Шўрлик момом, дейман ўртаниб: яккаю ягона кўзингининг оқу қораси Мирмаҳмуд ўғлингиз... Ҳабибахон келинингиз (Илоҳим, охиратлари обод бўлсин!) билан яшаркан, саккиз ўғил, икки қизалоқни тарбиялаб камолга етказдилар. Улар ўз нуридийдаларига илму ҳунар ўргатиб, эл қаторига кўшганларини, бугунги кунда юздан зиёд неварачевараларининг ардоғида эканини ўз кўзларингиз билан кўрсангиз бўлмасмиди?!

Буларнинг ҳамма-ҳаммаси ўзлигимизни бизларга англата олган Ватан истиқлоли туфайли юз берганини ким инкор эта олади?!

Номингдан, аъмолингдан айланай, она Юртим! Бугун Истиқлол, сенинг ўтмишингга, бугунингга, порлоқ келажакнингга тўрт кўз тугаллик билан назар соламан. Иймони бор, виждони бутун хориждаги қўни-қўшниларибиз, манаман деб доврўғ солаётган мамлакатлар, ер юзидаги эл-улус кўриб турибди-ку, Истиқлол шарофати туфайли биз ўзбеклар, ўзбекистонликлар дадил одимлаб Буюк давлат қуриш сари юз бурганимизни. Ўтган йиллар мобайнида қилинган барча ишларнинг ижобати шу эмасми?!

Эл-юрт соғ-омон, тинчлик-хотиржамлик ҳукм сурган юртда, халқлар тотувлиги барқарор бўлган ўлкада истеъдодли кишилар кўпаяверади, ақидаси ҳали-ҳамон ота-боболарибиз, юзларидаги ажинлари ўзларига ярашган момоларибиз тилидан тушмаган дуоларнинг ижобати шу бўлсамикан?!

Номингдан, аъмолингдан айланай, она Юртим! Менинг зувалам сенинг эзгу хислатларинг яхшиликларинг, сахий тупроғинг қатрасидан узилган бўлса, не ажаб! Бугун сенинг истиқболингни, истиқлолинггни қаламга олиб, доврўғингни эл узра ёйиш мен сингари фарзанду аржумандларингга насиб қилгани рост бўлсин!

Шу топда бўкалик биродарим Равшанбек Оқбўтаев билан қилган мулоқот ёдимга тушади. Ўшанда у: “Ватан қуёшга, қуёш эса нонга, ҳа, ҳа, нонга ўхшайди. Ватан бор жойда меҳр қуёши, Қуёш бор жойда нону олов, яна меҳр, нон бор жойда тўқлик, фаровонлик бор”, деганди.

Назаримда бу ўхшатишларда қандайдир бир-бирига алоқадорлик, узвий боғлиқлик бордек туюлаваради. Дарҳақиқат, очликдан силласи қуриган одам ҳеч қачон Ватан ҳақида ҳам, қуёш ҳақида ҳам қўшиқ айтмайди, айтолмайди.

Кўпинча “Истиқлол бизга нима берди?” деган саволга рўбарў келаверамиз “Истиқлол юртимиз, Ватанимиз, элимиз учун улуғ бир неъмат! У дадил оёққа туриб олган йигитча, зийрак болакай у... Уни эркалаб, ардоқлаб, тарбиялаб, оқ ювиб, оқ тараб, унга ахлоқу одобни ўргатиб, илм бердик, унга яхши аъмоллардан сабоқ бериш ҳам бизнинг вазифамиз эмасми? У Ватанимизнинг ардоқли жигаргўшаси. Истиқлолни мен шундай тушунаман”, дейди Зангиота туманидаги 4-ўрта мактаб муаллими Шавкат Ортиқов.

Шу ўринда яна бир мисол:

Яқинда Тошкент вилоятидаги машҳур тадбиркорлар уюшмаси раиси билан идора қаршисидаги хиёбонда суҳбатлашиб тургандик. Раис бандлигига қарамай кимдир арз билан келди.

“Раис бова”, деди ҳазин оҳангда у... “Шу бир ҳафта бўлди, қозонни сувга ташлаб қўйганмиз, ёрдамингизни аямасангиз, бизда ҳам қолиб кетмас”.

Раис синалмаган меҳмон-мухбирнинг олдида бир ҳол бўлганини яширолмади. Билмадим, унинг кўнглига нималар келди-ю, нималар келмади...

Мен уларни ёлғиз қолдириб, аста узоқлашдим. Хуллас калом, аризачи муродига етди шекилли, орқа-олдига қарамай жўнаб қолди.

Бир чеккада бу воқеани кузатиб ўтирган қария бош чайқаб қўйди, бўлмади чоғи, баралла сўзлади:

“Учта паҳлавон ўғлинг бор-а, уларни ишга солсанг бўлмайдим, шундай дориломон замонда оч қоладими киши? Эй, садқаи одам кет”.

Халқимизда гуруч курмаксиз бўлмайди, деган нақл бор. Баъзи одамлар борки, ўтмишни қўмсаб юради. Давлат мени, болаларимни боқади, деб ўйлайди. Аммо мен давлатга нима бердим, унинг оғирини енгил қилишга қандай ҳисса қўшдим, деган саволни ўзига беролмайди.

Номингдан, аъмолингдан айланай, она Юртим! Сенинг улуғлигингни, муқаддаслигингни, яккаю ягоналигингни баҳоли-қудрат айта олдими?! Бағрингдан, сахий қуёшингдан, баҳри уммонингдан, меҳру муҳаббатингдан кўпроқ улуш олишга шошилдим, чоғи!

Сенинг мадҳингга, аҳдингга, таърифи йўқ гўзаллигингга муносиб қиёс тополмадим-ов... Шу топда яна тилимдан бол томиб, яна ва яна шу сўзларни такрор айтгим келади:

Номингдан, аъмолингдан айланай, она Юртим!

Иккинчи фасл

Жуда кўп тушунчаларимиз бор. Шулардан бири Ватан тушунчасидир. Ватан қадим-қадимдан ота-болаларимиз яшаган, уларнинг юрагида масъулият ҳиссини уйғотган муқаддас маскандир. Ҳеч курса, бобокалонимиз Амир Темурнинг фарзандлари ва невараларига қолдирган васиятларини бир эслайлик. Истиқлол тушунчасини олиб кўрайлик. Шўро истибодди жабрини бир бора тотиб кўрган инсон, албатта, мустақиллигимизнинг қадру қимматини яхши англаб етади. Ўзгаси, муҳими... маънавиятли ва маърифатли бўлиш тушунчасидир.

Ҳарқалай, маърифатли инсон ҳалол ва пок бўлмоғи, адолат ва инсоф билан яшаши, кадр-қимматли ва фаҳм-фаросатли бўлиши зарур, демакдир.

Ростини айтганда, маънавият ва маърифат масалаларига юртимизда истиқлолга эришган кунимиздан бошлаб эътибор берилмоқда.

Маънавият ва маърифат сўзини бир жумла ёки бир гап билан ифодалаб бўлмайди. Унинг замирида Ватанга садоқат, қалбдаги иймон, эътиқод, дунёқараш, фикрлаш тушунчалари ўз мужассамини топади. Ўз фикрига, тафаккурига эга бўлганларгина бу сўзнинг маъно-моҳиятини англаб етади. Бу борада эришган ютуқларимизнинг туб маъзи ҳам ана шундадир.

Бугунги дориламон кунлар, истиқлолимизнинг неъматлари, эришаётган ютуқларимиз ҳақида мухтасар бир фикр юритайлик. Тинч-тотув хонадонларда ҳамиша шундай қилинади. Охир-оқибати яхши бўлишига ишонч ҳосил қилган ҳолда бир биродарим ҳақида сўз айтгим келади.

Оҳангарон туманида Шермирза Зиёев исму шарифли биродарим бор. Бу маънавияти бой, ишбилармон ва тадбиркор йигит истиқлолимизнинг дастлабки йилларидан бошлаб эл хизматига камарбаста бўлди. 1996 йили Ғаллақудуқдаги ташландиқ беш гектарлик ерни боғу роғга айлантирган ҳам, Тошкент-Ўш катта магистрал йўлининг чеккасида чойхона қуриб, йўловчиларга беминнат дастёрлик қилаётган ҳам, ака-укалари, қариндош-уруғлари ва фарзандлари бошини бир ерга жам қилиб, мўл-кўл ғалла етиштираётган ҳам “Зиё ота” фермер хўжалиги бошқарувининг раиси Шермирза Зиёев бўлади.

“Зиё ота” фермер хўжалиги жамоаси нафақат ўзларини-ўзлари қўллаб-қувватлашяпти, балки улар олган даромадларидан тумандаги бир қатор мактаблар,

мурувват уйлари тарбияланувчилари, қариялар ҳам манфаат кўрмоқдалар.

Албатта, бу ҳаммаси Истиқлолимиз шарофати туфайли-да. Оҳангаронда, Бекободда, Бўқада Олмаликда, борингки, барча шаҳар ва туманларимизда Шермирза Зиёевга ўхшаган ишбилармон, тадбиркор ва ўз ишининг фидойи кишилари кўпчиликни ташкил этади. Шундайлар бор экан, юртимизнинг, истиқлолимизнинг, истиқболимизнинг юки асло ерда қолмайди.

Маънавият, маърифат ҳақида гап кетганда, ҳар сафар Бўқа туманидаги 12-ўрта мактабнинг Маънавият фани ўқитувчиси Оллаберди Рустамовни эслайман.

Оллаберди ака нафақат устоз-муаллим, балки, у кишининг суҳандонлиги, суҳбатдошини ўзига жалб эта билиш қобилияти вилоятимиздаги кўпчилик иқтидорли воизларни ҳам ҳайрат қолдира олганлигини Қибрайда бўлиб ўтган вилоят Воизлар кўрик-танловида гувоҳи бўлганмиз.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, бугунги кунда рўй бераётган воқеалар, буюк ўзгаришларни одамлар қалбига етказиш учун ҳам сабр-матонат, жасорат ва албатта, сўзамоллик жуда ҳам зарур. Афсуски, бугун аксарият одамларимиз мамлакатимизда бўлаётган воқеалардан беҳабар қолмоқдалар, унинг мазмун-моҳиятини тушуниб етмаяптилар. Охир-оқибатда “Нега ундай, нимага бундай?” деган саволлар келиб чиқади. Шунинг учун ҳам янгилик ва ўзгаришларни ўз вақтида одамларга етказайлик, халқ ичига кириб борайлик ақидаси муҳимдир.

Ҳаёт каттакон баҳри уммонга ўхшайди. Унда орзу ва армон, қувонч ва ташвиш, яхшилик ва ёмонлик, гуноҳу савоб ҳамиша ёнма-ён сузади. Китоб кўрмаган ўсмир, отаси топган молу дунёдан ҳаволаниб юрган эркатой, ўқимай яхши яшаса бўларкан-ку, дея бозор

кезадиган айрим ёш-ялангларимиз истиқлол шарофати туфайли қўлга киритганимиз улуғ неъмат.. тинчлик, хотиржамлигимизни асраб-авайлаш ҳақида ҳам ўйлаб кўрсалар айни муддао бўлармиди.

Бу борада ҳам инсон, миллат ва халқнинг буюклигини белгиловчи асосий омиллар, ягона меъёр-маънавият ва маърифатга бориб тарқалади. Акс ҳолда бизнинг тоат-ибодатларимиз саробга айланиб қолиши ҳеч гапмас. Албатта, ҳар биримиз бундай бўлишга йўл қўя олмаймиз. Муҳими, Истиқлол ва Ватан иймон, эътиқодимиз бўлиб қолаверсин.

Зеро, улуғ бобомиз Алишер Навоий таъкидлаганларидек:

*Барчадин ашрафки, ул инсон эрур,
Ким камолидин ҳирад ҳайрон эрур.*

Учинчи фасл

Мустақиллик! Сени кута-кута кўзлари нигорон, дийдорингни кўролмай, армон билан ўтган боболарим, момоларим ҳаққи-ҳурмати асраб-авайлаб бағримга босгим, йўлларингга гуллардан поёндоз тўшагим келади.

Сен ҳақингда мухтасар сўз айтишга чоғланганда, сўзларни саралаганда энг керакли, энг муносиб, энг оқил каломни излаганда, ҳар қандай сўзга чечанлар ҳам тутилиб қолиши табиий.

Мустақиллик! Энг аввало, қалбимда қандай туғилганингни, қандай қилиб сенга ном берганимни, нега сени мадҳ этиб, юксакликларга кўтармоқчи бўлганимни, дилимда қандай муддао ва мақсадлар борлигини очиқ-ойдин айтишим зарур.

Қадимий осори атиқалару ривоятлар, боболаримнинг орзу-армонлари ёзилган битиклар оғушида воя-

га етган шу Ватаннинг эрка фарзандиман. Сен келтирган неъматларингга адоқсиз шукроналар айта-айта, ўзинг етаклаган равон йўллардан дадил одимлайман, Мустақиллик! Чунки, сен менинг жону жаҳонимсан!

Сени ўйлаганимда, она Ватаним сарҳадларини яёв кезганимда фикрларим янада тиниқлашади. Фикр ва туйғулар худди чақирилмаган меҳмонга ўхшайди. Кутилмаганда кириб келади-ю, унинг ташрифи ҳаммаёқни алғов-далғов қилиб юборади. Ўзбекларда ўзи келган меҳмон атойи Худо, деган нақл бор.

Шундай экан, Ватан остонадан бошланади, деган сўзга амал қилган ҳолда саҳар уйғониб, покизаланиб, оҳорли кийимларимни кийдим. Энг турфа, энг яхши ниятларимни дилга жо қилиб гоҳ отлиқ, гоҳ пиёда... энг сўнгги нусхалардаги енгил машиналарда йўлга тушдим. Гижинглаган хаёл тулпори тизгинини қўлимда маҳкам тутиб, йўл юрсам ҳам мўл юрдим. Интизомли булоқлардан, телбаворий дарёлардан, кўпириб тошган тоғ жилғаларидан тўйиб-тўйиб симирдим.

Кўпдан-кўп хонадонларда меҳмон бўлдим. Бешиклар ёнида эгилиб, ширин орзулар оғушида жилмайиб ўтирдим. Бахтиёр болажонларимга ўз билганимча Истиқлол қўшиқларидан айтиб бердим. Менинг содда, тўпори қўшиқларим алла ўрнида ўтди шекилли, эркатойларим жимгина уйқуга толдилар. Ана улар мамнун тамшаниб қўйишмоқда. Ширин-ширин тушлар кўриб эркаланишмоқда. Тинч-тотув осойишта хонадонларда ҳаммаша шундай бўлади.

Ҳар сафар Каласдаги ота ҳовлимизга борганимда, кўнглим гупуриб, қадди букик Бувихон момомни кўргандек, унинг овозини эшитгандек бўламан. Мана шу хонадонда Бувихон момонинг авлодлари, менинг уч акам, тўрт укам ҳамда опам ва синглим вояга етишган. Ҳамма-ҳаммамиз чоғроққина ота ҳовлидан учирма

бўлганмиз. Уйли-жойли, бола-чақали, келин-кеватли бўлиб, умргузаронлик қилмоқдамиз. Катта тўй арафасида ташвишлар ҳақида гапирмай дейман. Кўнгилдаги андуҳларни енгиш мақсадида фақат бир мисол билан кифояланаман. Бир кам етмиш ёшида биз ака-укаларни доғда қолдириб кетган Мирсодиқ акам гарчи ўзи шеър ёзмаса-да, Истиклол, Ватан ҳақидаги янги шеърларни ёндафтарига кўчириб олишни одат қилган эди. Тўй-ҳашамларда, маъракаларда уларни завқу шавқ билан ўқирди. Биз унинг дўстлари, укалари, набиралари Давлат мадҳиясини ёд айтишни шу акамиздан ўрганганмиз.

...Қадим-қадимдан эрк, озодлик, хурлик деган туншунчалар нечоғлик буюк эканлигини бизга мана шу жонолғич кўшиқлар сўзлаб беради. Инсон Ватан деган сўзнинг қадр-қимматини англаб етгач, шу Ватан учун қурбон бўлишга тайёр эканлигини дил-дилдан ҳис қилган лаҳзадан бошлаб шу тупроқни кўзларига суртиб яшайди. Мана шу Мустақиллик дегани, дея ўргатарди акам Мирсодиқ Мираҳмедов.

Зеро, ҳар йили Мустақиллигимиз тантаналарида меҳмонларни ўзбекона одоб билан, саховатпешалик билан қўлимизни кўксимизга қўйиб кутиб оламиз. Мустақиллик бизга қанчалар азиз ва мукаррам эканлигини ҳатто хорижлик дўстларимиз ҳам ўз кўзлари билан кўрдилар. Олис-олис ўлкаларга юртимиз, меҳримиз, Мустақиллигимиз қадри ҳақидаги таассуротларини ўзлари билан бирга олиб кетадилар. Улар бизга жуда-жуда ҳаваслари келаётганини яшириб ҳам ўтирмайдилар.

Мустақиллик! Сенинг таърифингни оз қилдим. Балки кўнглимдаги энг азиз, энг муқаддас сўзларни топиб, эплаб айтолмагандирман. Лекин ўтган йиллар маҳобати, иззати, олиб келган нозу неъматлар

қадри сарбаланд. Мустақиллик берган бахтидан кўнглимдаги масрурлик ҳамиша, ҳамма вақт мен билан биргадир. Шундай экан, Мустақиллик кўшиғининг жарангдор сатрларини кўнглим тўлиб, қайта-қайта такрорлайман:

*Олтин бу водийлар... жон Ўзбекистон,
Аждодлар мардона руҳи сенга ёр,
Улуғ халқ қудрати жўш урган замон,
Оламни маҳлиё айлаган диёр!*

Тўртинчи фасл

Истиқлол ҳақида, унинг тенгсиз фазилатлари тўғрисида қанча мақтов гаплар айтмайлик, шунчалар оз кўриनावеради. Зеро, шу гўзал юртнинг муносиб фарзанди-аржуманди эканмиз, тилимиз тутилмай, уни бор овоз-ла мадҳ этаверамиз:

*Кўзимнинг гавҳари ўзингсан, Ватан,
Сўзимнинг жавҳари ўзингсан, Ватан!
Ҳам шаъну Шавкатим, Туробим ўзинг,
Кўнглимнинг сарвари ўзингсан, Ватан!*

“ҲАЖР ИЛА ДИЛ ХАСТА БЎЛДУМ”...

Амир Низомидин Алишер Навоий ҳазратларига яқинлашмоқ, у кишини тушунмоқ, у кишига муносиб ворис бўлмоқ бахти ҳамма нарсадан ҳам қадрлироқдир. Амир мукофотларига сазовор бўлиш анов-манов одамнинг қўлидан келадиган иш эмас. У кишининг илтифотларига сазовор бўлиш эса, ҳар кимса орзу қиладиган муқаддас ибодатнинг ижобатидир.

*Меҳр кўп кўргуздум, аммо меҳрибоне топмадим,
Жон баса қилдим фидо, ороми жоне топмадим.*

деб мурожаат қиладилар ҳазрат шоиримиз кўлларини кўксиларига босганча.

Билмадим, устоди аввалнинг ушбу сатрларини қоғоз бетига тушириб, у кишининг номларига битилган мукофот, ҳа, ҳа, Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Давлат мукофоти номзодлари рўйхати ному шарифлари зикр этилган ўзбек адабиётининг забардаст ёзувчилари, алломалари – Абдулла Қодирий, Абдулхамид Сулаймон Чўлпон, Абдурауф Фитрат ҳақида фикр юритишга маънавий ҳаққим бормикин, деган андиша кўнглимга ҳам ғулғула солади, ҳам йўлимни офтоб янглиғ ёритади.

Дарвоқе, устозлар ўз даврлари, халқлари, элуслари олдидаги бурч-поёнларини муносиб ўтаганлар. Боққан бало улар йўлини, ҳа, узун йўлини қоқ ўртасидан кесди. Улар бунга гуноҳкор эмаслар. Қатлиом этганлар елкасида мангу қолгусидир уларнинг яшаб, ижод этиб битириб кетмаган юмушлари...

Лекин мен ва мен сингари адабиёт, маърифат, халқ сўзи ошиқмандларининг у алломалар олдидаги, яъни келажакнинг қотил ўтмиши олдидаги бурчи-чи?

Руҳлари қошидаги жавобгарлик ҳисси-чи? Ана шу бурч даъват этади мени бугун улар ҳақида калима айтмоққа!

Болалигимда отам раҳматли бирор нарсдан ранжиганларида ёки бирор нарсдан кўнгиллари кўтарилганида қуйидаги сатрларни айтгувчи эдилар:

*Фиғони ёр вафо аҳлиға ситам қиладур,
Ниёзу ажз гуноҳига муттаҳам қиладур.*

Назаримда бу сатрларда қандайдир яширин си-
ноат бордек, кўнгилга юпанч берувчи улкан меҳру
муҳаббат бордек туюлар ва мен шеърнинг давомини
айтишларини сўраб, ёлворардим. Аммо отам бош чай-
қаб қўяр, шеърнинг давомини билмасликларини эса,
тан олгилари келмагандек туюларди. Кейинроқ мен
бу сатрларнинг давомини Навоий ҳазратларининг де-
вонларини ўқиб юрганымда топиб олдим:

*Навоий, ўлгай эди, бўлмаса умиди висол,
Бу қасдларки, анга ҳажр дам-бадам қиладур.*

Дарвоқе, онда-сонда биз адабиёт ихлосмандлари
орасида Абдулла Қодирийнинг романлари, ҳикоя ва
ҳажвиялари, Абдулҳамид Чўлпоннинг “Кеча ва кун-
дуз” романи, дилбар ва исёнкор шеърлари, Абдурауф
Фитратнинг она тилимиз софлигига оид бир қатор
илмий мақолалари, ўзбек мусиқа ва Шарқ шатранжи-
га доир асарлари борлиги ҳақида, уларнинг номаълум
тақдири ҳақида баҳслашиб қўяр эдик.

Кейинроқ Абдулла Қодирийнинг “Ўткан кунлар”,
“Меҳробдан чаён”, “Обид кетмон” каби мумтоз роман-
лари ва ҳажвий ҳикоялари чоп этилди. Бу асарлар
давр синовидан яна бир қарра ўтиб, маънавиятимиз
хазинасига айланди. Отабек ва Кумуш, Анвар ва Раъ-
но каби ўткир зеҳнли, шоиртабиат, юксак дид в фаро-
сатли фозил ва фозила қаҳрамонлар адабиётимизга,
ҳаётимизга қайтадан кириб келдилар ва қалбимизга
муҳаббат уруғлари гулобини сепиб ўтдилар.

70-йилларда Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва
санъат нашриётининг ноширлари юрак ютиб, журъ-
ат қилиб, “Тирик сатрлар” тўпламини нашр этишга
муваффақ бўлдилар. Унда 20-йиллар адабиётининг
сара асарлари қайтадан дунё юзини кўрди. У адаби-

ётимизнинг ўша бўш йилларини тўлдирувчи асарлар сирасига киради. Аммо кўп ўтмай, бу тўплам ҳам ўз муаллифлари сингари қатағонга учради. Ўшанда кўш-нимиз, кутубхоначи опадан ялиниб-ёлвориб, бир неча кунга сўраб олган китобимни, юрагимнинг бир парчасини қайтадан тортиб олишди. Фақат шу тўпламга кирган Чўлпоннинг 18 та шеърини кўчириб олишга улгурдим, холос. Бу шеърлар ҳали-ҳануз менинг яккаю ягона болалик журъатимнинг гувоҳи бўлиб қолди.

Минг шукрлар бўлсинки, қайта қуришнинг саррин еллари эсиб, Чўлпоннинг ҳам елкасига қайтадан офтоб теккандек бўлди. “Кеча ва кундуз” романининг “Шарқ юлдузи” ойномасида чоп этилиши кўнглимизга илиқлик бағишлади. Чўлпоннинг асарлари жамланган тўплам дунё юзини кўрди. Биз ҳам шеърятга бўлган чанқоғимизни шоир Чўлпоннинг шеърлари булоғидан қондирдик.

Она тилимизнинг софлиги учун курашган олимларимиздан бири профессор Абдурауф Фитратдир. Муҳтарам олимнинг “Ўзбек тилининг сарфи” тўлами (1925–1930), “Тожик тили грамматикаси” (1926), “Қадимги мўғул тили луғати” (1930)ни тузиб, нашрга тайёрлагани кўпчиликка маълум, аммо бу асарлар ҳали эълон этилганича йўқ. Бу йўлдаги уринишлар ҳам ўзининг ижобий натижасини топади, деган умиддамиз.

Кўнглимда бир безовталиқ, бир жонсараклик кезиб юрибди. Назаримда, бу безовталиқ, бу жонсараклик мени ҳеч қачон тарқ этмайдигандек. Унинг исқанжасидаги безовта руҳлар мени Абдулла Қодирий, Абдулҳамид Сулаймон Чўлпон ва Абдурауф Фитрат сингари устозларимнинг сўлим хиёбонига етаклайди.

Кошкийди, улуғ устодимиз Амир Низомиддин Алишер Навоий ҳазратларининг руҳи поклари мададкор бўлиб, устозларимиз Қодирий, Чўлпон ва Фитратларнинг чирқиллаган руҳлари бироз ором топса-ю, умрлари ҳамиша боқий бўлса:

*Ул амон ичинда бўлсун, эй Навоий, гарчи мен,
Бир замон ишқида меҳнатдин амоне топмадим.*

1991 йил

ҲАЁТ – МАКТАБ, ОТА – МУАЛЛИМ

Ҳар доим ҳам яхшилик ва ёмонликнинг фарқига боравермаймиз, чоғи. Ҳозирги меҳр-оқибат танқислиги, одамларнинг ўзаро мулоқотларидаги сохталик, бир-бировга ёлғон сўз айтиш, ёшлар тарбиясига эътиборсизлик, “замона зайлига” жуда тез мослашиш каби иллатларга ҳам кўникиб қолгандекмиз.

Бирор ножўя иш қилиб қўйсам, отам раҳматли (илоҳим, охиратлари обод бўлсин) энг аввало, мени бироз койиб, панду насихат қилмагунларича таомга қўл урмасдилар, кейин совиб қолган овқатни тановул қилардилар. Мен, айниқса, мана шунисига чидолмасдим ва минбаъд ножўя иш қилмасликка тиришардим. Табиийки, кўпинча бунга эришардим ҳам.

Шундай воқеани тез-тез эслаб юраман: Отамнинг қадрдони Турғунбой амакига ўйинқароқлигим сабабми, болалик қилибми, салом бермай ўтибман. Сал нарига бориб, у киши мени ёнларига имладилар:

– Менга қара, болам, Туроб полвоннинг ўғлимисан? – югуриб ёнларига бордим ва қуюқ салом бердим, ҳолаҳвол сўрагач, уйга боринг, деб илтифот қилган бўлдим, аммо вақт ўтган эди.

– Отангга айт, ўзингдан катталарга салом бермаганинг учун сени яхшилаб жазоласин.

– Жо-он, амаки, дадамларга айтмай қўяқолинг, тавба қилдим. Агар совуқ овқат есалар, касал бўлиб қоладилар, жо-он амаки! – деб ёлбордим этакларига ёпишиб.

Турғунбой амакининг раҳмлари келдими, отамнинг чатоқ феълини билармидилар, ҳарқалай, айтмасликка ваъда бердилар. Аммо мен ўша куни кечқурун отамга бор гапни ётиғи билан тушунтирдим. Чунки гап айланиб Турғунбой амаки ваъдасида турмаса мен оғирроқ жазога гирифтор бўлишимни яхши билардим-да.

Энди бир мулоҳаза қилиб кўрайлик. Ҳозирги пайтда қайси ота ёки она ўз боласини бировга салом бермагани учун жазолайди-ю, қайси бола қилган гуноҳини тан олиб, фалончига салом бермовдим, мени жазоланг дейди?!

Одатда отам мени камдан-кам жазолардилар. Аммо ҳеч қачон қўл кўтарган эмаслар, у киши болаларни уришни қаттиқ гуноҳ деб ҳисоблардилар.

Отам ўзлари саводсиз бўлсалар-да, ғоятда эътиқодди юксак киши эдилар. Ана шундай илмли кишилардан бири мактабимиз директори Аҳад Маъдиев эдилар. Мархум Аҳад домла қорачадан келган, баланд бўйли, озода кийинадиган, дилкаш суҳбатдош, тарих ва адабиётни жону дилидан севадиган, зиёли киши ҳам эдилар.

Аҳад Маъдиев Тошкент туманидаги 9-ўрта мактабда салкам ўн йил директорлик қилиб, тарих ва география фанларидан дарс бердилар, кўплаб шогирдлар етиштирдилар. Янги мактаб қурилишига тамал тошини қўйганлардан. Мактаб қурилишини тезлашишига ҳисса қўшган ҳам шу Аҳад домла эди. Мен у

кишининг қўлида ўқиган шогирдларидан бири директорлик мансабидан мосуво бўлишларига кўмаклашганига беихтиёр гувоҳ бўлиб қолгандим.

Ўшанда олтинчими, еттинчи синфда ўқирдим. Отам кўча чангитиб юрмасин, деган мақсадда директор билан гаплашиб, мени мактаб кутубхоначиси Мамлакат опага ёрдамчи қилиб бердилар. Бажарадиган асосий ишим Каласдаги почтахонадан мактабга тегишли газета ва журналларни ўз вақтида олиб келиш эди. Қолган вақтимни кутубхонада дарс тайёрлаб, ўзимга ёққан китоблар, газета ва журналларни ўқиш билан ўтказардим.

Одатдаги кунлардан бирида “хурматли” муаллимларимиздан бири мени бир чеккага имлаб, шундай деди:

– Шавкатбой, эртага “Ўқитувчилар газетаси”ни олиб келганингда, ҳеч кимга билдирмай ҳаммасини менга берасан.

Мен муаллимга саволомуз, ҳайрон бўлиб қарардим.

– Ўқиб бир мазза қилайлик. Ҳозирча бировга айтиб қўймагин, – таъкидлади муаллим атрофга олазарак бўлиб қараркан. Бу кутилмаган гапдан вужудим музлаб, гарангсиб қолгандим:

– Ме-ен... ундай қилолмайма-ан, – деб ғўлдираган бўлдим.

Кечқурун бу гапни отамга айтдим. Эртаси мени мактабга ҳам, кутубхонага ҳам юборишмади.

Хуллас, фельетон ҳам чиқди. Бу воқеа мактабимизда ҳам, туманимизда ҳам катта шов-шувга сабаб бўлди. Охир-оқибат мактаб директори ишдан олинди ва шу мактабнинг ўзида оддий ўқитувчи бўлиб ишлай бошлади. “Шаҳодатнома”га ёзилган яккаю ягона “қоникарли” баҳо ўша “хурматли” муаллим менга кўрсат-

ган илтифотининг “мукофоти” эканлигига кейинроқ тушундим.

Тақдир мени кўп йиллардан кейин ҳам ўша, юрагимда машъум из қолдирган воқеани яна бир бор эслашга мажбур этди. Мен фельетон муаллифларидан бири билан учрашиб, суҳбатлашиш имконига эга бўлдим ва “хурматли” муаллимим ҳақидаги гумонларим тўғри эканлигига яна бир бор иймон келтирдим.

Хўш, олтмишинчи йилларда бўлиб ўтган воқеаларни ҳозирги кунда нега эсладим?

Ўсмирлик палласининг такрорланмас, ҳаяжонли дамлари, ишқ-муҳаббатга тўла қалб ҳайратлари олдида вақт, макон деган тушунчалар оддийлашиб, ёшлар ҳаётида муҳим ўзгаришлар содир бўла бошлайди. Одатда ёшлар кўпинча бундай дамларда ўзидан катталарга эргашади, уларга тақлид, ўзидан катталарга нисбатан хайрихоҳлик қилиш истаги ҳамма нарсадан устунроқ, ҳамма нарсадан кучлироқ бўлади.

Ахир азал-азалдан катталар, пиру бадавлат отахонлару мунис, ҳамиша меҳрибон онахонларимиз ёшларнинг ҳар бир хатти-ҳаракатидан, қадам олишлари-ю ўзини тутишларидан бохабар бўлардилар-ку. Оқсоқоллар кенгашлари, кенг жамоатчилик керак-нокерак пайтларда ҳам ёшларнинг тақдирига аралашаверар, уларни тергаб турардилар-ку. “Ўзингдан катталарни эъозла, кичикларга ибрат кўрсат!” деган панду насихатларга эътибор бермай қўйдикми, энди?!

Йўқ, мен катталарга, отахону онахонларимизга пахтавонли таъна тошларини отмоқчи ҳам, уларни айбситмоқчи ҳам эмасман.

Аммо сирасини айтганда, ёшлар тақдирига бифарқлик, ўзингни билу ўзгани қўй, қабилидаги иллатлар ҳаётимизга сингиб кетмадимикан? Қалбимиздаги иймонни, раҳм-шафқатни, меҳр-оқибатни, ҳадемай

Ўтиб кетадиган иқтисодий тақчилликлар олиб қўймадимикан? Ҳар қандай вазиятда ҳам ёшлар тарбиясига эътибор, уларни асраб-ардоқлаш биз катталарнинг биринчи галдаги вазифамиз эмасмиди?! Илгари кексаларимиз сўзамолу дуоғўй, ёшларимиз эса илтифотли, меҳрибон бўлардилар.

Аслида, ёшлар тарбияси, уларга йўл-йўриқ кўрса-тиш, ҳаётнинг аччиқ-чучугини англашга ёрдам бериш бугунги кунда сизу бизнинг зиммамиздаги кечиктириб бўлмайдиган бурч.

Ёшларнинг камолотга етишига эътибор бермаслик, лоқайдлик, бефарқлик иллатларидан фориғ бўла олмасак, келажак олдида жавобгар бўлиб қоламиз. Ҳаёт – мактаб, ота – муаллим, дея бежиз айтишмаган.

ОМОНМИСИЗ, ЖОН ҚУШЛАР?!

Ҳузур-ҳаловатга тўла болалигимни эслайман. Саратон офтобида қора терга ботиб, боғ кўчаларда югуриб юрганларим ёдимга тушади. Ҳам соғинч, ҳам армон болалик бешиги бўлмиш... Тошкент музофотидаги Қизғалдоқ қишлоғига етаклайди. Тўғри, ҳозир бу қишлоқ Калас шаҳри тасарруфига ўтиб, катта тупур-жой даҳасига айланган.

Чор тарафи ёнғоқзор, олмасор, ўрикзору жийдазорларга бурканган эди қишлоғимиз. Бу томонларда ўсадиган мева-чеваларнинг номларини айтиб, адоғига етиб бўлмасди. Қишлоқнинг нариги бошидан бериги бошигача Золариқнинг ирмоғи бўлмиш катта Қумариқ оқиб ётарди. Сувлари бирам зилол, бирам ширин эдики, ичган одамнинг танаси яйраб, яна ичсам дерди “Сувга тупурма, ариқ бўйларини озода тут” янглиғ ўгитлари ўша гўдаклик чоғимиздаёқ қулоғимизга қуюлиб қолганди.

Пахса девор билан ўралган кенг-ковулгина боғ-роғли кўрғонимиз бўларди. Бу тарафларда ана шундай кўрғонлардан етгита эди. Ҳар бир кўрғон эгаси ўзи етиштирадиган мевалари билан машхур. Масалан, Қосим буванинг жоноқи олмалари, Туроб полвоннинг нон-жийдалари-ю, оқ шафтолилари, Оролбой тоғанинг ғалвирак ёнғоқлари машхури жаҳон эди.

Одатда мева-чева мўл-кўл бўлган жойларда қуш-қиронлару қурт-қумурсқалар ҳам сероб бўларди. Булбулдан читтаккача, лочиндан бойқушгача, ҳамма-ҳамма паррандалар ўз насибаларини териб юришар эди.

Олтмишинчи йилларга келиб, бу жойлар Охунбобоев номли жамоа хўжалигига қўшилиб кетди-ю, боғ-роғларга завол етди, яъни улар қирғинбарот қилина бошланди. Ўша пайтларда жамоа хўжалигига унумдор ерлар сув ва ҳаводек зарур, озик-овқат режаларини бажариш умумхалқ иши, деган охири ўйланмаган даъватлар баҳонаси сабаб бўлди, бунақа қадамларга...

Келинг, мухтарам ўқувчи, фойдаси йўқ ҳис-ҳаяжонларга берилмай, қушлар борасидаги суҳбатимизга қайтайлик.

БУЛБУЛ НОЛАСИ

Катта кўрғондаги супа ёнида икки туп атиргул ўсарди. Болалик ҳаяжонларининг ҳосиласи бўлса-да, айтмасам бўлмас: умрим бино бўлиб, бунақа атиргулларни кейин ҳам ҳеч қаерда учратмадим. Савр ойининг охири жавзога ўтарда чаман бўлиб очиладиган атиргуллар қавс ойининг сўнгги кунларига қадар бир-биридан чиройли ғунчалар очарди. Шунақаям хушбўй эдики, айниқса, кўклам ва саратонда ҳовлимиздан ифори ислар аримай қоларди. Отам раҳматли ҳеч кимга, ҳеч қачон, бир дона бўлса-да гул узишга

рухсат бермасдилар. Бунинг асл сабабини мен кейинроқ англадим.

Тонг саҳарга қадар ана шу атиргуллар атрофида парвона бўлиб, нола чекувчи булбул мени ўзига боғлаб олган эди. Булбул овозини тинглаб, уйқуга кетар, ана шу овоздан кўнглим гупуриб уйғонардим. Кўп марта отамнинг қатъий тақиқларига қарамай, ойдин кечаларда атиргул тагида мук тушиб, булбул овозини сел бўлиб тинглар, ёки ҳовлида зир югуриб, тинимсиз нола қилаётган миттигина жонни излардим. Эрталаб эса отамнинг тақиқларини унутганча, булбулни шунча уриниб тутолмаганимни айтиб, шикоят қилардим. У киши бошимни силаб, шундай дердилар:

"Болам, булбул бегуноҳ жонивор, уни тутиб бўлмайди, унинг дуо-ноласидан ғунча бўлиб очилади-ю, бечора булбулни эса уйқу элителиб қўяди. Булбул эса, яна машаққат чекаверади".

Кейинроқ, етмишинчи йилларда мен ногоҳ бир эҳтиётсизлик туфайли овунчоқларимдан айрилиб қолдим. Жон ришталаримни узиб юборай деган воқеа содир бўлди.

Ёз кечаларидан бирида яна қўрғонга келдим. Худди болаликдаги каби атиргулар ёнидаги супага жой солиб ётдим. Дилда ишқ, сўнгги йўқ орзулар оғушида қадрдоним булбул фиғонини тинглаб, тонг оттирдим. Йўқ, йўқ, ойдин кечада шабада элителиб, қандай ухлаб қолганимни ҳам билмай, саҳарда кўнглим гупуриб уйғондим. Шу куни дилимда атиргулларни Кўктеракдаги ҳовлига олиб кетсам-чи, деган истак пайдо бўлди. Ҳадемай, куз кунларидан бирида бу ниятни амалга оширдиму, бирйўла ҳам кўнгил ардоғи атиргуллардан, ҳам дил овунчоғи булбулдан айрилиб қолдим. Ахир уларни бир-биридан... атиргулларни ўз заминидан, булбулни эса шу замин неъматлари гулларидан жудо

қилиб бўлмаслигини, ҳар ишни қилганда етти ўлчаб, бир марта кесиш кераклигини вақт ўтгандан сўнггина англаган эдим-да.

Яқинда йўлим тушиб, яна қишлоғимга бордим. Ҳали-ҳозир бу ернинг одамлари бир-бирига меҳрибон, хонадонлари фаровон. Негадир болаликда қалбимни ошуфта этган атиргулларни эслаб, ҳовлиларга разм солдим. Эски қўрғонлар ўртасидаги хонадонларда атиргулларнинг қаламча набиралари тебраниб турар, аммо қоғозгулдек ҳидсиз ва ҳароратсиз эди. Шуниси аламли эдики, ҳеч қайси ҳовлидан булбул ноласи эшитилмасди.

ВАЛФАЖР

Отам раҳматли дароз бўйли, чорпахилдан келган, соч-соқоли ўзига ярашган, кўм-кўк кўзлари чақнаб турадиган, ном чиқарган полвон киши эдилар. Биз отамнинг яккаю ягона синглиси Холнисо амма билан девор-дармиён қўшни эдик. Афтидан қўрғон битта бўлиб, ака-сингил бўлиб олишган бўлса керак. Опаларим турмушга чиқиб, бола-чақали бўлишган. Ҳар икки хонадон учун яккаю ягона дастёр ва эрмак мен эдим. Кўпинча қарияларнинг ҳолидан хабар олиш ҳам, опаларимни йўқлаш ҳам менинг чекимга тушар эди. Мирзааҳмад почча... баланд бўйли, ориқ, бесаранжом, гапни тез-тез гапирадиган сармояли киши эдилар.

Билолмадим, жанжал нимадан чиқди. Бир куни қайноға ва куёв гап талашиб қолишди. Қариялар қизишиб кетиб, жанжални кураш тушиб, ажрим қиладиган бўлишди. Ҳакамликка эса, биздан беш-олти қўрғон нарида турадиган Оролбой тоғани чақирадиган бўлишди. Менда текин томошага жон борми, зум

ўтмай, Оробой тоғани даладан топиб келдим. У киши ҳам полвонсифат бўлиб, дадам билан поччамга қараганда жуссаси кичик, чаққон ҳаракат қилувчи, юзи захилроқ киши эдилар.

Хуллас, беллашувчилар қўрғон этагидаги бедапоёга чиқишди... Шу пайт ғалати ҳодиса юз берди: шу атрофда учиб-қўниб юрган қалдирғоч бирданига айвон устунига қўниб, валфажр ўқий бошлади. У шундай тўлиб-тошиб вижирладики, гўё олам тинчиб қолгандек, беихтиёр қалдирғочни тинглаётгандек бўларди. Оролбой тоға бир-бирига хезланиб турган полвонлар ўртасига тушди ва кескин қўл силтаб, рақибларни тўхтатди. Полвонлар дастлаб ҳайрон бўлишди, кейин жим бўлиб қолишди. Қисқаси, шу куни жанжал яхшиликча, курашсиз ажрим бўлди. Сал ўтмай, қайноға ва куёв яна апоқ-чапоқ бўлиб кетишди.

Кейинроқ, мавриди келганда отамдан мени ҳайрон қилган ўша воқеа хусусида сўраганимда (ахир, мен бу курашнинг бўлишини ва отам енгишини жуда истардим-да) у киши шундай дедилар: “Болам қушларни севган одам ҳеч кимга озор бермайди”.

Ўша-ўша қалдирғочлар менинг назаримда тинчлик элчиси бўлиб қолди. Кошкийди, менинг содда ва дўлвор отахонларимнинг руҳи-поклари мададкор бўлиб, қадамини ўйлаб боса олмайдиган жанжалкашлар ўзларини ўтга-чўққа урмай, ур-тўполонлардан нарироқ юрсалар, мусаффо осмонимизда қалдирғочлар чарх ураверса...

ҚУШЛАР ОРОЛИ

Қишлоғимизнинг кун чиқиш тарафида жажжигина оролча бўларди. Ана шу оролчада таърифу тавсифига қалам ожиз мўъжазгина боғ шовуллаб турарди. Қишлоғимиздаги дов-дарахтлар ана шу боғи Эрамнинг “болалари” эди. Бу боғнинг соҳибкори “Гриша асалчи” Григорий Григорьевич деган грузин эди.

“Гриша асалчи” баланд бўйли, ҳаддан ташқари озгин, лекин бақувват, қиррадор бурни ўзига ярашиб тушган киши эди. Гриша амаки ўзбекчани “сув қилиб ичиб” юборган, қишлоқдаги одамларга боғ-роғ, дов-дарахтларни бир-бирига пайванд қилишда ҳам унга етадигани музофотимизда топилмасди.

Гапни боғдан бошлагандим. Атрофи табиий кўл билан ўралган боғда саъвадан какликкача, товусдан беданагача минг бир турдаги қушлар макон қурган эди. Ҳар хил тахтача ва фанерлардан чиройли қилиб ясалган уйчалар дарахтларда осиглиқ турар, ҳаммаси Гриша амакининг хунари эди. Қушлар эса дарахтдан-дарахтга парвоз қилиб, ўз тилларида Гриша амакини олқишлаётганга ўхшарди.

Дарвоқе, тиним нималигини билмайдиган Гриша асалчи бўш қолди, дегунча, болаларга қушларнинг турли-туман қилиқларини қилиб кўрсатар, асалариларнинг ажойиб хислатларини айтиб чарчамасди. Кейин ҳаммамизга бир яламдан асал улашарди, энди ўйлаб қарасам, биз қишлоқ болалари табиат алифбосини, дастлаб ана шу боғи Эрамда ўрганган эканмиз.

Бир сафар негадир Гриша амакидан: “Нега болангиз йўқ?” деб сўрабман. У чуқур хўрсинди-да, сочларимни силаб қўйди:

“Ўғлим, Миша тирик бўлганда эди... Менинг болам... мана сен, сенинг ўртоқларинг. Менинг болам...”

қушлар. Шунинг учун сизлардан ҳам, улардан ҳам ажралолмайман. Биров дарахтларимнинг бирор шохини синдирса, қушларимга тош отса, бошимдан то оёғимгача зирқирайди".

Кўп ўтмай, Гриша асалчининг бошига ҳам шўришлар ёғилди. Оролни текислаб хўжалик ерларига қўшиб юборишди. Биринчи олма дарахтига болта тегиши билан қушлар париллаб осмонга кўтарилди. Гриша асалчи эса, ётиб қолди, мусибатни кўтаролмади...

Болалик тасавури бошқача бўлар экан. Бир кўрган нарсанг бир умрга қалбингда муҳрланиб қоларкан. Ҳар сафар она қишлоғимга борганимда, хув темирйўл ёқалаб юриб қушлар оролига бораман. Ҳозир у ерда на Гриша асалчининг боғу роғлари, на қушлар бор. Боғ ўрни текисланиб, уйлар саф тортган, чорбоғларда ўсаётган дов-дарахтлар ҳам назаримда қуриб-қартайиб, сўппайиб қолгандек кўринади.

Боғ кўчаларимни соғинаман, минг турда, минг турфа бўлиб учиб-қўниб юрган қушларимни эслайман.

“Омонмисиз, жон қушлар? Сизларни жуда-жуда соғиндим-ку! Ҳозир қайси ўрмондасиз, қайси боғларда сайраяпсиз?!” дея ҳайқиргим келади.

1991 йил

ЁНАЁТГАН ДАРАХТ

*Огоҳ этаётир ўз боғин хавфдан
Ёнаётган дарахт!*

Омон Матжон

Ҳали пасту баланд нималигини билмаган болакай чоғларим эди. Кеч куз кунларидан бирида ҳовлимиз этагидаги қантак ўрик дарахти атрофига со-

чилган, куз қуёшининг ожиз нурлари оғушида ял-ял товланаётган қизғиш барги хазонларни дарахт тагига тўплай бошладим. Ким билсин, кўзимга сал ғалати кўриндими, ҳайтовур, ғайрат билан хазон йиғардим. Зухрихон онам (Илоҳим, охиратлари обод бўлсин) қилаётган ишимни кўриб мақтаб қўйдилар:

"Баракалла, катта йигит, ҳовли ҳам тоза бўлади".

"Катта йигит"нинг бир ғайратига ўн ғайрат қўшилди. Шитир-шитир қилаётган хазонларнинг тагига қоғозларни тутантириқ қилиб, гугурт чақдим, тутаб-тутаб ёна бошлади. Кўзларимдан ёш оқиб, бу манзарани томоша қила бошладим. Кейин зерикиб, ўйин билан андармон бўлиб кетдим-ов...

Кечга томон не кўз билан кўрайки, эрта пишар ўригимиз гуриллаб ёнаётган ўт ичида қовуриларди, атрофга чарс-чарс учқунлар сочиларди. Уйда, ҳатто яқин-атрофда ҳеч кимса йўқ. Нима қилишимни билмайман...

Бир маҳал ўртоғим Муҳаммад Амир пайдо бўлди-ю, икковлашиб дод солиб, челақларга ёпишдик. Сув сепаяпмиз, сув сепаяпмиз, қани энди олов ўча қолса! Йиғлай-йиғлай бир амаллаб ўтни ҳам ўчирдик. Бечора ўригимиз минг тилли оловнинг жабридан қоп-қорайиб, шумшайиб қолди.

"Энди даданг таъзирингни беради. Шундай ўрикни ёқиб юбординг-а?" деди Амир пешонасидаги терларни артаркан.

"Мен... Мен қаёқдан билибман", дедим пиқиллаб йиғларканман...

Шу куни қаттиқ кўрққан эканманми, иситмам кўтарилиб, алаҳлай бошлабман. Уч-тўрт кун ўтиб, соғая бошлаганимда, кўрсам, онажонимнинг сочларига оқ тушибди!..

Онажоним, менинг мунис, меҳрибон онажоним! Сочларингизга оқ тушган ўша кунларни энди эсласам, юрак-бағрим ўртаниб, ўзимни-ўзим ёмон кўриб кетаман. Шу бўлди-ю, беҳудага гугурт ушламайдиган, кузги хазонларни ёндирмайдиган бўлиб қолдим. Бирор ерда хазон тутаётганини кўрсам, кўз ўнгимда сочлари бир кундаёқ оқарган Онажонимнинг сурати, кейин менинг ёнаётган, куйиб кул бўлган қантак ўригим намён бўлади.

Ёнаётган дарахт! Сиз унга разм солганмисиз? Тошбағирлик, муруватсизлик оқибатида чилпарчин бўлиб бораётган, ҳамиша меҳрибон ва танти табиатимиз қўйнида олов бўронига бас келолмай чарсиллаб, гуриллаб ёнаётган дарахтларнинг дардини уққанмисиз? Шунақа пайтда челак кўтариб сувга югурманг, аввало, унинг дардига қулоқ солинг. Қулоғингизга қандайдир нидо эшитилади:

“Мен нега ёнаёпман? Сен нега мен билан бирга ёнмаяпсан? Нимани кутаяпсан? Кулларимни ковлаш хаёлидамисан? Гугурт ўз қўлингизга-ю, айбдорни излаёпсанми?”

Ҳар кимнинг кўнглида ўз ёнаётган дарахти бўлади. Бу бизнинг армонларимиз, бу бизнинг жамият ва одамлар олдида узилмай қолган, узишни истаб-истамаган қарзларимиз.

Биз ҳамиша ёнаётган дарахтга ўзимизни ургимиз, уни қутқариб қолгимиз, “Одамлар, бормисиз?” деб ҳайқиргимиз келади. Аммо охир-оқибатда ҳаммаси бефойда эканлигини чор-ночор тушуна бошлаймиз. Ахир ёнаётган дарахтнинг мунғайган сурати кўзимизнинг туб-тубида қоп-қорайиб турибди-ку! Унинг зардоблари қалбимизга силқимоқда-ку!

Ёнаётган дарахт! Негаям сени эсладим? Ахир қалб чашмасидан отилиб чиқаётган армонларим, дилимда

сақлаган пинҳона сирларим сен туфайли очилиб кет-
япти-ку?!

Ҳар кимнинг ўз ёнаётган дарахти бор! Менинг му-
нис ва мушфиқ, меҳрибон ва заҳматкаш онажоним,
сиз ҳам бемаҳал ёнаётган дарахтга ўхшамайсизми?!

Онажоним, сизни ёнаётган дарахтга қиёслаганим
учун мени... ношуд ва нотавон ўғлингизни, саодатли,
айни пайтда, субутсиз замонда, еру замин ҳаққи, бер-
ган оқ суту меҳрингиз ҳаққи, маъзур тутинг!

Болам, дейсиз ранжиганингизни билдирмай,нега
унақа дейсан, сен менинг жону танимсан-ку! Ақлли
бола онасига унақа демайди. Ёниш аслида оналар-
нинг, дарахтларнинг қисмати-ку!

“Ақлли бола...” Мен – “ақлли бола” кўзларингизга
тик қаролмай ер чизаман...

Ёнаётган дарахт... Онажоним! Яхши ва ёмон кун-
ларимда, қувноқ ва мискин онларимда сизни эслай-
ман. Менинг меҳри улуғ ва мўътабар онажоним! Оқ
ювиб, оқ тараганим, оромимни, бахтимни қўриқла-
ган посбоним... менинг то ҳануз чарсиллаб ёнаётган
дарахтим! Қошу қовоқ орасичалик қисқагина умри
мобайнида ёна-ёна, не-не қийинчиликларга бас кела
олган онажоним! Сув келса симириб, тош келса кеми-
риб, шу кўҳна, бир кам дунёнинг бору йўғи, қувонч ва
ташвишларини кичкинагина жуссасида кўтара олган
онажоним! Нега қўлларимга гугурт олдим-а?!

Ёнаётган дарахт! У менинг хотирамда умрбод сура-
ти чизиб қўйилган муқаддас оят ёки ҳеч ушалмайди-
ган орзуларимнинг интиҳоси бўлиб кўринади.

Гўдаклигидаёқ қирчинидан қийилган Эркин акам-
нинг дарду ҳасрати онажоним, сизни адо қилаётган
дамларда мен сизга ўғил бўлибман. Сизнинг дуо ва ил-
тижоларингиз Яратганнинг қулоғига етса-етибди-ю,
аммо менга беш ёшга киргунимга қадар оёқато этмаб-

ди. Айтишларича, беш ёшга кирган куним... Мирсолиҳ исмим “Шавкат” дея ўзгартирилибди, расму русумини қилиб, мени саватга солиб, Кўктерак бозорига олиб чиқибсиз.

“Ҳой, одамлар! Оёқсизга оёқ борми? Айтинглари, яхшилар, оёқсизга оёқ борми?” деб кўринган кишиларга илтижо қилибсиз.

Оппоқ соқоллари кўксига тушган кексалар, нуроний юзларига ажинлари яшиндек ярашган момолар бир зум тўхтаб:

“Оёқсизга оёқ бор. Саратон тупроғига кўмиб кўйинг, теракнинг соясида ўтирсин, ажаб эмас эм бўлади”, дея дуо қилишибди. Хуллас калом, онамнинг кўнглини кўтаришибди. Мен ҳам нуроний кексаларнинг дуолари ижобат бўлиб, тупроқнинг тафти-ю, теракнинг сеҳри тегиб, йўлга кириб кетибман.

Лекин мактабга боргунимча, онажоним, сизнинг елкангиздан тушмаганларим ҳали-ҳануз ёдимда. Сизни қийнаб кўйганим йўқми? Қўлларингизга илиқ сув куйиб, сочиқ тутиб, маъюс кўнглингизни кўтара олдимми? Билмадим, билолмадим...

Ёнаётган дарахт! Сен менинг чеку чегараси йўқ армонларим, ушалмаган орзуларимсан! Дўстим Темурнинг онаси... Манзура холам-ойим ҳар сафар йўқлаб борганимда, кўлларини елкамга теккизиб тавоб қилгандек кўришганларида, онажоним, сизни ўйлайман. Яна бир ҳамкасбимнинг тўқсонларни қоралаб қолган оналари Саломат ая кўриша туриб, лабларини пешонамга босганларида кўнглим гупуриб, сизни, йўқотган қимматли гавҳаримни топгандек бўламан.

Ёнаётган дарахт! Тўрт фарзандини эр етганда тупроқ бағрига бирин-кетин узатиб, ўзи чўпу устихонга айланган, кўзи ожизлашиб қолган саксон ёшли Хатирахон она – Ёнаётган дарахт эмасми? Оғзим ошга

етди, деганда қоқилган, ёлғиз Фарҳодининг дардида куя-куя адо бўлган Сайёра опам ҳар сафар мени бағрига босиб, ўкраб нола қилганларида, қандай қилиб юпатишни билмай, ночорлигимда яна ўзингиз сабр-қаноатли бўлишга ундайсиз, меҳрибоним, ёнаётган дарахтим... Онажоним!

Ёнаётган дарахт! Болаликдаги шўхликларим оқибатида ёниб кетган ўрик дарахтининг сурати ҳали-ҳамон кўз ўнгимдан кетмайди. Онажоним, сизнинг мулойим нигоҳларингизга тўймаган эдим-ку! Меҳру муҳаббатга қонмаган юрак бир умрга зада бўлиб қоларкан. Йўқ-йўқ мен бани инсоният назарида онажонларимизни ёнаётган ўрик дарахти қиёфасида кўришни ҳеч қачон истаган эмасман. Кошкийди, дунёда ўт-олов билан ўйнашаётганлар, ноўрин сўз, жиндай эътиборсизлик туфайли ўзларини-ўзлари ёнаётган дарахт аҳволига солиб қўяётганлар охир-оқибатда шайтонга хай бера олсалар, бу жафокаш она табиатимиз қўйнида бор неъматлардан баҳраманд бўла олсалар, гуриллаб ёнаётган ўрик дарахтининг сурати эса, фақат мажозий маънодаги ҳосила бўлиб қолаверса, айни муддао бўларди-да!

Баъзи диний таълимотларда инсон ўлмайди. У бир жисмдан иккинчисига айланади. Шу сабаб одамлар жониворларга, паррандаларга озор беришмас экан. Ким билсин, деб ўйлашар экан улар, балки жониворлар менинг отамдир, онамдир, синглимдир...

Ҳеч эътибор берганмисиз: қабрлар устидан униб чиққан гул, майсаларда ҳам мажозий хислат борга ўхшайди. Улар марҳумларнинг юзи, кўзи эмасми? Улар дов-дарахтга, гул-гиёҳга айланиб, қайта дунёга келган эмасми? Табиат ва инсон яктан, якжисм, деганларига ишора эмасмикин бу? Биз эса, ҳеч нарсани тан

олмаймиз, ҳеч нарса билан ишимиз йўқ, топтайверамиз, юлаверамиз, ёқаверамиз, отаверамиз...

Худди шунинг учун ҳам “Онажоним, ёнаётган дарахт” деган сўзлар кўнгилнинг туб-тубидан отилиб чиқадиган сўнгсиз аламли нидодек туюлади.

Ёнаётган дарахт!

Истагим, илтижоим шу: дарахтлар омон бўлсин, куртаклар гул ёзсин, гуллар мева тугсин! Дастурхонимиздан доимо қут-барака аримасин! Гугурт... бир оғиз аччиқ сўз, ўйламай қўйилган қадам! Ўтин... аччиқ сўз ҳосиласи, тиғи паррондек тешиб ўтган суяклар! Аланга... кўз қорачиғига жойлашган нафрат учқуни! Бонг – юраклардаги сўнгсиз нидо! Илоҳим, ғазабу ғаразлардан сақланиш йўли топилгани рост бўлсин!

Ёнаётган дарахтлар!

Дарахтга тушган ўт, даврга тушган ўтдир!

Ё Раб, даврнинг ўтини ўчиргучи сув... диёнат эмиш!

Тириклик суви... табиатнинг қони дейишади...

Табиатнинг қонини, жонини олиш бизларга асрий мерос бўлиб қолмаганми?! Билмадим, билмадим...

Билмадим, билолмадим... Шуни аниқ биламанки, дарахту гиёҳ, парандаю даррандалар бор экан, сизу мен бормиз, азиз юртдошим!

ТАЗАРРУ

Бунга кўп йиллар бўлди. Ҳар сафар ўша воқеани эсласам, елкамда сон-саноқсиз чумолилар ўрмалагандек бўлиб, ўзимни қўярга жой топа олмай қоламан.

Хуллас калом, ўшанда ёшлар матбуотида хизмат қилардим. Азим Бухоро вилоятининг Шофиркон туманига бориб қолдим. Одатда бу томонларда меҳмонни бошда кўтаргудек бўлишарди. Омадим юришмади чоғи, кутиб олувчи бўлмади. Устига-устак кеч кириб

қолган, райкомда қоровулдан бошқа ҳеч кимса йўқ. Ҳарқалай, ўша кишининг далдаси билан меҳмонхонага етиб олдим.

Чоғроққина хонада каттакон темир қутининг ёнгинасига қўйилган столда гулдор рўмолга ўранган жиккаккина кампир қалин муқовали дафтарига алланарсаларни ёзиб ўтирарди.

– Сизга қўнғироқ қилишгандир. Иложи бўлса тузукроқ хона берсангиз, – дедим яп-янги гувоҳномамни кампирнинг олдига беписандлик билан суриб.

– Қилишди, бачам, қилишди, – деди онахон кўзойнаги устидан менга тикилиб. Унинг олдига ҳеч қандай телефон йўқлигини пайқамаганимни қаранг.

– Олтинчи калавот бўш, бачам, – деди онахон исму шарифимни қалин дафтарига қайд этаркан.

– Олтинчи хонага қандай борилади? – сўрадим ҳайрон бўлиб.

У ўрnidан чаққон туриб рўпарадаги икки табақали эшикни ланг очди. Катта хонага еттита каравот, ўртадаги тумбочкага эса графин ва стаканлар териб қўйилганди. Хонада беш киши майкачан бўлиб, ёнбошлаб ётишарди. Ҳеч ким менга эътибор ҳам бермади. Биров саломимга алик ҳам олмади. Дераза ёнидаги каравотга дипломатимни қўйдиму, ташқарига отилдим. Онахоннинг ёнидан ўтарканман ўзимча писанда қилган бўлдим.

– Бунақалигини билганимда машинага жавоб бермаган бўлардим.

– Вой, бачам-ей, – жавраб қолди онахон соддалик билан. – Бо, шопирга ҳам жой бор-ку. Бекор йибориб-сиз узоқ йўлга.

Бу гап менга қаттиқ таъсир қилди. Шу соддадил онахоннинг олдига ўзимни каттакон қилиб кўрсатишни менга ким қўйибди. Бир ёқда қорин қурғур

таталиб турибди. Ҳовлида узоқ айланиб юрдим. Бир четдаги олмазордан уч-тўртта сархил олмалардан узиб, иштаҳа билан едим. Димоғим чоғ ҳолда жойимга келиб ёнбошладим.

Одатда сафарда юрадиган кишилар ўз камчиликларини яхши билишади. Шундай бўлса-да имкони борича ўша камчиликларини яширишга уринишади.

– Орамизда хурракчилар борми? – сўради кимдир.

– Хурракчи ҳаммадан кейин ухлайди, – огоҳландирди қўшни каравотда ётган йигит. Шу топда эшик очилиб, паст бўйли елкадор семиз киши кириб келди. У ҳеч кимга эътибор бермай бир зумда ечинди-ю, ўзини кўрпанинг ичига олди. Унинг кетидан бояги онахон кўринди.

– Жамоат жам бўлди. Энди мен бориб неварамни овитай, болалар исменада эди, – деди ва оҳиста эшикни ёпди.

Хонага жимлик чўкди. Ҳузур-ҳаловат онлари ҳаммани аллалай бошлади. Пойгакдаги каравотда ётган семиз амаки шундай хуррак торта бошладики, шифт зириллаб, тумбочка устидаги стаканлар бир-бирига урилиб, овоз чиқара бошлади.

– Оббо, жуда одамига учраган эканмиз-да, – деди қўшни каравотда ётган йигит.

– Сув пуркаб юборинг, жимиб қолади, – маслаҳат берди кимдир.

Амаки эса ҳеч нарсага парво қилмай, “боғ аро”ни авжидан оларди. Қўшни йигит ўрнидан туриб, стакандаги сувдан хўплаб, хурракчи амакига пуркаб юборди. Хуррак авжида узилди...

– Бўларкан-ку! – хитоб қилди қўшни йигит, аммо жойига етмасдан яна бошланди, кейинги хуррак шунақа авжигача чиқдики, ҳеч тоқат қилиб бўлмай қолди.

– Э, бунингиз бузуқ трактор экан-ку, – деди бошига гулдор сочиқ ўраб олган киши: – Ёнбошлаб ётинг-да, жўро!

Хуррак келган жойида яна узилди. Семиз амаки бошини даст кўтарди-ю, атрофга аланглади:

– Нима дедингиз?!

– Ёнбошлаб ётинг-да! – зарда қилди бошига сочиқ ўраган киши.

Семиз амаки “хўп” деди. Атрофга бир зум жимлик чўқди. Кейин яна кетма-кет “портлаш овозлари” эшитилди, хурракчи амаки ашуласини авжига чиқара бошлади.

Ноилож кўнглимдан ўтган фикрни овоз чиқариб айтдим:

– Оғайнилар, уни каравот-провоти билан ташқарига олиб чиқиб қўйсак-чи...

– Ҳозир боплаймиз-да, – деди қўшни каравотда ётган йигит. Хурракчининг каравотини бир зумда ташқарига олиб чиқиб қўйдик. У қимир этмади, бараллар хуррагини отиб ётарди.

Ўрнимга ётдим уйку элтиб, ухлаб қолибман. Уйғонганимда эса хурракчи амаки яна ўз жойига келиб қолибди. У каравотга ўтириб олиб, зўр бериб гарданини сочиқ билан артарди.

Елкамга сочиқ ташлаб ташқарига чиқдим. Ҳаво мусаффо эди. Негадир кечаги шеригим мендан кўзини олиб қочишга ҳаракат қиларди.

– Тинчликми, – сўрадим, – хурракчи амаки қалайлар?

– Кечаси яхши иш қилмадик, – деди у.– Нариги томондаги бошига сочиқ ўраб ётган киши: “Чори, тур ўрнингдан, болалар шўхлик қилиб қўйишди. Бечора, эрталаб уйғонса бошқа жойда ётганини кўриб эси чиқиб кетади, юр, каравотини олиб келайлик, деди. Униси

индамай рози бўлди. Улар каравотни жойига олиб келиб қўйишди. Тун бўйи қилган ишимдан пушаймон бўлиб ухлолмадим. Бор гап шу. Ако...

Ҳар сафар ўзгаларнинг соддалиги ёки камчилигидан куладиган кимсаларни кўрсам ғазабим қайнайди. Бунга кўп йиллар бўлди. Ўша воқеани эсласам, елкамдан сон-саноқсиз чумолилар ўрмалагандек бўлиб, ўзимни ноқулай ҳис қиламан, тавба-тазарру қилгим келади.

ТАСАЛЛИ

Оҳангарон водийсининг “Қизилтов” этакларида жойлашган қишлоқлардан бирда отахон Ортиқбой Исматуллоҳ ўғли билан ҳамсухбат бўлиб қолдик. Айтишларича, Ортиқбой ота кўпни кўрган, кўп билан кенгашиб иш қиладиган, одамларнинг яхши ва ёмон кунларида ёрдам ва маслаҳатларини аямайдиган инсон экан. “Бу томонларда у кишини танимайдиган, у кишининг жонолғич суҳбатларидан ва илтифотларидан баҳраманд бўлмаганлар камдан-кам топилади”, дейишади кўпни кўрган қариялар.

Отахон салкам қирқ йилдан буён ёстикдоши Матлубахон ая билан умргузаронлик қилиб, тўрт ўғил, тўрт қизнинг меҳрибон ота-онаси, бир этак невараларнинг бобо, бувиси бўлиб, уларни ўзлари емай-едириб, киймай-кийдириб, эркалаб, дуои жонларини қилиб ўтиришибди.

Ҳаётда шундай лаҳзалар бўладики, инсон умри бўйи кўрган кунларини ҳам алқаб, ҳам ёзғириб яшайди. Ҳарқалай, қилаётган ишларингга халал берадиган бадният кимсаларга инсофу тавфиқ тилаб яшаш ҳам бахт.

“Бир армоним бор, деди отахон суҳбат адоғида, кўзёшларини чорси рўмолчасига артаркан: тўғри, бировга ёлчитиб яхшилик қилмагандирман, бошига мусибат тушган яқинларимнинг кунига ярамагандирман. Билмадим, дўстдан бўлдим, душмандан бўлдим, Эгамнинг хукмига ҳавола...

Мана беш йилдирки, армоним ичимда. Дардимни кимга айтишни билмайман. Кенжа ўғлим Сабриддин куйдириб кетди. Йигит киши эр етганда ер тишлаган экан. Фарзанд доғини ҳеч кимга кўрсатмасин, илоҳим. Айниқса, онасига қийин бўлди: “Вой-вало, Сабриддиним!” лаб йиғлагани-йиғлаган”.

“...Рақиб тиғи кирмаган дилга соғинч ханжари қаттиқ ботаркан...” Дарвоқе, бу сўзларни қайси китобдан ўқиганим, кимдан эшитганимни шу тобда эслолмадим... Ғоятда топиб айтилган гап.

Фарзанд доғини айтиб йиғлаган оналарни кўрсам, юрагим тўкилиб кетай, дейди. Онани яратмасин экан, бир вужудда ҳам тенгсиз меҳр туйғуси, ҳам чексиз қаҳр қудрати ҳайқириб ётади оналаримизнинг соҳир юракларида.

Ҳарқалай, марҳум Сабриддиннинг душманлари бормиди, бу албатта менга қоронғи. Агар бор бўлса, ёмонларнинг жазосини Аллоҳнинг ўзи берсин!

Шошиб, улоқиб кетаётган одам на ўзини, на ўзгани, ҳатто Яратганни танийди. Дунё гўзалликларидан бебахра юраверади. Хайём таъбири билан айтганда: “Лойимни қорган ўзи, берган феълини ҳам ўзи билади”.

Зеро, дард бор жойда шифо ҳам бор-ку, деган андишада Ортиқбой отанинг адоқсиз, аламангиз қайғусига малҳам бўлармикан, деган умидда ушбу сатрларни қоралашга шошилдим:

Ҳов, “Қизилтов” этакларида
Асал едим, бол дедим.
Шу ерларда қол дедим,
Лола уздим, гул тердим.
Шу заминнинг одамларини
Алқаб, алқаб дил бердим.
Ўзимни итобга оламан ногоҳ,
Тўпори одатинг қолмади-да ҳеч.
Сенга ким қўйибди кўнгили сўрашни –
Таассуф қилмагин, энди бўлди кеч!
Ортиқбой ота ҳам тушунди чоғи,
Кўзлари ёшланиб, секин сўз бошлади:
“Ай, дунё... бебақо, бевафо дунё,
Сўрови бормикан биз тортган ҳар оҳнинг.
Сабрли бўлсин деб, “пуф-пуф” лаб ўстирдик,
Буюргани шу экан қодир Аллоҳнинг!
Бандаси эканмиз. Чидаймиз энди,
Бир фарзанд доғида гадоймиз энди.
Қўлида гўдаги... ғунча, гул қолди.
Келинчак “бибишим” ёлғиз тул қолди.
Айтинг... Бу паймонам қачон тўларкан,
Нега ота қолиб, фарзанд ўларкан...”

Инсон ҳўл таёқ эканми, билмадим, эгилаверади, аммо синиб кетмайди. Йиғлаган кўзга ёш ҳам келавараркан. Сабр-қаноатнинг йўллари мунча узундан-узоқ бўлмаса...

Ҳарқалай, шу сўзларни қоғоз қатларига яширарканман, бироз бўлса-да, енгил тортдим:

Яхшилар кўп экан кўҳна дунёда,
Бир-биридан мумтоз, ўктам, зиёда.
Инсонлар бир-бирин алқасин мудом,
Ташвишларни ўзинг енгасан, одам!

АРМОН

*Кўп менда гуноҳ, энди савоб ким қилғай,
Кўп менда савол, энди жавоб ким қилғай.
Қайдаки хоки пок тавоф қилдим мен,
Ҳокимни менинг энди ким тавоф қилғай.*

Паҳлавон Маҳмуд

Таътил кунларининг бирида кўнгил яқин бир дўстимнинг дийдорини истади. Бундай дамларда одатда телефон гўшаги кўтарилди-ю, керакли рақамлар терилади. Шундай ҳам қилдим. Танишимнинг қизи: “У киши Ангрендаги қариндошимизни йўқлаб кетувдилар, уч-тўрт кун ўша ерда бўларканлар, истасангиз сиз ҳам борар экансиз, тайинлаб кетганлар”, жавобини қилди ва керакли йўл-йўриқни тушунтирган бўлди.

“Сайил ҳам сайил, саргардон ҳам сайил”, деганларидек, ўзимга нотаниш йўлга отландим.

Оҳангарон водийсининг Қизилтов этакларида жойлашган хонадонга рўбарў бўлдим. Эшик қоқиб, хонадон соҳибининг исми-шарифини айтиб чақирдим.

– Эшик очиқ, кираверинг, – шикаста овоз эшитилди. Ноқулайлик остонасидан ҳатлаб, ҳовлига кирдим. Саранжом-саришта хонадоннинг фариштамонанд бекаси пешвоз чиқиб, салом бергач, кимлигимни сўради. Айтдим, “Фалон қариндошингизни излаб келувдим, у киши сизларникида қўнган экан. Кўриб кетай дедим”.

“Бир жойга кетувдилар, ҳозир келиб қолсалар керак. Уйга киринг”.

Одатда эркаги йўқ хонадонга бегона кишининг кириб келиши мумкин эмас. Одатимиз, одобимиз шундай. Аммо мен бу одатга хилоф равишда дастлабки қадамни босиб кўйган эдим. Назаримда ноқулайлик

юки менга ҳам, бекага ҳам ўз ҳукмини ўтказа бошлаган эди.

Ҳар ҳолда, эркакларга нисбатан аёллар бундай пайтда журъатлироқ бўлишади. Саломатхон ноқулай аҳволга тушиб қолганимни тушунди. “Кўчада турсангиз гап қилишади”, дея қўярда-қўймай ичкарига бошлади. Ўтирдик. Таомилга кўра элу юртга тинчлик, хотиржамлик ато этишини тилаб дуо қилган бўлдим. Бека дастурхон ёзиб, нон синдирди, чой дамлаб келди. Кутилмаган меҳмонни дастурхонга ундади.

Сўз-сўзга уланиб яқинда оила бошига тушган мусибатга бориб тақалди. Шу ўринда айтишим жозизки, мен Саломатхонни ҳам, унинг турмуш ўртоғи Каримжонни ҳам ғойибона билардим-у, аммо кўрмагандим. Уларнинг бошига тушган қайғу-ҳасратдан эса мутлақо беҳабар эканман. Шу боисдан ҳам кўнгил сўраб, сабр-тоқат тиладим.

Саломатхон гоҳ ўртаниб, гоҳ куюниб кўзларидан шашқатор оққан ёшларини сидириб, якка-ягона фарзанди Хурсандбекнинг ҳалокати ҳақида сўзлаб берди.

Тенгдошлари билан Қизилтов этакларида мол боқиб юрган Хурсандбек ногаҳон чуқурликка тушиб кетган ўртоғини бир амалаб қутқаргану ўзини ўнглай олмай ўша чоғга тушиб қолганини сезмаган. Кўп уринишлар, ҳаракатлар эса самарасиз кетган. Яқин-атрофда унга ёрдам бера оладиган катталар ҳам бўлмаган. Тупроқ уюми сурилиб кетиб, болакайни босиб қолганлиги оқибатида фожиа юз берган.

Фарзанд доғи бу хушрўйгина аёлни адоий тамом қилганлиги шундоққина кўриниб турарди. Шу топда Саломатхон адоқсиз қайғуларини, армонларини, кўрган-кўраётган дарду ҳасратларини айтиб йиғлапти-ю, менинг кўнглим алағда, шу муштипар онага

қандай таскин, тасалли беришимни билмай, ҳайронман.

Ҳарқалай, мен бу хонадонга тасодифан келиб қолган йўловчи, ўзим истамаган ҳолда онанинг қайғуларига, ҳасратларига шерик бўлиб қолган эдим.

*Ё Раб, бу қандай бедодлик, кўргилик ўзи,
Она йиғлаганда сўз топиб айтолмасанг.
Ё Раб, бу қандай кўнгилни сўргулик ўзи,
Она йиғлаганда минг бор улоқиб.
Бир бор ортга қайтолмасанг:
...Қандай инсон бўлдинг, ўзи?!
Бўғзимдан отилиб чиқмас сўзларим,
Овута олмадим йиғлоқи хаёлни.
Тунлари ҳўл бўлган болиш кўзлари,
Овута олмадим ўғилсиз қолган аёлни.*

Ва ниҳоят, дўстим ҳам, хонадон соҳиби ҳам бирин-кетин кириб келишди. Қуръон тиловати она фарёдини енгди чоғи, зирқираган кўнгил бироз таскин топгандек бўлди.

Саҳар туриб, Хурсандбекнинг зиёратига бордик. Қабрлар оралаб борарканмиз, ўзи сингари кичкина қабрдаги мрамар ёдгорлик лавҳага шундай сатрлар битилганди:

*“Эй, йўловчи, бир дам эгил, урёнлар пастдур,
Яратган наздида оху гирёнлар хасдур.
Қара, бунда кун кўрмаган,
Бир гўдак ётур –
Кўнгилда ушалмас армон бадастур!”*

ЧИРОҒИ ЁНИҚ УЙ

Йиғилиш роса чўзилди. Режадаги ишларим эса, битмади. Устига-устак, кеч кириб, қоронғи тушиб қолган. Бу қишлоқдан Тошкентгача тўқсон-юз чақирим келар-ов. Бир кечага қўналға топмасам бўлмайди чоғи. Аксига олиб, қишлоқ фуқаролар йиғини раисининг, “Бир кун минг кун бўлмас, бизникида қолаверинг” деганига кўнмаганимни айтмайсизми? Шу топда мана шу қишлоқда бир танишим борлиги ёдимга тушди.

Қишлоқ оралаб аввал ўнгга, яна чапга бурилдим, хуллас, ўзимга таниш кўринган бир хонадоннинг эшигини тақиллатмоқчи бўлдим. Эшик оҳиста очилди-ю, ичкари киролмай гарангсиб қолдим. Товуш бердим... Гувуллаган шамол овозимни бўғиб, олис-олисларга тентиратиб кетарди.

*Шамол эшик очади,
Эшикни очар шамол.
Ҳар ён хазон сочади –
Юролмайсан, бемалол.
“Сен бу ерда турмагин”,
Зуғумини оширар:
“Киролмайсан, кирмагин”, –
Дея, қистаб шоширар.
“Йўловчиман, кўчада –
Қолсам, ярашмас шамол!”
Шамол хазон сочади,
Эшикни ёпар шамол...*

Назаримда худди шу хонадонга илгари ҳам бир келиб, меҳмон бўлгандекман. Аммо қачонлиги ёдимда йўқ. Ҳозир эса, бир пиёла иссиқ чойга жону жаҳонимни беришга ҳам тайёрман. Иккиланиш, орқага қайтишга сира ўрин йўқ. Шу алфозда яна товуш бердим.

– Эшик очиқ, кираверинг, – деган овоз хушимни ўзига келтирди. Ўзимни ичкарига олдим. Узун йўлак бўйлаб бораяпману, кўнгил алағда. Баланд бўйли, қирқ-эллик ёшлар чамасидаги хушрўйгина аёл мени кутиб олди, салом бердим.

– Хуш келибсиз, меҳмон! Тортинмай ичкарига кираверинг, – далда берган бўлди у. Ҳовли тўридаги чоғроққина айвонга кўтарилдик. Мухбир эканлигимни айтиб, ўзимни таништирган бўлдим. Ўтирдик. Дастурхон ёзилди, бека ўрнидан туриб, чой дамлаб келди. Бир пиёла қаҳрабо кўк чой тутаркан, сўзланди:

– Сизни яхши танийман. Мажлисларда кўрганман, – деди ўзини “Дилором опа” деб таништирган мезбон. Аммо ноқулайликнинг зил юки ўртада кўндаланг бўлиб турарди. Шу орада хонадон соҳибининг исму шарифини эсладим. У кишини йўқлаб келганимни айтдим. Орадаги ётсираш чекингандек бўлди.

– Акангиз ўн икки йил аввал бу дунёни тарк этганлар. Шунақа, аёл бошим билан у кишидан ёдгор уч қизимизни уйли-жойли қилдим. Бири-биридан ширин бир этак набираларим бор. Кўриб турибсиз, ҳайҳотдек ҳовлида чироқларини ёқиб ўтирибман. Дилором опа кўзларидан сизиб чиққан ёшларни билинтирмай кафти билан сидириб, сўнг сўзида давом этди:

– Туманимизда маданият ишлари бўлимида узоқ йиллар ишлаганлар. Нима бўлди-ю, пешонамизга сиғмай қолдилар. Шу ерда қишлоқ клубини тебратиб, у кишининг ишини давом эттиряпман. Ўлмаган қул ҳаммасини кўравераркан.

*Тегирмоннинг бошимиди,
Ёлғиз аёл, ёлғиз аёл.
Палахмоннинг тошимиди,
Ёлғиз аёл, ёлғиз аёл.*

Йиллар оша ёстиқдошин
Кутиб яшар ёлғиз аёл.
Беваликнинг аччиқ ошин –
Ичиб яшар, ёлғиз аёл.
Чироқ ёқиш удумини
Қўймайди ҳеч, ёлғиз аёл,
Бу қисматнинг тутумини
Суймайди ҳеч, ёлғиз аёл.
Ёлғиз аёл кимлигини
Айтолмадим, тўлиқ шодон,
Хонадоннинг жимлигини
Ошкор қилган ўзим нодон.
Тегирмоннинг бошимиди,
Ёлғиз аёл, ёлғиз аёл.
Палахмоннинг тошимиди,
Ёлғиз аёл, ёлғиз аёл.

Ҳар сафар шу томонларга йўлим тушганда, албатта, Дилором опани йўқлаб қўяман. Ноиложлик кўчасида тентираганим ўша сирли кеча асло ёдимдан кўтарилмайди.

ЁДНОМАЛАР

ЮРАКЛАРНИ ЗАБТ ЭТГАН ШОИР

Кўнглимда бир ушалмас армон бор. Бу армон ҳеч қачон мени тарк этмайди. Кўнглимда узилмаган бир қарз бор. Умр бўйи шу қарзни уза олармиканман? Кўнглимда бир юпанч бор. Бу юпанч кўрган кунларимга шукроналик юпанчидир. Назаримда болаликнинг, ўсмирликнинг ўзига хос ҳою-ҳаваслари бўлади. Ана ўшанда сени тўғри йўлга солиб юрган одам муаллими соний бўлади. Сени тушунадиган, дардингга, армонингга шерик бўладиганларгина устози аввалдир.

Ҳассос шоир Хайриддин Салоҳ ана шунақа муаллими соний, устози аввал бўлган, табаррук ва унутилмас инсонлардан бири эди. Унинг “Кийик” номли шеъри бор. У шундай бошланади:

*Тик қоя бошида турар бир оху,
Кўрқаман йиқилиб тушмаса ох, у.*

Ўшанда саккизинчими, тўққизинчи синфда ўқирдик. Собиқ Калинин туманидаги Пионер ва ўқувчилар уйи қошида тузилган адабиёт ва драма тўғарақларига қатнашар, унча-мунча шеърлар машқ қилиб юрардик. Қаерга қўлимизни узатсак етади, деб ўйлардик. Орзуларимизнинг чеку чегараси, поёни йўқ.

Бир куни катта танаффус пайтида мени услубиёт бошлиғи Шораҳим Салимов йўқлаётганини айтишди. Югуриб борсам, Шораҳим аканинг оғзи қулоғида: “Шавкат, эртага дарсдан кейин ўртоқларингни тўпла, шоир Хайриддин Салоҳ адабиёт тўғарагига раҳбар бўлиб келди. У киши машҳур шоир!” деди.

Тирик шоирни кўришнинг ўзи бахт эди ўшанда.

Хуллас, бир зумда ўртоқларим – Эминжон, Темур ва Шоазизлардан суюнчи олдим. Вақт эса, бирам имиллаб ўтардики...

*Шу қадар лабига келган қоянинг,
Нега кўзи бежсо, қулоқлари динг.*

Ниҳоят, биз интиқ бўлиб кутган дақиқалар ҳам яқинлашди. Хайриддин ака ниҳоятда зийрак, ўта камтар. Ширинсўз, жуда билимдон, ўрта бўйли, ўзига ишончи мустаҳкам бир киши эди. Бир нафасда апоқ-чапоқ бўлиб кетдик. Одатда биз қишлоқ болаларини катталар борки, сенсираб гаплашишарди. Хайриддин ака эса, аксинча. Ҳаммамизни сизлаб гапирар, ҳеч нарсани эътибордан қочирмас, ўзини биз ўсмирлар билан тенг тутарди. Ҳатто дам олиш пайтларида биз билан футбол ўйнашдан ҳам эринмасди.

Хайридин Салоҳ ва унинг шеърлари деганда, табиатнинг бир лаҳзалик манзаралари келади кўз олдига. Унинг шеърларини ўқиганимда шамоллар беланчагида айланиб чарх урган юрак нусха, ял-ял ёниб турган баргизахон, ирмоқларнинг гулдираги-ю, сайроқи қушларнинг тинимсиз чуғур-чуғури, майсаларнинг майин тебраниши, тоғларнинг салобати, водийларнинг маҳобатли ва такрор билмас гўзаллиги саф-саф бўлиб кўз ўнгимдан ўтаверади.

*Ё кўриб қолганми сайёд қорасин,
Ё излар бирорта жигар порасин.*

Унинг шеърларидаги ширадорлик нимада экан, деб ўйлайман. Унинг шеърлари назаримда, табиатнинг бир қисми, ажралмас бўлагидир ёки унинг суратларидир. Хайриддин ака нафақат табиатни ардоқлов-

чи, нафақат яхши инсон, самимий дўст ҳам эди. У биз, ёш қаламкаш дўстларининг яқин сирдоши, меҳрибон устози эди десам, асло хато қилмаган бўламан. Биз унинг ўз таъбири билан айтганда, “укашонлари”, шогирдлари – Темур Убайдулло, Абдулхай Носир, раҳматли Эмин Усмон, Рауф Толиб, Сайфулло Илёсовлар ҳали тетапоя бўлмиш илк машқларимизни унинг нигоҳидан ўтказиб олишга ошиқардик.

О, у дамларнинг севинчи, ҳайрати. Хайриддин ака билан ҳар бир учрашувимиз, мулоқотимиз бизларга олам-олам қувонч бағишлагани ҳамон эсимда... Беихтиёр унинг ўтли нидолари ёдга келади:

*Ё сув ичмоқ учун қоядан тикка,
Сакраб тушмоқчими пастликка?!*

Ўсмирлик дамларининг ҳамдами бўлмиш катталар ҳамиша ҳам кўнглингда чуқур из қолдиравермайди. Аммо Хайриддин ака ғоятда дилкаш инсон бўлганидан ғўр машқларимизни тузатишдан эринмас, сабр-тоқат билан нозик ниҳолларни асраб-авайлар уларнинг мева тугишини интиқлик билан кутарди. Ахир ўшанда у эндигина 29 ёшга кирган бўлса-да, “Чашма”, “Иккинчи имтиҳон” шеърий тўпламлари билан шеърхонлар қалбини забт эта олган навқирон шоир эди-да!

*Туриши шу қадар тоққа ярашган,
Мен эса тўймасдим узоқ қарашдан.*

Хайриддин ака шеър ўқиганида овози тўлқинланиб, ўзи эса ҳаяжонланиб кетарди. Унинг овозидаги табиий титроқ оҳанги баралла сезилиб турар, ортиқча ҳаяжон эса тингловчиларнинг салобатиними, ҳайратиними ҳис қилгандек, унга халал бераётгандек

туюларди. Назаримда унинг ўзига хос янгроқ овозида тоғлар виқори, барглар шивири, елларнинг эсиши элас-элас эшитилиб турганга ўхшарди. Майинлик, ширадорлик, самимийлик оҳанглари йўғрилган сатрлар қалбингизни бирдан жунбишга келтиради-ю дилингни нурга-зиёга тўлдириб юборади:

*Ху... Оху қайгадир кетди тез учиб,
Қоя маъюс қолди қалби увишиб...*

“Кийик” шеърида ўз қисматини кўргандек, унга ўз муносабатини билдираётгандек бўлиб туюлаверади, шу шеърни ўқиганимда... Ахир Хайриддин ака атиги 35 йил умр кўрди, холос. Мана, салкам ўттиз беш йилдирки, Хайриддин ака жисман орамизда йўқ. Унинг шеърлари, қўшиқлари баллада ва дostonлари эса ҳамон қўлма-қўл.

Зеро, яхши китоблар ҳамиша ўлим билмасдир.

Кўнглимда бир ушалмас армон бор. Кўнглимда бир узилмас қарз бор. Кўнглимда бир юпанч бор. Бу юпанч шукроналик армонлари, қарзлари, юпанчларидир. Бу Хайриддин аканинг шеърларидан тузилган хиёбондир, унинг ўлим нималигини билмайдиган умри боқий китобларидир. Зеро, ана шу хиёбондан бир бор ўтган муҳтарам шеърият шайдоларининг ҳам умри боқий бўлсин.

1989 йил.

“ҚАЙҒУРИБ ЯШАМОҚ ОДАМЗОДГА ХОС”

Бирор нарсадан ранжиганимда, кўнглимга ғубор оралаганда беихтиёр Юсуф Шомансурни эслайман. Унинг тийрак нигоҳи, ўта тўғрисўзлиги, чўрткесарлиги, ҳақиқат учун ўзини ҳам, ўзгани ҳам ҳимоя қилишга ҳозир у нозирлиги кўз ўнгимдан ўтаверади. Ана ўшанда қалбимга юпанч қидираман, уни излаб қоламан. Дарвоқе, Юсуф аканинг ҳаётдан бевақт кўз юмганига ҳам кўп йиллар ўтибди...

*Мен ўтказмаганим
Яшил дарахтлар
Хаёл осмонида шовиллар ҳамон.
Чинор,
Арғувонлар,
Ёнғоқ,
Тераклар,
Кўксимни оғритар кўзғалса шамол.*

Юсуф аканинг шеърлари фавқулудда фикр айтиш, ўқувчисига қандайдир янгилик бериши билан ажралиб туради. Унинг китобларини варақлар эканман, кўнглимдаги туғёнлар авж олгандек бўлади. Ҳаётга муҳаббатим ортади, яшашга, яшаганда ҳам қувониб-қувониб яшашга ундайди. Унинг такрор билмас шеърый сатрларининг сеҳри доимо қалбимга илиқлик бахш этиб, хаёлимни олис-олисларга етаклаб кетади. Юсуф ака биз – шогирдлари (Эминжон, Темур, Рауф, Абдулҳай, Шоазиз ва мен)га қанчалик меҳрибон, раҳмдил бўлса, ўзига нисбатан шунчалик шафқатсиз ва қаттиққўл эди.

Унинг етук шеърлари, қўшиқлари, пародия-ҳажвиялари, дostonлари, саҳна асарлари, таржималари, илмий-адабий мақолалари ва ниҳоят “Қора марварид”

романи ана шу шафқатсиз қаттиққўлликнинг такрорланмас мўъжизалари, ажойиб меваларидир.

Юсуф ака ҳозир мен ўқиётган ҳамду саноларга, ҳолвайтар янглиғ мақтов ёрлиғларига ҳеч қачон муҳтож бўлмаган, ҳали ҳам муҳтож эмас. Аммо унинг қисқа ҳаёти, унинг тиним билмас ижоди ҳақида сўз юритилса, аввало, шоирнинг руҳи шод бўлади, қолаверса, яхши ижодкор, яхши одамлар ҳақида, уларнинг ибратли ишлари ҳақида қанча кўп ёза олсак, шунчалар фойдадан ҳоли бўлмас, деб ўйлайман.

“Салкам йигирма йилдан буён шеър ёзиб келаётганим ҳурматли китобхонларга маълум. Хайриддин Салоҳ ва Эркин Воҳидов билан устоз Ғайратийнинг адабиёт тўғарагида дарс олиб, эллигинчи йилларнинг бошларида илк машқларимни матбуотда эълон қилдим...” деб ёзади Юсуф Шомансур “Лирика” китобининг сўзбошисида.

Ҳа, Юсуф Шомансур устозлари Ғайратий ва Мақсуд Шайхзоданинг муносиб вориси, қобил шогирди бўлгани билан ғоятда фахрланар, уларни ардоқлар, ҳурматларини ўрнига қўя билар эди.

Юсуф ака кўлига илк бор қалам олган, қалбида шеъриятга, адабиётга ошуфталик умиди ниш урган қаламкашлардан ёрдамини аямасди. У кўплаб тенгдош дўстларимнинг қалбига умид учқунини сола билган устоз шоир эди десам, янглишмаган бўламан.

Биз – илк машқлари матбуот юзини кўрган ёшлар Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида ўтказиладиган тадбирларнинг биридан кейин Хайриддин ака бизни ўрта бўйли, қорачадан келган, каттакон беўхшов бурни ўзига ярашиб турадиган киши билан таништирди:

– Юсуф Шомансур, жуда чапдаст шоир, ундан ташқари қадрдон дўстим, менга ишонгандек ишонаверинглар!

Юсуф ака ҳаммамиз билан дўстона қўл олишиб кўришди:

– Эминжоннинг ҳикояларини, Шавкатжоннинг шеърларини ўқиганман, қандайдир самимият, рост-гўйлик бор уларда, – деди у Хайриддин акага юзланиб. Хайриддин Салоҳ бу мақтовни худди ўзи эшитгандек майингина жилмайиб қўйди:

– Шомансур мақтадими, бас, унга муносиб бўлиш керак!

Шундай қилиб, Юсуф ака билан апоқ-чапоқ бўлиб кетдик. Гап шундаки, Юсуф Шомансур ўша йиллари “Тошкент” давлат хўжалиги худудидан ҳовли олган бўлиб, унинг хонадони биз учун қулай жойда эди.

Хайриддин Салоҳнинг фожиали ўлими ҳаммамизни довдиратиб қўйди:

*Орамиз ҳали ҳам эмас кўп йироқ,
Беш йилми, ўттиз йил нима деган гап?
Шеъримиз – шеър экан, ўзимиз – тупроқ.
Аммо лаҳза-лаҳза борғум такрорлаб:
Қиёматли дўстим, азиз Хайриддин,
Наҳотки, наҳотки сендан айрилдим?*

Бу айрилиқ Юсуф Шомансурга қаттиқ таъсир қилди. Унинг сочларига оқ оралади, вазмин хаёлпараст бўлиб қолди:

*Отам ўлганида қалбим ўртанган,
Устоз тобутига боқдим аламнок,
Тенгқурдан айрилмоқ – фожиа экан,
Чўғ бўлиб чўғмасман ва хок бўлиб хок...*

*Ёш ўрнига зардоб томар кўзимдан,
Оҳ ўрнига кўчар қалбимдан ингроқ.
Ҳайҳот завқ ололмай қолдим назмдан,*

*Дўстлигимиз ўзи шеър эди янгроқ,
Қиёматли дўстим азиз Хайриддин,
Наҳотки, наҳотки сендан айрилдим?*

Юсуф ака устоз-шогирдлик анъаналарини давом эттиришга жазм этди. У марҳум дўсти Хайриддин Салоҳнинг адабий оламда тетапоя қилаётган шогирдларини ўз паноҳига ола билди. Ҳар биримизга ўзгача меҳр билан қарар, машқларимизни ўқиб чиқар, таҳрирталаб жойларини эринмай тузатар ва уларни ўзи газета-журналларга тавсия қиларди. Агар бирор-тамизнинг шеър ёки ҳикоямиз матбуотда чоп этилса, албатта излаб топар ва самимий қутларди. Ҳозир шу сатрларни ёзарканман, аксарият кўпчилигимизда бунақа тантилик камайиб бораётганини алам билан ўйлайман.

1972 йили 3 ноябрь куни эди. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида шеърят кенгашининг йиғилиши бўлиб ўтди. Унда Сулаймон Раҳмоннинг “Хаёл” ва менинг “Тасаввур” шеърлар тўпламларимиз муҳокама қилинди. Кенгаш ҳайъати – эътиборли ёзувчи ва шоирлар, мунаққидлар тўпланган. Сулаймон икковимиз қалтираб шеърларимиздан намуналар ўқидик. Аммо менинг кўнглим алағда. Асосий маърузачи Юсуф Шомансур кўринмасди. Ҳайронман, кўнглим чўкиб кетди. Шу пайт эшик очилиб, остонада Миртемир домла билан Юсуф Шомансур кўринди. Назаримда, олам чарақлаб, ҳаммаёқ чароғон бўлиб кетгандек туюлди. Бизга тиш қайраб ўтирганларнинг эса дами ичига тушиб кетди. Устоз Миртемирнинг камтарона салобати ҳаммани сеҳрлаб қўйгандек эди. Муҳокама яхши ўтди. Юсуф ака ана шунақа қалтис вазиятларда ҳам ташаббусни ўз қўлига ола биладиган чўрткесар, ҳақиқий устоз эди.

Ўша тўпламим Юсуф аканинг мухтасаргина сўз-бошиси билан 1976 йилда “Ёш гвардия” нашриётида чоп этилди. Матбуотда яхшигина баҳо олди. Бунда ҳам Юсуф аканинг ўзига хос саховатли кўллари борлигини мамнуният билан эслайман. Илк шеърлар тўпламим чиққан, матбуотда мақталган. Худди осмону фалакда юргандекман. “Гулхан” журналида ишлайман, менга етар киши йўқ. Шундай кунларнинг бирида Юсуф ака йўқлаб келдилар. У киши қутловни қойилмақом қилиб айта оларди:

– Шавкатжон, табриклайман, қани уйга кетдик. Наримондан рухсат олдим. Бир отамлашайлик, – дедилар.

Мен гумроҳ, шунча яхшиликлар қилган устозимга тузукроқ миннатдорлик билдиrolмаганимга ўкинаман, ҳали-ҳали ўзимни койийман... Юсуф ака оилада ҳам, ҳамкасblлари, шогирдлари даврасида ҳам ибрат бўларли, хулқ-атвори ўзига ярашиб турадиган бир сўзли, меҳрибон, ҳақиқатпарвар инсон эди.

Одатда, биз шогирдлар унинг хонадонига дам олиш кунлари борардик. Юсуф ака одатига кўра ҳовли этагидаги ариқ устига ташланган қўлбола чорпояда чой хўплаб, нималарнидир ёзиб ўтирган бўлар, сал нарида эса, кичкинтой ўғилчалари Мақсуджон билан Мухторжонлар чуғурлашиб ўтиришар, Матлуба келинойим ошхонада куймаланар, қизлари Адибахон билан Зебохон у кишига кўмақдош. Катта ўғил Маҳмуджон ҳовлидаги ишларга мутасадди. Ҳовли саранжом-саришта, сув сепиб супурилган. Бу ерда ҳаммининг ўзига яраша вазифаси, ўзига хос ўрни борлиги сезилиб турарди.

*...Ҳали экилмаган дарахтлар, хуллас,
Шовуллаб турибди хаёл уфқида.*

*Ҳали кўкармаган ниҳол ишқида,
Қайғуриб яшамоқ одамзодга хос.*

Бирор нарсадан ранжиганимда, кўнглимга ғубор оралаганида, беихтиёр Юсуф Шомансурни эслайман. Унинг тийрак нигоҳи, ўша тўғрисўз, чўрткесарлиги, ҳақиқатни қарор топтириш учун ўзини ҳам, ўзгани ҳам ҳимоя қилишга ҳозир у нозирлиги кўз ўнгимдан бир-бир ўтаверади... Унинг шеърлари, дostonлари, илмий-адабий мақолалари, қолаверса, шогирдлари унинг овози бўлиб, сурати-сийрати бўлиб эл-юртга хизмат қилаверади. Ҳамиша унинг номи қалбимизда шундайлигича қолади.

1989 йил

“КЕЙИН ЭСЛАБ ЮАРСИЗ”

Муҳаммаджон акани эслайман. Муҳаммаджон Кўшоқовни! У киши беозор сўзлашлари, майин жилмайишлари, ҳамсуҳбатининг ўринли-ўринсиз ҳар қандай гапини чидам билан жимгина тинглаб, оқилона хулоса чиқаришга моҳирлиги билан ажралиб турарди. Муҳаммаджон ака кўпчиликнинг назарида беозор, меҳнаткаш, ўта ориятли ва мулоҳазали, дилкаш инсон, яхши шоир ва фидойи журналист эдилар.

У кишининг яхши фазилатларига қарши ўлароқ, тирикчилик тошдан қаттиқ деганларидек, ижодий имкониятларининг очилмаган қирралари борлиги билан ажралиб турар ва бу ҳолат кўпчиликни ҳайратга соларди, чоғи.

Гап шундаки, Муҳаммаджон ака ўзида бор имкониятларини юзага чиқара олмаган. Камтаринликми, андишами, тортинчоқликми ёки турғунлик йилла-

рининг ҳайбаракаллачилиги асоратими, ҳар қалай, нимадир ҳалал берарди у кишига. Нима бўлганда ҳам журналист Қўшоқовнинг иқтидори, шоир Қўшоқов ижодида ўз аксини топа олмаган эди, чоғи.

Ўшанда, “Ёш ленинчи” газетасининг Адабиёт ва санъат бўлимида ходим бўлиб ишлардим. Ўша даврдаги журналист дўстларим қатори ўзимни ҳар жабҳага уриб, мақола ва очерклар ёзардим. Табиийки, касбдошлар орасида журналистиканинг машаққатли нонини эндигина тота бошлаган ва бу соҳада ҳали ғўрроқ эдим. Шу ўринда ўша пайтларда мендан маслаҳат ва ёрдамларини аямаган, менга ҳар томонлама ёрдам қўлини чўзган... Мирзакарим Пирматов, (илоҳим, охиратлари обод бўлсин) Аҳмаджон Мелибоев, Жабборберган Раззоқов, Сафар Остонов каби хамкасбларимдан умрбод миннатдор эканлигимни айтгим келади.

Бир куни газета муҳаррири Рустам Шоғуломов чақириб шундай дедилар:

– Менга қара, кўктераклик шоир (у киши қилган ишидан мамнун бўлганларисидагина шундай мурожаат қилардилар) сени қишлоқ хўжалиги бўлимига ўтказмасак бўлмайди. Муҳаммаджон аканг ёлғиз қийналиб қолаяпти.

Мен нималарнидир важ қилиб, минғирладим.

– Гап битта, – деди муҳаррир чўрт кесиб, – эртадан бошлаб қишлоқ хўжалиги бўлимида ишлайсан. Биз редколлегияда келишиб қўйдик. Муҳаммаджон Қўшоқов тажрибали журналист. Билмаганларингни ўргатади. Сен ўзи оёқ-қўли чаққон йигитсан-ку!

Тамом. Ортиқча гапга ўрин қолмади. Шундай қилиб адабиёт ва санъат бўлимига келадиган сўнгсиз шеърый номалардан қутулиб, қишлоқ хўжалиги бўлимига сафарбар қилиндим.

Саксонинчи йилларда мазкур бўлим етакчи ҳисобланар, газетамиз эса, қишлоқ хўжалигига оид мақолалар билан тўлиб-тошган бўларди. Бундан ташқари комсомол Марказий қўмитасида ўтадиган шу масалага доир ҳамма тадбирларни тайёрлаш, сўзга чиқувчиларнинг матнларини таҳрирлик қилиш ҳам газета қишлоқ хўжалиги бўлими ходимлари зиммасига юклатилганди. Марказқўмдаги ўртоқларимиз биз мухбирларнинг инжиқликларига чидаб келишар, ҳар қалай, ҳам газета ишини, ҳам комсомол топшириқларини бажараётганимиз туфайли ҳар қандай бало-қазолардан ҳимоя қилишга интилишарди. Минг афсуслар бўлсинки, Муҳаммаджон ака бундай илтифотларни ҳам ўзига хос зийраклик билан рад этардилар.

Хуллас, биз Муҳаммаджон ака билан ота-боладек иноқлашиб кетдик. Одатда Муҳаммаджон ака ишга вақтли келиб, кеч кетардилар. “Эрталабки ишнинг унумига не етсин”, дегувчи эдилар.

У кишининг ён чўнтаклариди ҳаммиша саккиз букланган бир варақ қоғоз бўларди. Ўша қоғозга бўлажак асарнинг қораламаси жудаям майда ҳарфларда ёзиларди. Қоғознинг ҳар саккиз тарафи ёзувга тўлгач, ёзувхонадаги чаққон қизлардан бирига айтиб ёзди-рар эдилар. Мен у киши ёзган кўпгина очеркларнинг ана шундай антиқа услубда дунёга келганлигининг кўп марта гувоҳи бўлганман.

Асар битиб, оққа кўчирилгач, Муҳаммаджон акани таниб бўлмасди. Ўта сўзамол бўлиб қолар, чўзинчоқ юзлари яшнаб кетар, дарров қадрдони Маҳкам Раҳмонга ўқитиб олишга ошиқар эдилар, фақат у кишининг танқидларинигина тан олардилар. Агар биз ҳамкасблари у кишини мақтасак, шундай жилмайиб кўярдиларки, мен бу жилмайишларнинг сирини ҳали-ҳали англаб етмаганимга ўкинаман, холос.

Гап шундаки, Муҳаммаджон ака ҳаммани ҳам ўзига дўст тутавермас, бу борада жуда ҳам эҳтиёткор эдилар. Эҳтимол, ўша пайтларда бировнинг ютуқларини кўролмайдиган, ялтоқи, чақма-чақар, хушомадгўй кимсалар у кишининг зукко қалбига кўпроқ озор бермаганмикин, деган андишага ҳам бораман. Зада бўлган қалбнинг қайта тикланиши эса, ҳамиша ҳам осон кечавермайди. Ҳамонки, у кишининг дўстлари ҳақида сўз очилган экан: Аҳмаджон Валиев, Қамариддин Исломов, Маҳкам Раҳмон сингари дўстларини ғоятда қадрлар, улар ҳақида гап кетганда оғизларидан бол томар эди. Албатта, мен бу борада ҳукамо эмасман, Муҳаммаджон аканинг безовта руҳи олдидаги қарзимни уза олсам бас, деган фикр ўртайди, холос...

Бир куни ишдан кейин, энди уйга кетмоқчи бўлсам, Муҳаммаджон ака:

– Шавкат, эрталаб соат еттиларда Кўкчадаги бозорчага кела олмайсизми? – деб сўрадилар.

– Тинчликми? – дедим ҳайрон бўлиб.

– Эртага келсангиз, биласиз, – дедилар айёрона жилмайиб.

Кўкча бозорига етиб келсам, Муҳаммаджон ака кутиб турган эканлар.

Кўкча бозори. Сал чоғроқ бўлса ҳам ҳамма нарса бор. Кузги тўкинчилик бутун малоҳатини, бутун маҳоратини шу бозорга солиб, кўз-кўз қилаётганга ўхшарди. Бу ерда ҳамма... новвой ҳам, қаймоқ сотувчи ҳам, узумфуруш ҳам Муҳаммаджон акани танишар, унга илтифот қилишар эди. У киши ҳам ўз навбатида бу илтифотларга муносиб жавоб берарди. Бозор айланиб юриб, иккита иссиқ нон, бир коса қаймоқ, икки қадоқдан мўлроқ узум харид қилдилар.

– Бозорни катта қилвордингиз-ку, – дедим Муҳаммаджон аканинг камхаржлигига ишора қилиб.

– Энди сизни бир меҳмон қилай дедим-да, кейин эслаб юрарсиз, – дедилар майингина жилмайиб.

Биз кейинроқ ҳам бир неча марта Кўкчада, ўша серсоя чойхонадаги чорпояда мириқиб нонушта қилдиг-у, аммо....

“...Кейин эслаб юрарсиз!” айтилган сўз, отилган ўқ. Назаримда, шундай илиқ сўзлар бўладики, қалбингда бир умрга нақшланиб қоларкан. “Кейин эслаб юрарсиз!” бу сўзларнинг қат-қатларида қандай сиру асрор борлигини ким билади, дейсиз. Кейинчалик ўша сўзларни эслаганимда, қалбимга гоҳ илиқ бир меҳр куйилиб киради, гоҳ тош бўлиб тиқилиб, кўзларим намланади.

Ҳар ҳолда “Кейин эслаб юрарсиз!” хотира сўз қолган-ку!

Пахта йиғим-терими авж паллага кирган кунлар эди чоғи. Гиждувонда сафарда эдим. Гиждувон тумани комсомол қўмитасининг ўша пайтдаги саркотиби Жамшид Мансуров эрталаб меҳмонхонага хомуш ҳолда кириб келди.

– Тошкентдан қўнғироқ қилишди, кимдир вафот этибди...

Хаёлимга лоп этиб, “Кейин эслаб юрарсиз!” деган таниш сўзлар отилиб кирди-ю, Муҳаммаджон аканинг бетоблиги, у кишини кўргани борганимизда, “Яхшиёмон гапирган бўлсам, рози бўлинглар!” деган илтижолари қайта-қайта такрорлангандек бўлди...

Тошкентга қўнғироқ қилиб, ҳеч кимни тополмадим. Тушдан кейин эса, ниҳоят телефон дастагини Хадичахон Лутфиддинова кўтарди:

– Шоир, – деди у ўпкасини тутолмай. – Муҳаммаджон акадан айрилиб қолдик...

Телефон дастаги гижирлади. Хадичахон куйиниб йиғларди. Мен уни юпатган, кўнгил сўраган бўларди-

му дилимда эса, “Кейин эслаб юрарсиз!” деган сўзлар чархпалак сингари чир-чир айланарди...

Муҳаммаджон акани эслайман. Ҳа, ўша чумоли янглиғ меҳнаткаш, ҳеч кимга озор бермайдиган, камтар, камсуқум, яхши шоир ва самимий инсон. Муҳаммаджон Қўшоқовни! У кишидан яхшилик қолди. У кишидан яхши фарзандлар қолди. У кишидан ҳали китоб шаклига кирмаган яхши шеърлар, қиссалар қолди. “Ёш ленинчи” газетасининг кўп йиллик сарғаймас тахламларида қалб ҳарорати, уйқусиз тунларнинг ҳосиласи бўлмиш очерк ва мақолалар, ширин-ширин суҳбатлар қолди.

Ҳарқалай, “Кейин эслаб юрарсиз!” деган илтижоли сўзлар бор-ку! Ўша сўзлар кўнгилга юпанч бўлиб қолади, холос.

ЯХШИЛАРНИ АВАЙЛАБ ЯШАДИ

“Иймон дарё ўзанига ўхшайди. Бу ўзан ҳеч қачон бир кишининг бисоти бўлган эмас”. Ҳарқалай, мана шу сўзлар хаёлимга келганида қилган-қилмаган яхшиликларим, кимгадир билиб-билмай берган озорларим ёдимга тушаверади. Шунда беихтиёр тавба-тазарру қилгим келади. Инсон кўнгли гулдан нозик, тошдан қаттиқ деганлари шу бўлса керак-да. Балки иймоннинг дарё ўзанига ўхшатишнинг ҳам шундандир.

Хизмат сафаридан қайтарканман, Серово (ҳозирги Фурқат) бекатидан поездга чиқдим. Қўқон шаҳрида поездга ёзувчи ошнам Адҳам Дамин чиқди. Ҳол-аҳвол сўрашдик. Бир пиёла кўк чой баҳона суҳбатимиз кўр олди. Гап орасида Адҳамжон:

– Эшитдингизми, Мирзакарим ака қазо қилибди, – деб қолди.

– Йўғ-е! Қачон?

Ҳамроҳим нима деб жавоб берганини ҳозир яхши эслолмайман. Бошимга қайноқ сув тўкилгандек, гарангсиб қолгандим. Мирзакаримнинг бетоблигидан, у Бўзда даволанаётганидан хабардор эдим. Аммо... на поезддан тушиб қолишимни, на йўлда давом этишимни биламан. Поезд эса менинг адоқсиз изтиробларим, сўнгсиз қайғуларимга ҳамдардлик билдираётгандек тун қаърини ёриб ҳамон илгарилаб борарди: “Тақ-тақа-ту, тақ-тақа-туқ”...

Бу дунёда яшарканман, не-не айрилиқларнинг гувоҳи бўлмадим, дейсиз. Лекин тенгқур дўстингдан, маслақдошингдан айрилиб қолсанг, жуда оғир бўларкан. Гўё атрофинг хувиллаб қолгандек, ўзингни кўярга жой тополмас экансан. Мирзакаримнинг бевақт хазон бўлганига сира ишонгим келмас, бу айрилиққа кўника олмаётгандим. Назаримда мана ҳозир у жилмайиб кириб келади-ю, ҳамма изтиробларим барҳам топади деб ўйлардим. Йўқ, ҳаёт бошқа, хаёл бошқача экан...

Мирзакарим Пирматов икковлон салкам ўн йил “Ёш ленинчи” (ҳозирги “Туркистон”) газетасида ишладик. Дўстлашдик, борди-келди қилдик. Турли-туман мақолалар, очеркларни биргаликда ёздик. Газетанинг ўша йиллардаги сарғайиб кетган саҳифалари гувоҳлик бера олади, бир варақлаб кўринг-а. Бизнинг ўша йиллардаги ўт-олов қаҳрамонларимиз бугунги кунларда ҳам эл-юрт хизматига камарбаста бўлиб, турли жабҳаларда меҳнат қилаётганига ҳеч бир шак-шубҳа йўқ.

Мирзакарим одамларга жиндек бўлса-да, қувонч улашишни севадиган, оққўнгил, ўта меҳрли, дўстларига садоқатли, оиласига саховатли, фарзандларига меҳрибон дўст, падар эди. Мирзо қариндош-уруғла-

рини, ака-укаларини болалик дўстларини, ҳамқишлоқларини айрича бир муҳаббат билан ардоқларди. Уларга кўлидан келса ёрдамини аямас, қисқаси, ҳожат-барор, покиза инсон эди.

– Шоир! Анжанга бориб келмаймизми? – дерди кўзлари чақнаб. Кейин хўрсиниб қўярди: “Онамни, қариндошларни соғиндим”.

Ўша куни кечқурун биз албатта поездга чиқардик. Тонг қоронғисида Андижонга тушардик. Даставвал бозор айланиб, бозорлик қилардик. Сўнг чойхонада узоқ чойхўрлик қилиб ўтирардик. Бундай пайтларда Мирзо чойхўрлар билан тез тил топишар, ҳазил-мутойиба авж олиб кетарди. Кейин боғ кўчаларни оралаб Мукаррамахонимларнинг эшигига борардик. У кишининг ота-оналарининг соғ-саломатликларини билиб, уларнинг дуоларини олгач, Бўз туманига отланардик.

Мирзакаримнинг болалиги Бўзда ўтган. Унинг ўзига хос тантилиги, одамохунлиги мана шу кенгликларнинг соддадил, меҳнаткаш, танти одамлари феълидан андоза олган бўлса ажабмас.

Бизни кўча бошида қатортоллар соясидаги чорпояда Мирзонинг акаси Қодиржон ака, укаси Мирзраҳим, болалик дўсти Ҳабибулло алқаб-алқаб кутиб олишарди. Қодиржон ака қаердандир каттакон қовун оқиб келар ва биз гурунглаша-гурунглаша тилими тилни ёрадиган қовунни паққос туширардик.

Кечқурун эса Қодир аканинг хонадони гавжум бўлиб кетарди. Шоир Тўлан Низом, Муқимжон Қодиров, Ҳасанбой, Ҳабибулло ва хўжаликнинг ўша пайтлардаги раҳбари Рўзимат Зокиров етиб келишарди. Алламаҳалгача “анжанча” илтифоту мароқли суҳбат давом этарди.

Мирзо икковлон кўпинча ижодий сафарларга бирга чиқардик. “Олтин қўллар қиссаси”, “Бўз далалари-

да”, “Мирзачўл далаларида”, “Гурлан далаларида” номли мақолалар туркумлари ана шундай сафарларнинг ижодий ҳосиласи эканлигини эслатиб ўтгим келади, холос.

Ижодий сафар чоғларида ҳам Мирзакарим тиниб-тинчиш нималигини билмасди. Бирор жиддий фикр туғилиб қолса, ярим кечада бўлса ҳам бош муҳаррирга телефон қилаверар, то маслаҳатни бир жойга қўймагунча тиним нималигини билмасди. Албатта, унинг таклифлари жўяли бўлганлиги кўп марта тан олинганининг гувоҳи бўлганман.

Бир куни эрталаб ишга келсам, мени бош муҳаррир Рустам Шоғуломов йўқлаётганини айтишди.

Ёндафтарчам ва қаламимни олдимۇ қабулхонага югурдим.

– Сен ҳозироқ Жиззахга, Мирзачўл районига жўнагин. Мирзакарим ўша ерда. Нима қилиш кераклигини борганинга айтади, – деди Рустам ака ҳол-аҳвол сўраганидан кейин.

Кечга томон йўловчи машинада Мирзачўлга етиб борди. Мирзакаримни излаб-излаб, “Партия XXIV съезди” давлат хўжалиги дала шийпонидан топдим.

Ўшанда Мирзачўл ва Жиззах даштларининг ўзлаштирила бошлаганининг 25 йиллигига катта тайёргарлик кўрилаётган палла эди. Бизнинг асосий вазирамиз ана шу санага бағишланган қўшсаҳифа тайёрлаш экан. Ҳаш-паш дегунча ишга киришиб кетдик.

– Оқолтин туманида “Фарғона” давлат хўжалиги бор. Унинг раҳбари Меҳнат Қаҳрамони Собиржон Сиддиқов. Асл чўлқувар, шу киши бўлади. Собиржон ака билан суҳбат қилмаймизми? – маслаҳат солган бўлди Мирзакарим.

– У киши биздақа журналистлар билан гаплашмайдилар. Мен бир марта уриниб кўрганман, – дедим хушламай.

– Йўли топилиб қолар, менинг райкомнинг биринчи котиби Тетуев билан ошначилигим бор, – баҳсга яқун ясади Мирзо.

Дарҳақиқат, “Фарғона” давлат хўжалиги ўша даврларда роса гуллаб-яшнаган, доврўғи оламни тутган палла эди. Хуллас калом, биз “Фарғона” хўжалигига отландик.

Айтганимдек, Собиржон ака биз билан суҳбатлашишни истамади. “Мен журналистлар билан гаплашмайман”, деди у салом-алиқдан сўнг. Мирзакаримнинг чапақай жаҳли чиқди, шекилли:

– Менга қаранг, Собиржон ака, сиз асли Балиқчидансиз, анжанликлар меҳмондўст, меҳнаткаш, танти бўлишади. Мен ҳам анжанликман.

Собиржон ака сал юмшагандек бўлди:

– Анжаннинг қаеридансиз?

– Бўзданман.

– Майли, йигитлар, машинага чиқинглар. Хўжалик раҳбарининг ишини ҳам кўриб қўйинглар.

Машинага чиққанимиздан кейин Собиржон ака узр оҳангида шундай деди:

– Сизни яхши танийман, Мирзакаримжон. Мақола-ларингизни ўқиганман...

Шу куни биз кечгача Собиржон ака билан дала айландик. Одамлар билан суҳбатлашдик.

Хуллас, қўшсаҳифа дунё юзини кўрди. Кўп ўтмай Собиржон Сиддиқов бош муҳарриримизга қўнғироқ қилиб, раҳмат айтганини ҳали-ҳануз эслаб юраман.

Мирзакаримнинг ўзига хос турфа ҳазиллари бўларди.

Аммо бу ҳазил ниҳоятда беғубор, нафсониятга тегмайдиган даражада бўлардики, унинг ҳазиллашиш санъатига, бу борадаги ўзига хос хислатига беихтиёр тан берардингиз.

Етмишинчи-саксонинчи йилларда журналист Собир Жўраев газетамизнинг хатлар бўлимида ишлаган. Собир ака (раҳматли) ниҳоятда соддадил, ким нима деса шундаймикан, деб ишонаверадиған, сал тўпори, уқувсизроқ бир киши эди. Журналист дўстлар орасидаги ҳазил нишони ҳамиша Собир акага қаратилган бўларди.

Ўшанда Мирзакарим газетада партком котиби, Собир ака эса унга ўринбосар-ҳазиначи мақомида эди. Мирзакарим у кишини қўярда-қўймай ўзи билан олиб юрар, меъёрида ҳазил-хузул қилиб, ҳаммани кулдирадди.

Шундай воқеанинг гувоҳи бўлганман.

– Шоир, эртага бўладиган ошга Собир акани ҳам олиб борайлик, – деб қолди Мирзакарим.

Табиийки, бу таклиф менга ёқмади. Чунки Собир ака камхаржроқ, ундан пул ундириш эса амримаҳол эди. Шунини писанда қилдим.

– Тўхтаг, – деди Мирзакарим қувлик билан, – ҳозир боплаймиз.

У телефон гўшагини кўтариб рақам терди:

– Жўраев, тезда ҳузуримга кириг!

Бир маҳал қовоғи уюлган Собир ака хонага кириб келди.

– Менга қаранг, Жўраев...

– Мирзакаримжон, шу Собир ака деб чақирсангиз бўлмайдами? Одамга малол келаркан.

– Бўлмайди, – чўрт кесиб гапирди Мирзакарим. – Худого шукр, ўзимнинг акаларим бор. Нима сиз акамидингизки...

– Бўлмаса, ўртоқ Жўраев денг-да, – бўш келмади Собир ака ҳам ўз навбатида.

– Ўртоғиммисиз? – Мирзакарим бу сўзни шундай оҳангда айтдики, Собир ака бироз каловланиб қолди. Кейин қўл силтади:

– Майли, билганингиздан қолманг. Хўш, хизмат, хўжайин?

– Ана бу бошқа гап. Эртага шоир Пушкин боғида ош қилади. Соқолни яхшилаб қиртишлаб келинг тушунарлими, Жўраев?

– Ростданми? – ишонқирамай сўради Собир ака. – Яна халфана бўлмасин, кейин шоирингиздан қутулиб бўлмайди-я.

– Сизга ош сувдек текин, тортинмай бораверинг, – илтифот қилган бўлдим.

– Ош бўлади, дедим-ку, кечикмай боринг. Ҳа, айтганча, Собиржон ака, 25 сўм бериб турсангиз, эртага қайтараман, – деди Мирзакарим эрқаланган бўлиб.

– Ана шунақасиз-да, хўжайин! – Собир ака эринмай чўнтагидан картмонини олди ва йигирмата бир сўмликни қайта-қайта санаб, Мирзакаримнинг қўлига тутқазди.

* * *

Дунёда тасалли деган кўнгил малҳами бор. Ана шу малҳам борлиги туфайли инсон хўл ёғоч сингари синиб кетмайди. Мен фақат дўстим Мирзакаримнинг журналистик фаолияти ҳақида, унинг инсоний фазилати ҳақида ўз билганимча фикр юритдим, холос. Дўстим Мирзакарим қилиб улгурмаган эзгу ишларни унинг фарзандлари, набиралари амалга оширади

де-ган умид кўнгилга сал бўлса-да, тасалли беради.
Илоҳим, шундай бўлсин!

1996 йил

“КИМДИР ЕЛКАСИНИ ТУТГАН ЙЎЛИМДА”

Саида опани ўша хусну одоби, малоҳати, аёлларга хос назокати, майин сеҳрли овози ва ниҳоят ўша камтарлиги ўзига ярашиб турадиган шоира Саида Зуннуновани миннатдорлик билан эслайман.

Саида опа шеър ўқиганларида бутун олам тин олиб, у кишини тинглаётгандек бўларди. У киши ҳеч зўриқмай, жуда майин ва ширали овозда ҳар бир сатрни дона-дона қилиб талаффуз қила олишлари, шу сатрларни ўқувчи қалбига муҳрлаётгандек бўларди.

*Кимдир елкасини тутган йўлимда,
Кимларнинг меҳнати очган кўзимни.
Кимларнинг қалбига, ишига боқиб,
Ойнадан равшанроқ кўрдим ўзимни.*

У кишининг ўзи каби майин, оташнафас шеърлари, дostonлари, кўшиқлари, қисса ва ҳикоялари, Саида опанинг ўзи ҳақидаги хотиралар бир умр қалбимга ошно, бир умрга нақшланиб қолган.

Саида опа билан бир-икки бор учрашганман, холос. Аслини олганда Саида опа бир марта мени ҳимоя қилганлар. Ҳимоя қилганда ҳам шеъриятга бўлган меҳрим, ошуфталигимни, ошнолигимни қатъиятга айлантириб, ҳимоя қилганлар. Бир оғиз ширин сўз... баъзан олам-олам зеру забардан ҳам аълороқ эканлигини дил-дилидан англайман. Табиийки, ўша пайтда мен Саида опани ҳали яхши танимас эдим.

Олтмишинчи йилларнинг ўрталари эди. Яхши-ёмоннинг фарқига бормайдиган ўсмир йигитча эдим. Илк шеърларим матбуот юзини кўра бошлаган палла. Кўнгилда фақат бир иштиёқ, у ҳам бўлса фақат яхши шеърлар ёзиш иштиёқи ҳукмрон. Ўша даврда катта шоирлар томонидан ёш ижодкорларга “Оқ йўл”

тилаб, газеталарда эълон қилиш русум бўлган кезлар эди.

Шеърларимни саралаб, не-не машаққатлар билан оққа кўчириб, Хадича Сулаймонова кўчасидаги Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси жойлашган бинога бордим. Бу ерда мени Ёзувчилар уюшмасининг ўша даврдаги маслаҳатчиси шоир Азиз Абдураззоқ кутиб олдилар. Азиз аканинг ўзига хос янгроқ шеърлари биз ёшлар орасида қўлма-қўл эди. Кўпчилик тенгдошларим қатори мен ҳам Азиз акадан илиқ сўзлар ёздириб олишга орзуманд эдим, чамаси.

Орадан ўн кунлар ўтиб, яна Азиз аканинг ҳузурларига бордим.

– Ашъорларингни Абитой Туримбетовга бергандим. Тақдирингни ўша киши ҳал қилади, – деди Азиз ака ишдан бош кўтармай.

Абитой ака деганлари паст бўйли, бақалоқ ўзидан сўзи кўпол бир киши экан. У киши зарур иш билан банд эканми, билмадим, дабдурустан:

– Ука, шеърларингиз ҳали хом, бўлмайди. Яхши-си, бошқа ишнинг бошини тутинг. Ортиқ бошимизни оғритиб юрманг, – деди шеърларимни қўлимга тутқазар экан.

Гарангсиб қолгандим. Қўлимдаги қоғозларга бе-ихтиёр разм солдим. Унинг ҳошиясига шундай сўзлар битилган:

“Почча! Шу шоирнинг жавобини бериб юборарсиз. Кўп бошни қотирмасин. А.Азиз”.

Абитой акага ўшанда нималар дегандим ҳозир ёдимда йўқ. Қилган меҳнатларим кўз ўнгимда саробга айланиб бораётганди. Шунда кимдир тирсагимдан оҳиста ушлади. Ортимга ўгирилдим, сочлари силлиқ таралган, ўрта ёшлардаги кулча юзли, жилмайиб турган аёлни кўрдим. Ўша топдаги ҳолатимни тасвирлаб

беролмайман. Бирдан қахру ғазабим қаергадир йўқолди-ю, унинг ўрнини ўксик бир умидворлик ҳисси эгалади. Бу киши шоира Саида Зуннунова эканлигини кейинроқ билдим.

– Укажон, ҳеч куюнманг, қани, шеърларингизни менга беринг-чи, – деди майин овоз билан мени эркалагандек бўлиб. Саида опа тик турганича шеърларимни ўқиб чиқди. Сўнгра икки-учтасини ажратиб: – Мана шу шеърлар менга ёқди, газетага олиб борсангиз, албатта, чоп қилишади, – дедилар эшиккача кузатаркан.

Кўнглим тоғдек кўтарилди. Ёмғир савалаб турганига қарамай, таҳририят биносига югурдим.

Кўп ўтмай ана шу шеърларим “Тошкент ҳақиқати” газетасида босилди. Бунда Саида опанинг саховатли ва меҳрибон қўллари борлигини эслаб, ҳали-ҳануз фахрланиб юраман.

Дарвоқе, мен бу салкам қирқ беш йил муқаддам бўлиб ўтган воқеани ҳикоя қиларканман, ҳеч кимга таъна тошларини отмоқчи ҳам, ҳеч кимдан норози эканлигимни изҳор қилмоқчи ҳам эмасман. Саида опанинг бир оғиз ширин сўзи, жиндек саъй-ҳаракати мени умрбод руҳлантириб келаётганини таъкидламоқчи эдим, холос.

СУҲБАТИ ЖОНОН ЭДИ

Анвар Эшонов истеъдодли шоир ва ёзувчи бўлиш билан биргаликда ғоятда жонон, сўзни топиб гапира оладиган, кишини ҳайратда қолдирарли даражада ҳозиржавоб эди.

Анвар акадан кўнгилга яқин, қуйма сатрлари сероб шеърлар, дилтортар ҳикоялар, ажойиб дostonлар ёдгор бўлиб қолди. У киши шеърларини маромига келмагунча қайта-қайта таҳрир қиларди. Ўз таъбири би-

лан айтганда, “худди деҳқонга ўхшаб тўрт томондан культивация қилиб юборгувчи” эди.

Жуда кўп латифанамо, қувноқ ҳангомаларни у кишининг ўз оғзидан эшитганман. Баъзиларига эса, ўзим гувоҳ бўлганман.

“МИХ КЕРАКМИ?”

“Ишонч” газетаси ташкил этилганида роса йиғилгандик: Анвар Эшонов, Сайёр, Тўлқин, Санъат Маҳмудова, Темур Убайдулло, Ражаббой Ота Турк, Адҳам Дамин... Бунақаси ҳеч бўлмаган. Газетанинг шаклу шамойилидан тортиб, суратга ёзиладиган таг-сўзгача қизғин баҳслар, тортишувлардан кейин дунёга келарди. Бундай тортишувларда кўпинча Анвар ака ҳақ бўлиб чиқарди. Айниқса, сарлавҳа танлашда беназир эди. Ёзганларимизни у кишининг синчков назаридан ўтказиб олишга ошиқардик.

Шундай воқеани эслайман: Анвар ака бир куни қайси мавзудадир Сайёр ака билан гап талашиб қолди.

Сайёр ака ўзининг ҳақлигини исботламоқчи бўлиб, гапни узоқдан бошлади. Анвар аканинг жиззакилиги тутди, шекилли, ётиғи билан шундай деди:

– Менга қара, Сайёр, сен истеъдодли шоирсану сўзни савдогардек майдалаб ташлайсан-да.

Бу иддаодан кейин Сайёр ака жим бўлиб қолди. Уларнинг баҳси нима билан тугабини кузатиб турган Тўлқин Имомхўжаев ҳайратини яшира олмади:

– Анвар ака, жуда топағонсиз-да, икки юзталик миҳни мияга қозиқ қилиб қоқиб юборасиз-ей...

Анвар акам ҳорғин жилмайиб қўйди.

Шу-шу бўлди-ю, жамоада биров гапни кўпайтириб юборса, “Мих керакмасми?” деган янги ибора ишлатиладиган бўлди.

“ҲАРБИЙ ТАЪЛИМ”ДАН... АЪЛО!

“Тўртинчи курсда ўқийман десанг. Бир куни университетга борсам, “Военка”дан имтиҳон бўлаётган экан. Қарасам, курсдошларнинг қовоғи солиқ, имтиҳонга киришга ҳеч кимни юраги бетламайди. Кирганлари эса хуноб.

Тўхта, дедим, мен кирай-чи! Хушбеков деган полковник имтиҳон олаётган экан. У ёқ-бу ёғимни тузатдим, қаддимни ғоз тутиб, гурс-гурс қадам ташлаб кириб, эшик ёнида тўхтадим.

– Рухсат этинг, ўртоқ полковник!

Тўрда ўтирган полковник хушёр тортиб, менга разм солди:

– Кираверинг, йигитча!

– Курсант Эшонов имтиҳон топширишга келди! – дедим қаддимни янада ғоз тутиб, кейин шахдам қадамлар билан столга яқинлашдим.

Домланинг чехраси бироз ёришди:

– Билетдан олинг-чи!

Дуч келган билетни олиб, рўпарасига ўтирдиму, дик этиб ўрнимдан турдим:

– Жавоб беришга рухсат этинг!

Муаллим бош силкиди.

– Ўртоқ полковник, мен бу саволни билмайман!

– Бўлмаса бошқа билет олинг!

– Барибир фойдаси йўқ!

– Фамилиянгни айт-чи?

– Эшонов, ўртоқ полковник!

Полковник ёйилиб кулди:

– Ҳарбий таълим дарсининг асосий моҳияти шундан иборат, йигитча!

Шу куни домла имтиҳон варақамга “аъло” баҳо қўйди.

ҚАРЗ

Саксонинчи йилларда “Ёш ленинчи” газетасида ишлардим. Бир куни иттифоқо Анвар ака йўқлаб келдилар. Бу ташрифдан бошим осмонга етди.

– Менга қара, озроқ пул топиб берсанг, Жиззахга бориб келмоқчи эдим, – дедилар ийманибгина.

Ўша куни қалам ҳақи олган эдим. Чўнтагимдаги бор пулни қоқиштириб, қўлларига тутқаздим.

– Радиодан гонорар олсам, албатта, қайтараман, – ваъда бердилар акам.

Шу топда қитмирилигим тутди-ю, оҳиста қўллари-дан ушладим:

– Келишдик, фақат бир шартим бор. Дўст бор, душман бор, деганларидек... Олган қарзингизни кўпчиликнинг олдида қайтарасиз. Кейин мени мақтайсиз.

Анвар ака қўлини қўлига ишқалади. Бу у кишининг мамнунлигидан дарак берарди:

– Майли, сен хурсанд бўлсанг, шундай қиламан...

Орадан кўп ўтмай, кўпчилик бўлиб тушлик қилиб ўтирган эдик. Анвар ака келиб қолди. Ҳамма билан бир-бир кўришиб, ёнимга келиб ўтирди. Одатда акам бор жойда суҳбат қўр олар, сўзга-сўз, кулгига-кулги уланар эди. Бу сафар ҳам шундай бўлди...

– Шавкат, мана бу пулни олиб қўй, жиззахлик оғайниларинг бериб юборишди.

Анвар ака қўлимга бир даста пул тутқазди. Қўлимда бир даста пул, довдираб қолдим. Ҳамманинг кўзи бизда. Кимдир истехзоли жилмаяди, яна кимдир хайрихоҳлик билан бу ўйиннинг нима билан тугаши-ни кутади.

Ниҳоят, ўзимда журъат топдим:

– Жуда кам-ку!

Анвар акам “қовун туширгани”ни сезиб қолди чоғи, оҳиста ўрnidан туриб, костюмининг ҳар икки чўнтагининг астарини ағдариб, эринмай қоққан бўлди. Кейин менга юзланиб шундай деди:

– Қўявер, хафа бўлма, булар орамизда нима гап ўтганини билмайди-ку. Мен эса баҳонада қиёмат қарздан қутулдим.

“ХУШ КЎРДИК”

Анвар аканинг Қодирхўжа исмли жияни бўларди. Бу йигит узоқ вақт чет элда хизмат қилган бўлиб, ўқи-мишли, қўли очиқ йигитлардан эди. Қодирхўжа бир куни ўзига ўхшаган башанг кийинган Темур поччасини Анвар аканикига бошлаб борибди.

Меҳмон Аллоҳнинг инъоми, Анвар ака меҳмонларнинг иззатини жойига қўйиб, кутиб олибди. Дастурхон тузаб ош-сув берибди. Қиттак-қиттак қилишибди. Суҳбат қизигандан-қизибди. Вақт алламаҳал бўлиб қолганига қарамай меҳмонлар қўзғалайлик, дейишмасмиш. Ниҳоят, аканинг тоқати тугабди:

– Менга қара, Қодир яна ичасанларми?

– Йўқ, жуда етилдик, – дебди жиян.

– Таом-паом ейсанларми?

– Йўғ-е, – бош чайқабди меҳмон почча, – роса мазза қилдик.

– Бўлмаса, – дебди Анвар ака кафтини кафтига ишқаб.– Ресторанлар ҳам 24 гача ишлайди. Автобусларинг ётиб қолмасдан уйларингга етиб олақолларинг, сизларга жавоб.

Меҳмонлар кутилмаган “илтифот”дан кула-кула хайрлашибдилар.

ОДАМЛАР ОРАСИДА

Шухрат Умаровни эслаганимда, у ҳақида ўйлаганимда, иродали ҳар қандай қийинчилик ва оғриқларга бардошли инсон, самимий дўст, яхши шоир сиймоси кўз ўнгимдан ўтаверади. Эҳтимол, Шухрат аканинг бошига тушган аёвсиз қисмат юз бермаганида у етук физик олим бўлармиди?

Шухрат 1966 йили Тошкент политехника институтининг инженерлик-физика куллийтини тугаллаш арафасида пиллакор онасига ёрдам бераётганида тутдан йиқилиб мажруҳ бўлиб қолади. Дипломни ҳам касалона шароитида ёқлайди. Аммо бир кун ҳам ишлолмади. У иродаси мустаҳкамлиги, матонатли инсон бўлганлиги учун ҳам қаддини тиклади, ўтаётган умрини бекорга сарфламади. Ҳаётидан нолимади. Аксинча мустақил равишда ўқиб-ўрганди, яхши шеърлар ёзишни машқ қила бошлади. Қолган умрини адабиётга, шеъриятга бағишлади.

*Бошгинамга қулади
Тўсатдан дард қояси.
Табибим ожиз эди,
Дард эса ниҳоясиз.
Гар суюнсам таёққа,
Онам тутар насиба:
– Шошма, ўғлим, қаёққа?
– Одамлар орасига.*

У қаламига, ёзилажак шеърларига, меҳридарё, мунис онасига суюкли Насибасига, кўзининг оқу қораси Бехзодига суюниб яшади. Яшаганда ҳам бу ҳаёт неъматларидан умидвор бўлиб, тезда соғайиб кетишига ишониб, ўз қисматидадан нолимай, сабру матонат билан, куйиб-ёниб яшади.

Сўнгсиз оғриқлар, жарроҳлик аралашувлари, тинимсиз муолажалар жасоратли юракни муттасил емириб борарди. Охир-оқибат қанчадан-қанча ёзилажак, ёзилмай қолган шеърлар, чиққан-чиқмаган китоблар бир йўла етим бўлиб қолди.

Кўзларимга ёш қалқдимми... Йўғ-ей... турмуш ури-нишларининг қули эканмиз, “Ана бораман, мана бораман, эрта бўлсин-чи...” дея яхши дўстим, биродаримни йўқотиб қўйганимни билмай қолдим-а, ҳали ҳам бўлса инсон боласи ҳўл ёғоч бўларкану синмас экан. “Яшаш керак” деган ички бир нидо эса умр шоми ботгунга қадар янграйвераркан.

*Қўлтиқтаёқ иш бермай,
Қолган кунлар кўп бўлди.
Гоҳи рубоб, гоҳи най,
Суҳбати маҳбуб бўлди.
Гоҳида аравачам,
Қўл келар чорасига.
– Ўғлим, қайга борасан?
– Одамлар орасига.*

Етмишинчи йилларда Шуҳрат ака билан бир бахтли тасодиф туфайли танишиб қолдик. Тезда тил топишиб, апоқ-чапоқ бўлиб кетдик. Тунларни тонгларга улаб шеърият ҳақида, адабиёт ҳақида баҳслашардик.

Шуҳрат ака тез орада оёққа туриб кетишни орзу қиларди. Шоир дўстлари, Машраб Бобо, Эмин Усмон, Абдулҳай Носир, Рауф Толиб кўпинча унинг хонадонига йиғилардик. Қўлимиздан келганча Шуҳрат аканинг кўнглини кўтаришга ошиқар эдик. Шоир эса, бундан руҳланиб, тинимсиз равишда азоб бераётган юрагини чангаллаганча, шеърлар машқ қиларди. Агар бирорта шеъри матбуотда эълон қилинса, ёш бола каби қувониб юрарди.

*Бир оғиз қалтисни деб,
Тилим-дилни ранжитар.
Яхши ҳам дўстлар келиб,
Суҳбат-сухан авж этар.
Ғунчаи зор боқарман
Бу кўзлар қорасига,
Ташнаи зор оқарман
Одамлар орасига.*

Раҳматли онажони Болтажон ая, укалари Ғайратжон, Шавкатжонлар унинг атрофида парвона бўлишарди. Кейинроқ бу хонадонга чароғон қуёш бўлиб Насибaxon кириб келди. Кейин Беҳзод туғилди. Кейин... Аммо тақдир деганлари шафқатсиз ва беаёв, умр эса, ҳисобли экан, у Шуҳрат оғамни орамиздан юлиб кетди...

*– Толиққаним ўша кун,
Агар сўнса юлдузим.
Шунда узр этарман,
Бир сабий норасида.
Пича мизғиб кетарман..
– Одамлар орасида.*

“Тирикликда дийдорлашиш энг яхши ва унутилмас бахтдир”, дегувчи эдилар устоз Миртемир домла. Ҳарқалай, дунёда тасалли деган ажиб бир ҳикмат ҳам мавжудки, унга суяниб яшаганларнинг умри боқийдир. Ахир шоир дўстимиз Шуҳрат Умаров ҳам ана шу сўзга суяниб, ҳаётдан умидвор бўлиб яшаган эди-ку.

Шу топда кўнглимда ғалати бир иштибоҳ туғилди: шу ёзувларимни, тазарруларимни сиз борлигингизда қилсам бўлмасмиди... Бу армон кўнглимнинг туб-тубларидан сим-сим бўлиб оқа бошлади.

ОТДОШИМНИНГ ОТАСИ

Бир-бирига ўхшаш кишилар қанчалик кўп бўлса, исму шарифи бир хил инсонлар ҳам шунчалик кўпчиликни ташкил этади, деган ҳаёлга бораман. Айтайлик, инсонни билиш учун тафаккур ато этилган, дунёни кўриш учун эса, кўз, уни англаш учун сезги берилган.

Шуни таъкидлаш жоизки, бир-бирини такрорлайдиган исму шарифлар шунчалар кўпки, санаб адоғига етолмайсан, айниқса, бу ҳолат ижодкорлар, қолаверса, шоирлар орасида кенг тарқалганлиги билан ажралиб туради. Энди мулоҳаза қилиб кўрайлик, биргина “Шавкат” исмли каттаю кичик ижодкорлар қанча эканлигини биламизми?

Муддаонинг муқаддимаси бироз чўзилгандек таасурот қолдирса-да, ҳамкасб оғаларимдан бири, яъни отдошим ҳақида икки оғиз илиқ сўз айтгим келди. Бу инсон яхши публицист, шоир ва таржимон Музаффар Туробов. (Илоҳим, у кишининг охиратлари обод, тириклигида қилган яхшиликларининг савоби ўзларига ҳамроҳ бўлсин.)

Музаффар ака ғоятда эътиқодли, ўта синчков, ижодкор сифатида ўзига бераҳм, оиласи, ижодкор дўстларига меҳрли, ўзига хос иқтидорга эга инсон эди. Музаффар аканинг яхши хислатларидан бири, унинг камтарлиги, камсуқумлиги, одамларга беминнат яхшиликлар қила олишидадир, деб ўйлайман.

У хоҳ “Тошкент бинокори”, “Қишлоқ ҳаёти” ёки Тошкент тумани газетаси “Шонли меҳнат” газеталарида бўлсин, хоҳ Ўзбекистон телерадиокомпаниясининг “Машғал” студиясида ишламасин, ижодкор дўстларидан ҳеч қачон ёрдамини аямаган, уларга ҳамиша ҳамкору ҳамдаст бўлган. Музаффар ака шеър-ҳикоялар қоралайдими, долзарб мавзуда мақола ёки очерк-

лар ёзадими, ҳамиша соҳанинг мутахассислари билан маслаҳатлашиб олишга шошиларди.

Музаффар Туробов билан етмишинчи йилларнинг бошларидан танишган эдик. Кейинроқ ҳаваскор шоирлар қаторида турли адабий тўғаракларда, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида ўтказиладиган баҳс-мунозара ва мушоираларда қатнашадиган бўлдик. У киши ниҳоятда суҳбати ширали, сўзамол ва ҳазилкаш дўст сифатида ёш ижодкорларнинг меҳрини қозонганди.

1976 йили, ниҳоят каминанинг етиб бўлмас орзулари ушалди-ю, илк шеърий тўпламим “Тасаввур” дунё юзини кўрди. “Ёш ленинчи” газетасининг адабиёт ва санъат бўлимида ишлайман, илк китобим нашр этилган, босар-тусарим ҳам ҳаминқадар.

Кунлардан бир куни ишга келаётиб, Музаффар ака билан учрашиб қолдиг-у, у индамай йўлида давом этди. Ҳар сафар учрашганимизда ҳазил-хузул қилиб, суҳбатга қўр ташлайдиган одам бу сафар негадир индамай ёнимдан ўтиб кетди. Оғзимдаги оғзимда, бўғзимдаги бўғзимда қолди...

– Адашбой ака, мендан қандай густоҳлик ўтди-ю, индамайсиз. Сизни хафа қилиб қўйдимми? – дедим у кишига етиб олиб.

Музаффар ака менга бошдан-оёқ разм солди-да, дабдурустдан:

– Менга қара, сен ўзи ҳеч бошқа газеталарни ўқийсанми? Ҳеч бўлмаса, “Қишлоқ ҳақиқати” газетасидаги тақризни ўқидингми? – дея сўради.

Довдираб қолганимни сезиб беихтиёр жилмайди:

– Айтмовдимми? Сен ўзи қанақа укасан, қанақа ўғилсан. Китобингни ўқиб, тақриз ёзиб, дабдала қилдим, хатто Худойберганов ҳам мақтади-ю, сен бўлсанг...

Яна нимадир бўлганини сезардим-у, буни ўзимча тан олгим келмасди:

– Кечқурун бўшмисиз, акахон? – сўрадим ялинчоқ оҳангда, – бир отамлашардик!

Ниҳоят Музаффар ака эриди:

– Мен ўғил кўрганман, исмини Шавкат кўйдим, кечқурун ишдан кейин сени кутаман. Китобингни ҳам, тақризни ҳам, адаш уканг туғилганини ҳам икковлон ювамиз. Келишдикми, ўғлон!

Мен рози бўлиб, акам билан кечгача хайрлашдим.

Ўша ердаги киоскадан бир жуфт газета сотиб олдим илк тўпламимга бағишлаб ёзилган тақриз “Тасаввур таассуротлари”ни ўқиб чиқдим. Ҳозир шуни мамнуният билан айта оламанки, Музаффар Туробов ёзган тақриз жўяли фикр-мулоҳазалари, аяб қилинган танқидлари билан мени ниҳоятда хурсанд қилганди.

Ўша куни кечқурун икковимиз узун-қисқа бўлиб, ҳозирги Амир Темур хиёбонидаги “Дўстлик” кафесига отландик. Ўшанда ичилган бир бокал шампан виносининг таъми ҳали-ҳануз оғзимда.

Шу ўринда акамнинг ўзига хос турфа одатлари борлигини ҳам айтиб ўтмасам бўлмас. У киши газетадан ёки радиодан қалам ҳақи олдим, бас, ўша куни ҳамфикрлари Пўлат Нишонов, Кенжа Ҳамро, Асат Фозил сингари дўстларини чақириб, меҳмон қиларди. Шундай дамлар бўлардики, бор маблағини сарфлаб, ўзи Қорақамишга яёв кетганининг гувоҳи бўлганман.

Яна бир воқеани эслаб юраман. “Машғал” радиостанциясида ишлаётган кезлари. “Она ҳақидаги шеърларингдан ўқиб берасан” деб қўярда-қўймай студияга етаклаб келди.

Шеърим эфирда кетаяпти:

*Онажон, энди ҳеч кўнглингни бузма,
Ўғлингни муттасил севиб, соғиндинг...
Тақдирнинг қўлида йигитнинг изми*

*Кимларга ёлбориб, кимга сиғиндинг?
Соғиниб яшагим келади мен ҳам!..*

Кейинги сатрларга келганда кўнглим тўлиб кетди, бежаврид йиғи тобора босиб келарди. Студиядаги режиссёр ва оператор қизларнинг тепа сочи тикка бўлиб кетди.

– Майли, майли. Укамнинг кўнгли тўлиб турибди. Йиғлаб ола қолсин, – деди Музаффар ака, сўнг менга юзланди: “Менга қара, ўғлон, чуқур нафас олиб, бошидан бошла”. Ўша юпатгич сўзлар далда бўлиб, шеърни баланд руҳда ўқидим ва эртаси куни дўстларимдан олқиш олдим.

От босмаган изларни тойлар босгани маъқул. Музаффар Туробов орамиздан бежавал кетди. Ундан ёдгорлик бўлиб талай шеърини тизмалар қолди, ўғли Шавкатжон қолди. Бугунги кунда Шавкат Музаффар яхши ижодкор, жонли сувратлар чизишга моҳир ёш мусаввирлардан бири. Музаффар ака сингари камтар, камсуқум, одобли йигит.

Зеро, Музаффар Туробов қилиб улгурмаган ишларни унинг фарзанди-аржуманди, адашим Шавкат давом эттирар деган умидда ушбу сатрларни эътиборингизга ҳавола қилдим.

ҚИЁМАТ ҚАРЗ

Назаримда, еру замин чир айланиб, Шукур Бурхоннинг ақлли ва ўткир кўзлари мени таъқиб этарди. Ўзимни қўярга жой тополмай, ноилож ер чиза бошладим. Ҳамроҳим Мирзакарим Пирматовнинг аҳволи ҳам меникидан дуруст эмасди, чоғи.

Шукур ака хижолат бўлганимизни сезарди-ю, лекин ўзини эътибор бермаганга оларди. Унинг қийиқ

кўзлари қисилиб, мийиғида жилмайгандек бўлди. Аммо у кишига хос ростгўйлик яна ўзини намоён қилди:

– Демак, “Қиёмат қарз” томошасини кўрмаган экансизлар-да. Оббо, азаматлар-ей?!

Ўшанда 1978 йилнинг кеч кузи эди. Кўнгилда минг бир орзу-ҳавас, ял-ял товланиб, жиллоланиб ётган барги хазон кўрпасини бир-бир босиб, “Садаф” кўчасидаги Шукур Бурхон хонадонига бордик. Ташрифимизнинг боиси ўзбек театр санъатининг ишбошиларидан бири Маннон Уйғур Мажидов таваллудининг 80 йиллиги муносабати билан аллома санъаткор ҳақида бир суҳбат қуриш эди.

Шукур ака бироз шамоллаган эканлар, шунга қарамай биз-ёшлар матбуоти вакилларини мамнуният ва илтифотлар билан қабул қилдилар.

Бир пиёла чой баҳонасида ўзбек театрининг буюк корфармони Маннон Уйғурнинг турфа хислатлари. У кишига хос бўлган ишчанлик, сабр-тоқат, ўша пайтдаги санъаткорларнинг ўта фидойилиги, Карл Маркс труппасини тузишдаги қийинчиликлар ҳақида суҳбатлашдик. Суҳбат қизигандан-қизиб борар, дақиқалар эса соатларга айланар эди.

Суҳбат асносида Шукур ака бизнинг санъат ҳақидаги тушунчаларимизни сўрар, у ёки бу спектакль ҳақидаги фикр-мулоҳазаларимизни билишга интиларди. Агар биз у кишига маъқулроқ фикр айтсак, беихтиёр руҳланиб ўрнидан туриб кетар, Шукур Бурхонга хос салобат, Шукур Бурхонга хос дўр овоз ва тантилик ўзини намоён этарди.

Мана, Шукур ака яна ўрнидан турди. Қошлари чимирилди, пешонасида ажинлар кўпайди. Катта залнинг эшигини очиб, остонадан ўтди-да, орқасига қайрилди. Шу топда кўз ўнгимда Шукур ака ижросида

кўрганим, “Бой ила хизматчи” томошасидаги жабр-дийда Ғофир гавдаланди. Унинг исёнкор нолалари портлай бошлади.

Шукур ака аста юриб келди-да, креслога чўкди, ҳозиргина пиёлага қуйилган кўк чойдан ҳўплади:

– Хуллас, Обид Жалиловни каппондан, Аброрни тегирмондан дегандек, Лутфулла Нарзуллаев, Ғулом Исомов, Саъди Табибуллаевларни Бухорои шарифдан олиб келдилар Оғам. Карл Маркс номли труппани тузишда Маннон оға Мажидовнинг хизматлари беқиёс, таҳсинга сазовор.

Шукур ака кўзларини қисиб, айёрона сўз ташлади:

– “Гамлет”ни кўргансизлар-а?

Биз биримиз олиб, биримиз қўйиб, гоҳ Аброр Ҳидоят, гоҳ Олим Хўжаев, гоҳ Шукур ака ижро этган Гамлет ролини мақтай бошладик.

– Ҳа, баракалла! – яйраб кетди Шукур ака. – Ана шу Гамлет ролини Оғам билан уч ойдан ошиқроқ машқ қилганмиз. Саҳнага чиқишдан икки-уч соат илгари театрға келиб гримм қилишим ва шу роль ҳолатига кириш учун тайёрланиш одатим борлигини биласизлар. Бу одатни Оғамдан ўрганганман.

Шукур ака ўрнидан турди. Хона бўйлаб оҳиста юра бошлади. Зум ўтмай, у кишининг қадди эгилди, юз-кўзларидаги ажинлар кўпайди.

Кўз ўнгимда ўғлининг фироғида куйиб, адо бўлган қўшнимиз Оролбой амаки гавдаланди. Шукур ака қўлини ҳаволатиб “чув, чув” деган овоз чиқариб, зални оҳиста айлана бошлади. Мен ҳайратдан ўзимни қўйгани жой тополмай, Мирзакаримга қарадим. Мирзакарим хижолат бўлганида кўзойнагини сал кўтариб қўядиган одати бор, у шундай қилди.

– Бу қайси томошадан, азаматлар? – янгради Шукур аканинг овози.

Табийки, биз ўша пайтлари Ўлмас Умарбековнинг “Қиёмат қарз” томошасини ҳали кўрмагандик. Шукур аканинг олдида хижолат бўлиб қолганимизнинг боиси ҳам шунда эди.

Ҳар сафар Шукур Бурхоновнинг дўстим Содиқ Маҳкамов суратга олган сийратини кўрганимда, улф актёрнинг ақли ва ўткир кўзлари мени эркалаб, таъқиб этаётгандек, буюк бир неъмат, театр санъатига ихлосимни янада оширишга ундаётгандек туюлаваради. Бугунги кунда у кишини хотирлаб, у кишининг руҳи поки олдида таъзим бажо келтириб, унинг миллионлаб мухлисларидан бири сифатида, бир сурат баҳонасида, Шукур Бурхон олдидаги қиёмат қарзимни узгим келди.

1991 йил

“ЭРТАНИ СЕВИНИБ КУТ”

Таниқли адиб, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Омон Мухтор билан мулоқот.

– Омон ака, сиз билан Янги йил арафасида учрашиб турибмиз. 2011 йил ўлкамиз ҳаётига, адабиётимизга қандай янгиликлар олиб келди? Шу борадаги фикрингизни билмоқчи эдим.

– Устоз Миртемирнинг шеърларидан бирида, “Ўзбекистон тонгларини бедор кутган кунларим”, деган ажойиб сатр бор. Бундан 35 йил муқаддам мен ана шу сатрга бағишлаб бир шеър битгандим:

*Сен мўйсафид, мен ёш йигит.
Бу умрда йўқ бақо,*

*Умримиз ҳам ўтар бир кун.
Ўтсак, майли, ўтайлик.
Киприкларга тош отмасин,
Аммо уйқу мутлақо,
Ўзбекистон тонгларини
Ухلامасдан қутайлик.*

Айтмоқчиманки, шоирлар, олимлар, халқнинг дардини билган кишилар Ўзбекистон тонгларини интиқлик билан кутишган, унинг мустақиллигини доимо орзу қилишган.

2010 йил ўзининг бор ташвишлари, қувончлари билан шу янги бир ҳаётга, янги бир руҳий ҳолатга деймизми, тўлароқ етишиб анча қўним топган йил бўлди десам янглишмаган бўламан. Албатта, ҳали ҳаётимизда мураккабликлар ҳам, қийинчиликлар ҳам етарли. Лекин кўнгилда умид бўлса, интилиш бўлса, биз ўз бахтимиз, эркимизни мукамал қўлга киритишимизга ишониш мумкин. Тарихга кейинги йилларда янада кенгроқ кириб бориш, ҳаёт шароити яхшиланиши, одамларимиз эркинроқ нафас олишига ишончим комил.

Жуда кўп шаҳарларимизда ободончилик ишлари авж олди. Янги-янги бинолар қурилди, қурилмоқда. Катта-кичик корхоналар очилаяпти, янги йўллар эса, шаҳарларимизнинг шаклини ўзгартириб, кўркига-кўрк қўшиб юборди. Буларнинг барчаси бир қарашда эътибор берилмайдигандек туюлса ҳам янгиланиш ҳавосини олиб келаётир.

Ўтган йилимиз адабиётимизга ҳам ўз таъсирини ўтказди. Тўғри, ижодкорлар нисбатан камроқ асарлар ёзаётгандек туюлади. Лекин адабиёт ҳар доим бир хилда, бир меъёردа давом этадиган жараён эмас. Бугунги руҳ, кайфият баданига сингиб, эртага катта бир

кўтарилиш бўлишини умид қилиш мумкин. Бу йил ҳар ҳолда анча асарлар яратилганини тан олиш керак.

Адабиётда шундай бир ҳолат бўлади, бугунги ёзилган асар эрта ёки индинга ҳам эълон қилинади. Шу нуқтаи назардан устоз ёзувчилардан Саид Аҳмад, Ҳамид Ғулом, Одил Ёқубов, Пиримкул Қодировлар ҳам бу йил янги асарлар устида ишлаётганидан хабарим бор. Бу асарлар, насиб этса, янги йилда ўз ўқувчиларига етиб боради, эълон қилинади. Оқсоқол адибимиз Шукрулло “Кафансиз кўмилганлар” хотира романининг иккинчи китоби устида иш олиб бормоқдалар. Таниқли ёзувчи Саъдулла Сиёев “Яссавийнинг сўнгги сафари” романининг иккинчи китобини ёзиб тугатди.

Кўриб турганингиздек, адабиётимизда қилинаётган ишлар озмунча эмас. Булар эртанги кун адабиёти янада баркамол бўлишидан далолат бериб турибди. Ўтаётган йил бир ижодкор сифатида мен учун ҳам баракали бўлди. “Ёшлик” журналида “Тепаликдаги хароба” номли романим эълон қилинди. Яна “Ффу” романимни ҳам ёзиб тугатдим. Бу асарлардан ҳар ҳолда ўзимнинг кўнглим тўлди. Ёқмаган жойлари бўлса, ўқувчилар ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади дея умид қиламан.

Умуман Худонинг ҳар бир йилини, ҳар бир куни, соати сингари миннатдорлик шукронаси иси билан кузатарканмиз, Янги йил, янги кунларни шодиёналик билан кутишимиз керак. Усмон Носир айтган-ку:

*Ўтган кун қайтиб келмайди,
Эртани севиниб кут!*

*– Назаримда бозор иқтисодиёти қийинчиликлари,
кундалик турмуш уринишлари бизни бироз бўлса-да,
толиқтириб қўйди чоғи. Шу жиҳатдан олиб қараган-*

да журналист ҳамкасбларимиз. Қолаверса, ўзимизнинг иш фаолиятимизда ҳам озгина дадиллик етишмаётганга ўхшайди. Буни юртбошимиз ҳам бир неча бор таъкидлаб ўтдилар. Шу борадаги Сизнинг фикрингизни билмоқчи эдим.

– Юқорида айтиб ўтганимдек, биз кечиш давридамыз. Ҳаётимизнинг мураккабликлари, ўзига хос қийинчиликлари бор, албатта. Кимдир улардаги янгиликларни тезроқ илғаб, тезкорлик билан муайян хулосалар чиқаради, ҳаётга кўпроқ хизмат қилишга эришади. Кимдир эса, аниқ ҳақиқатларга ҳам секинлик билан етиб келади. Бунинг ҳеч бир ёмон жойи йўқ. Муҳими ижодкор дўстларимиз ўз сўзларини у ёки бу ҳолатда айтишга уринмоқдалар. Биз санаб ўтган асарларни олинг, уларнинг барчасида бугунги кун руҳи ўз ифодасини топган, бугунги кун руҳи мавжуд. Очиғини айтсам, мустақиллик бўлмаса, бугунги ҳаёт нафаси ҳам бунчалик соф бўлмасди. Шахсан ўзим сўнги пайтларда ёзган романларимдан бирортасини ҳам ёзолмаган бўлардим. Ёзган тақдиримда ҳам уларни эълон қилдира олмасдим. Бу гапни мен фақат ўзим ҳақимда, ўзим айтаётганим йўқ. Турли газета ва журналларда босилган бу асарлар ҳақидаги мақолаларда шундай фикрни айтишган.

Ҳар қандай ёзувчи, журналист ҳам маълум даражада солномачи ҳисобланади. У ўз ижодида ҳаётни акс эттирмай қолмайди.

Менда шундай таассурот бор: кичикроқ доирадаги баъзи арбоблар ҳали ҳам 70–80-йиллар руҳида иш юритишмоқда. Муҳтарам Президентимиз ҳақли равишда уларни тез-тез танқид ҳам қилмоқдалар. Юқорида тилга олинган ана шу арбоблар ҳаётимизни ҳам тезроқ илдамроқ одимлашга маълум даражада халал беришмоқда.

Халқнинг мустақилликка эришиши маънавиятсиз ҳолда бўлиши мумкин эмас. Мен ёзувчиман, рўйи-рост айтишим керак, газета ва журналларимиздаги бугунги аҳвол кўнгилдагидек эмас. Бу яна иқтисодий қийинчиликларга, муаммоларга бориб тақалади. Албатта, нарх-навонинг оша бориши газета ва журналлар фаолиятига таъсир кўрсатмоқда. Нашриётлар иши ҳақида ҳам шундай фикрни айтиш мумкин. Ўзбекча китоблар ҳаддан ташқари кам нусхада чоп этилаётир. Китоб пештахталарида эса “арзон-гаров” китобчалар кўпайиб кетди.

Ёзувчи ёки журналист учун ўқувчи дегани сув ва ҳаводек заруратдир. Сўзингизни биров эшитмаса ёки эшитмасликка олса сўзлаш хоҳиши ҳам ўз-ўзидан сўниши табиий.

– Омон ака, баъзан ёзувчилар ёзган асарининг ўзи ёлғондан иборат дейишади. Устига-устак кечаги кунимизни эсласак, ёзувчилар ҳам, маълум даражада ёлғон ташвиқотларга хизмат қилгандек бўлишди. Сиз шу масалага қандай қарайсиз? Эътиқод деганда нимани тушунасиз?

– Кечаги кунни кўрган ижодкорки бор, маълум даражада ёлғон сиёсатга хизмат қилган. Аллоҳдан яширмаган бандасидан яширмайди, деган нақл бор. Кечаги империя сиёсати ҳукм сурган бир даврда асло бошқача бўлиши мумкин эмасди. Шу боисдан ҳам бугун ғалвирни сувдан кўтариб қарасангиз, анча-мунча нарсалар тўкилиб қолганини сезасиз.

Мен бировга озор етказишни истамаганим учун ҳам мисолни фақат ўзимдан оламан. Бир пайтлар кераксиз нарсаларни ҳам ёзганман. Лекин мен шукрона айтишим керакки, ҳеч қачон бу ишга энг шимариб киришган эмасман. Мен аввалдан инсон қисмати мураккаблиklarини, унинг ҳиссиёти ҳолатлари-

ни акс эттиришга уриндим, холос. Шунинг учун ҳам ҳатто илк ёшлик даврида ёзган асарларнинг жуда кўпчилигини бугунги кунда ҳам ўқиш мумкин деб ўйлайман.

Мен учун аввалдан инсон ва унинг бахтини кўриш эътиқод бўлиб кетган. Айтайлик, бугунги кунда кечаги даҳрийлар ҳам художўйга айланиб олишди. Мен уларни айбламоқчи эмасман. Бу – давр.

Шахсан ўзимга келсак, болаликдан Аллоҳнинг борлиги ва бирлигига шубҳам йўқлигини айтмоқчиман. Агар шундай бўлмаганда эҳтимол менга бундан бир-икки йил аввал Қуръони Каримнинг мазмун таржимасини биринчилардан бўлиб қўлга олиб, таҳрир қилиш бахти насиб этмасди. Аллоҳнинг мадади-ю илоҳиётни бироз бўлса-да билимим бу борада менга жуда қўл келди деб ўйлайман. Замонлар, давронлар ўзгариши табиий жараён. Аммо бундан сўнг ҳам мен ана шу йўлдан оғмасликка ҳаракат қилавераман.

– *Шоирнинг шеъри унинг таржимаи ҳолидир, дейишади. Ана шу фикрга сиз қандай қарайсиз?*

– Шавкатжон, мен яқинда эълон қилинган “Тепаликдаги хароба” номли романимнинг асосий қаҳрамонларидан бири қилиб буюк Лутфий образини олганман. Биласиз, Лутфий ҳаёти тўғрисида деярли ҳеч қандай маълумот йўқ эди. Биз биргина нарсани бу шоири аъзам ҳазрати Навоийнинг устози бўлганликларини билардик, холос. Мен романда Лутфий ҳаётигина эмас, ҳатто унинг муҳаббати тарихини ҳам чизиб беришга уриндим. Гап шундаки, Лутфийнинг ва ҳар қандай шоирнинг ҳаёти унинг шеърлари бағрига кўмилгандир.

Сизга қизиқ туюлиши мумкин, лекин Алишер Навоий ҳазратлари кимларни севган. Унинг феълу атворида қандай белгилар бўлган, у кишининг шоир сифатида интилиш нуқталари қайси, мана шуларни ҳам Навоий

асарларини чуқурроқ ўрганиб, тиклаб бериш мумкин. Ахир, Навоий бобомизнинг ижодларида йўқ нарсанинг ўзи йўқ. Мана бир неча мисол, кечки пайтда ичкилик ичиб, тонг сахарда кўнгли ғаш бўлган кимсанинг ҳолати, кекса одамнинг ҳолсизланиб, бир қўли билан деворни ушлаб юргани ҳақидаги сатрлар ҳар қандай ўқувчини ҳам шошириб, ҳайратга солиб қўяди. Муҳаббат борасидаги энг нозик белгиларгача учрайди, ҳатто:

Бўсае қилмас мурувват,

Бунча қаттиқдир лабинг, – каби сатрларни ўқиганда ҳайрат бармоғини тишлаб қоласиз. Афсуски, бундай тадқиқотлар ҳали-ҳозир қилинганича йўқ.

Шу ўринда айтиш жоиз бўлса, айрим шоирлар ижо-дида унинг ҳаёти аниқ-тиниқ акс этади. Айримларида эса, худди чапланиб кетгандек таассурот уйғонади. Қандай бўлмасин излансангиз, топасиз.

Мен бугунги шоирларнинг таржимаи ҳоли ҳам асарларида акс этади деб ўйлайман. Бусиз мумкин эмас. Шоирнинг қалби бир торга ўхшайди, ҳаёт уни қандай чертса, шундай янграйди. Шу ўринда битта шеър ўқиб берсам майлими?

– *Марҳамат!*

...Мен озор етказдим кимгадир,

Билмасдан

ўртадим йўлларда.

Шундандир,

Ҳофизга мос тақдир –

Ўлтирмоқ насибам

қулларда.

Лекин мен, ҳар ҳолда

кимнидир

Қолдириб кетмадим

чўлларда.

*Шундандир,
Ҳофизга мос тақдир –
Йиқилиб қолмадим
йўлларда...*

– Аввало, меҳнат кишиларига бўлган муносабатингиз қандай? Қолаверса, газетамиз ҳақида, унинг муштарийларига нималар дегингиз келади?

– Болалигим асосан хунармандлар, оддий меҳнат кишилари орасида ўтган. Меҳнат кишилари ҳақида кўп ҳикоялар, қиссалар ёзганман. “Кўзгу олдидаги одам” номи романимнинг бош қаҳрамони дурадгор йигит. Шу романимда оддий қурувчилар ҳақида ҳикоя қилдим.

Биз баъзан эътибор бериб ўтирмаймиз ҳам, меҳнат кишилари орасида ёзувчи ёки олимдан кам бўлмаган истеъдодлилар бор. Меҳнат кишилари қалбидаги туғёнлар олим ёки ижодкорга нисбатан кам эмас. Айниқса, ҳақиқатни англаш ҳисси, ҳаётга тўғри қараш, баҳо бериш каби хислатлар меҳнат кишиларига ҳатто ижодкорларга нисбатан ҳам устунроқ туради. Бир чеккада ўзини камтар тутиб, тирикчилиги билан банддек туюлса ҳам уларнинг қалби, ақли доимо илдам юради.

Меҳнат кишиларини севмаслик, ҳурмат қилмаслик мумкин эмас. Ҳар қандай замонда ҳам улар ҳаётнинг устунлари бўлиб қолаверадилар.

Меҳнат кишиларини ҳимоя қиладиган, уларни ша-рафлайдиган газета чиқаётганлиги мени ҳам суюнтиради. Бу газета оддий кишиларнинг кундалик, илк қарашда оддий ҳаётини янада кенгроқ ва батафсилроқ ёритишини ҳамда уларни ҳар жиҳатдан ҳимоя қилишни истардим.

Меҳнат кишилари эса, ўз газеталарини меҳр ва садоқат билан ўқиб боришларини хоҳлайман.

Ҳар бир хонадон аҳли, менинг замондошларим эртанинг нурли умидида яшашларини истайман.

МУНДАРИЖА

Темур Убайдулло. Етмишга киргандан нақл сўра..... 3

Тонг қўшиғи

Аэропорт	5
Умрим.....	6
Ҳазрати инсон.....	7
Дўстимга.....	7
Қишлоқ меҳри.....	8
Тонг қўшиғи	9
Сен кетарсан.....	10
Булутлар.....	11
Аскар хати.....	11
Кечир мени	12
Дўстлик	12
Одамларга шайдо юрагим.....	12
Ташвиш	13
Фурсат.....	13
Ёлғизлатманг	14

Болаликнинг армонли қўшиқлари

Тасаввур.....	14
Орзулар	15
Ҳайрат.....	16
Муносабат.....	17
Безовталиқ.....	17
Арғумоқ сийрати	18
Чавандоз ҳақида баллада	19
Дупур.....	20
От йили	20
“Вал-одиёт”	21
Уйғоқ хотиралар.....	22
Сўз хусусида сўз.....	23
Қўрқаман.....	24
Оила	25
Чўли ироқ.....	26
Турналар.....	27
Соғиниш	28
Мулоқот	29
Йўқлаш.....	31
Шарифахон марсияси.....	32

Кузги паллалар

Бир чигит умри.....	33
Манзара	34
Кузги паллалар.....	34
Умид.....	35
Чархпалак	36
Ватан	37
Қайтиш.....	37
Қўшиқ	38
Саратон	39
Ўйлар	40
Онамга хатлар	40
Дуо қилинг	41
Розимисан.....	43
Айрилиқ.....	44
Ўйларим	45
Кўкламни етаклаб	45
Кўчат экиш ойлиги.....	46
Йўлга чиқдим	47
Прометей.....	47
Инсон.....	48
Ҳайқириқ.....	48
Ҳукм	49
Эшитдим.....	50
Умр.....	50
Най куйи.....	51
Олтинчи қаватда.....	51
Альбомга	52
Дориломон кунларим	52
Турналар учмоқда.....	53
Хайрлашув.....	54
Қушларнинг тақдири.....	54
Сирли дунё	55
Сени соғиниб	55
Гулхан	56
Ишқ.....	56
Бир оғиз сўз.....	57
Кайфият	57
Мажнунтол.....	58
Тушларимда	58
Изтироблар.....	59
Мен сенсиз.....	60
Тасодиф.....	61
Орзуга эргашиб	61

Севги сатрлари

Арзиҳол	62
Илтижо	63
Таъқиб	64
Муҳаббат	64
Шундай севишади	65
Кўришайлик	66
Келақол	66
Бир қарашда	67
Қизларга насиҳат	68
Ёлғиз қоласиз	69
Бир жонона	70
Эркак ҳасрати	70
Сувдек сулув	71
Иқрорнома	72
Муножот	73
Ёр, қайрилиб боқмадинг	74
Қирғияк	75
Хазонрезги	75
Илтижо	76
Ширин	77
Ёлғизлик	77
Аёл	78
Куйгай	79

Мансуралар

Имкон	80
Нон	81
Фахрия	82
Бунга кўп бўлди	83
Тонголди ўйлари	85
Пахта ҳақида сўз	86

Жийда гули

Автопортрет	87
Орифона	88
Хайрия сабоқлари	89
Олқиш	90
Ибрат	90
Бу дунёда	91
Эътироф	92
Жийда гули	92
Юпатиш	93

Ёр кўнгилга.....	94
Кўнгил	95
Нечун келдик.....	96
Дўстим хотирасига	96
Итлар ҳақида қўшиқ.....	97
Туйғулар.....	98
Ёлбориш	99
Меъёр ҳақида сўз.....	99
Фалсафа	100
Кўзни юмиб	100
Учинчи дўст.....	101
Тўртликлар	101
Шеърият.....	103
Ватан ҳақида қўшиқ	103
Қуёшга қасида.....	104
Устозлар ўғитлари	105
Оқ йўл.....	106
Самимий сатрлар.....	106

Омонмисиз, жон қушлар

Ватан ягонадир, ватан ягона.....	108
“Ҳажр ила дил хаста бўлдум”	117
Ҳаёт – мактаб, ота – муаллим	121
Омонмисиз, жон қушлар?!.....	125
Булбул ноласи	126
Валфажр.....	128
Қушлар ороли.....	130
Ёнаётган дарахт	131
Тазарру.....	137
Тасалли.....	141
Армон.....	144
Чироғи ёниқ уй.....	147

Ёдномалар

Юракларни забт этган шоир	150
“Қайғуриб яшамоқ одамзодга хос”	154
“Кейин эслаб юрарсиз”	159
Яхшиларни авайлаб яшади	164
“Кимдир елкасини тутган йўлимда”	172
Суҳбати жонон эди	174
“Мих керакми?”	176
“Ҳарбий таълим”дан.. аъло!	177
Қарз.....	178

“Хуш кўрдик”	179
Одамлар орасида	178
Отдошимнинг отаси	182
Қиёмат қарз	185
“Эртани севишиб кут”	188

Адабий-бадиий нашр

Шавкат Туроб

ОҚ ТУЛПОР

Шеърлар, ҳикоялар, хотиралар

Муҳаррир *Дилфуза Маҳмудова*
 Бадиий муҳаррир *Шамсиддин Ходжаев*
 Мусаҳҳих *Иқбол Исамуҳамедова*
 Саҳифаловчи *Азамат Қаюмов*

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
 «ADABIYOT NASHRIYOTI» МЧЖ

Нашриёт лицензияси: № АА 0043. 27.01.2020
 100129, Тошкент, Марказ 15. 1/90.

 (+98) 128-30-04.

Босишга 2021 йил 28 мартда рухсат этилди.
 Бичими 84x108^{1/32}. Офсет босма. “Cambria” гарнитураси.
 Шартли босма табоғи 13,44. Нашриёт босма табоғи 16.
 Адади 1500 нусха.